

ŠUBERTINĚ

ŠUBERTINĚ

PRINTĚJA
Kaišiadorys, 2011

UDK 947.45.083

Šu-02

Sudarė, rinko prisiminimus, nuotraukas ir archyvinę medžiagą
pateikė

Ina Steponaitytė

Redagavo

Saliamona Černiauskaitė

© Ina Steponaitytė, 2011

ISBN 978-609-445-063-1

Turinys

I. Įžanga	4
II. Kęstučio apygarda	6
III. Šubertinė	11
IV. Tauragės kovų ir kančių muziejus	21
V. Laisvės kovotojų prisiminimai:	
Pasakoja Ona Lešinskaitė-Švedienė – <i>Akacija</i>	33
Pasakoja Ona Vaitkutė-Mačiulienė – <i>Valentina</i>	40
Pasakoja Albina Liutkutė-Matevičienė – <i>Vilija</i>	45
Apie Ireną Martinkutę – <i>Eglę</i>	46
Pasakoja Pranas Rindokas – <i>Jūrininkas</i>	48
Pasakoja Juozas Merkelis	54
Pasakoja Jonas Šeputis – <i>Naktis</i>	58
Pasakoja Jonas Laurinskas – <i>Migla, Audra</i>	61
Pasakoja Jonas Nuobaras – <i>Lyras</i>	67
Pasakoja Jonas Jacikas – <i>Drąsutis</i>	72
Pasakoja Jonas Stegvilas – <i>Tigras</i>	77
VI. Priedai	95
VII. Panaudotos literatūros sąrašas	143

Ižanga

Partizaninis judėjimas Lietuvoje buvo tarsi liudijimas visam pasauliui, kad lietuviai nepasiduoda okupantams ir kovoja dėl tautos laisvės. Partizanai, nors ir žinodami, kad sovietų armijos nenugalės, kovojo, aukojosi negailėdami jėgų ir gyvybės. Jų ryžtą žadino laisvės siekimas ir vienybė. Partizaninį judėjimą rėmė dauguma žmonių, ypač kaimo. Be jų paramos ši nelygi kova nebūtų taip ilgai išsilaikiusi. Antroji bolševikų okupacija visiškai sujaukė, sugriovė žmonių gyvenimus. Buvo suiminėjami jauni ir seni, tremiami, žudomi, kankinami, kas labai atitolino vienus nuo kitų. Aukštas ir atsakingas pareigas užimantys čekistai gerai apgalvodavo ir pasiruošdavo gyventojų suėmimams. Įprasti kalėjimai buvo pertvarkyti pagal NKVD standartus į žiaurias kankinimo ir kalinimo įstaigas. Dabartiniais laikais šie skausmingi statiniai tapo sovietinio genocido paminklais.

Tauragės mieste buvusi NKVD (MGB) būstinė šiuo metu daugeliui žinoma Šubertinės vardu. Tai trijų aukštų mūrinis pastatas Prezidento gatvėje Nr. 38. Saugumiečiai jame buvo įsikūrę 1944–1954 m. Čia buvo įrengtos kalinimo kameros bei tardymo kambariai. Apie tragišką šio pastato praeitį galima sužinoti čia pat įrengtame Kovų ir kančių istorijos muziejuje. Jo stenduose gausu Tauragės krašto tremtinių arba jų giminaičių išsaugotų vertingų eksponatų bei rašytinių prisiminimų.

Šios knygos pagrindą sudaro Tauragės Šubertinės istorija ir Tauragės krašto Laisvės kovotojų prisiminimai. Partizaninės kovos istorinius faktus stengiausi pateikti glaustai, kad jų dėka skaitytojams būtų lengviau suvokti minėto laikotarpio tragiškas pasekmes žmonių gyvenimams. Prisiminimai surinkti iš asmenų, 1944–1954 m. suimtų ir kalintų Šubertinėje, o šiuo metu gyvenančių Tauragės rajone. Kai kurių pasakotojų prisiminimai papildo vieni kitus, sudaro galimybę įvairiapusiškesniam likimo brolių vertinimui. Todėl knygoje skaitytojams pateikti ir

keleto šiuo metu ne Tauragėje gyvenančių asmenų partizaninio gyvenimo faktai. Gali būti, kad dėl informacijos stokos ne visi pagerbti ir paminėti. Suprantu ir tuos, kurie jau nebenorėjo net mintimis sugrįžti į savo gyvenimo tragiškus metus. Surinkta dokumentinė medžiaga iš įvairių fondų ir nuotraukos iš asmeninių archyvų puikiai papildo ir sukonkretina aprašomus įvykius.

Reiškiu pagarbą ir padėką už geranorišką pagalbą renkant Laisvės kovotojų prisiminimus ateities istorijai: Onai Lešinskaitei-Švedienei, Albinai Liutkutei-Matevičienei, Onai Vaitkutei-Mačiulienei, Pranui Rindokui, Juozui Merkeliui, Jonui Šepučiu, Jonui Jacikui, Jonui Stegvilui.

Dėkoju:

- Tauragės rajono savivaldybei už suteiktą finansinę paramą;

- Tauragės tremtinių ir politinių kalinių skyriaus pirmininkui A. Stankui už finansinę paramą.

- Tauragės tremtinių ir politinių kalinių skyriaus garbės pirmininkui Pranui Rindokui už pagalbą ieškant finansinės paramos;

- Kovų ir kančių muziejaus muziejininkei Zitai Knauskienei už informacinę pagalbą susipažįstant su muziejaus ekspozicija.

Nuoširdžiai atsiprašau už įsivėlusias klaidas ar netikslumus.

Sudarytoja Ina Steponaitytė

Kęstučio apygarda

1944–1953 m. laikotarpis – vienas tragiškiausių Lietuvos istorijoje. Antrosios sovietų okupacijos pradžioje žmonės rinkosi vieną iš trijų kelių. Mažuma – talkino okupantams. Didžioji gyventojų dalis palaikė nepriklausomybės idėją, laukė išvadavimo iš Vakarų, nerizikuodami savo gyvybe. Trečioji grupė – aktyviai priešinosi komunistų vergovei.

Daugelis vyrų tuo metu Lietuvoje slapstėsi. Naktis jie praleisdavo artimiausiuose miškuose, o pasibaigus enkavėdistų apsiausčiai ir kratoms grįždavo į namus. Be to, dauguma jaunų ir pajėgių vyrų buvo apsisprendę neiti į okupacinę kariuomenę, o naudojant smurtą – priešintis.

1944 m. liepos–rugspjūčio mėn. Lietuvoje prasidėjo partizaninis judėjimas. **Partizanai – tai slaptai veikusi savanorių organizacija, kurios tikslas buvo atkurti nepriklausomą ir demokratinę Lietuvos Respubliką, o kovos priemonės – karinis ir politinis veikimas.** Partizaninių kovų reikalingumą, atsiradimą ir pirmuosius veiksmus nulėmė trys svarbiausios okupantų politikos kryptys:

- suėmimai neaiškiais ir nenusipėjamais motyvais;
- visuotinis rusų kariškių plėšikavimas, kėlęs pavojų žmonių saugumui ir gyvybei;
- 1944 m. liepos 26 d. vyrų mobilizacija į sovietų kariuomenę, palietusi visus Lietuvos gyventojų sluoksnius...

Lietuvos gyventojų sluoksnius ir privertė tautą kentėti.

Pradžioje būrėsi neorganizuotos, nepriklausančios stambesniems junginiams grupės, todėl neišvengta ir stichiškų veiksmų. Į miškus žmonės ėjo ir iš baimės ar avantiūrizmo, tikėdamiesi, kad jau po vienos kitos savaitės grįš su pergale. Neilgai trukus jie nusivylę ir neištvėrę nuolatinės įtampos grįždavo į namus. Tapo būtinybe telktis į organizuotus būrius ir išsirinkti kuo autoritetingesnius ir labiausiai patyrusius vadus. Steigėsi partizanų apygardos, buvo derinami kovos veiksmai, nustatomos veiklos ribos.

Pagrindiniai partizanų uždaviniai buvo:

- priešintis suėmimams;
- išaiškinti priešo agentus ir juos likviduoti;
- stabdyti okupantų plėšikavimus;
- vadovauti gyventojų elgsenai okupantų atžvilgiu;
- gelbėti suimtus žmones.

Partizanų kovos Lietuvoje dažniausiai skirstomos į tris etapus:

1944 m. pabaiga – 1946 m. pavasaris, kai daugelyje Lietuvos vietų spontaniškai kūrėsi partizanų būriai. Jie nevengė atvirų kautynių, bet patirdavo ir akivaizdžių nuostolių. Didelę paramą jiems teikė gyventojai.

1946 m. pavasaris – 1948 m. pabaiga (aktyvi ir gerai organizuota kova su okupantais ir vietiniais sovietinio režimo šalininkais). Būtent šiuo laikotarpiu (1946 m. rudenį), Tauragės, Raseinių apskrityse, Jurbarko, iš dalies Kauno, Kėdainių, Šiaulių apskrityse buvo įkurta **Jungtinė Kęstučio apygarda (JKA), nuo 1948 m. – Kęstučio apygarda (KA)**.

JKA įsikūrė vėliau nei Pietų Lietuvos ir Aukštaitijos junginiai, kadangi Žemaitijos rezistencija turėjo savų bruožų. Pirmiausia, tam įtaką darė čia ilgai išsilaikęs frontas (beveik iki 1944 m. pabaigos). Teritorija buvo tapusi pafrontės zona, kurioje veikė karo lauko tvarka, tai buvo ypač nepalanku pasipriešinimui, nes valdžia buvo sutelkta kariškių rankose. Tuo metu Tauragės apskritis priklausė LLA (Lietuvos laisvės armija) Šiaulių apygardai ir vienijo 1400–4500 ginkluotų karių. Partizanai vykdė gerai organizuotas operacijas, tačiau nuo 1945 m. būrių aktyvumas pastebimai keitėsi.

Jau 1945 m. buvo išbandyti įvairūs struktūros variantai – suformuotos Vėgėlės, Žebenkšties, Lydžio, Trijų Lelijų rinktinės, buvo bandoma iš jų įkurti Vyčio bei Žaibo apygardas. Tačiau tik susirinkus trijų rinktinių vadams (1946 m. rudenį) pavyko galutinai susitarti ir įkurti **Jungtinę Kęstučio apygardą (JKA)**. JKA buvo įkurta 1946 m. rugsėjo 12 d. iš Tauragės,

Raseinių, Jurbarko, Šiaulių, Joniškio, iš dalies Kėdainių ir Kauno apskrityse veikusių partizanų junginių. Apygardos vadu buvo išrinktas Juozas Kasperavičius – *Visvydas*. 1948 m. JKA reorganizuota į **Kęstučio apygardą** (KA). Pradžioje į apygardą įėjo net 6 rinktinės, tačiau, 1948 m. balandžio mėn. įkūrus Prisikėlimo apygardą, liko 3: Butegeidžio (anksčiau vadinosi

Juozas Kasperavičius –
Visvydas

Lydžio, Aukuro), Birutės (anksčiau vadinosi Žebenkštės, Šerno, Savanorio, Knygnešio) ir Vaidoto (anksčiau – Žalčio, Naro). 1947 m., žuvus J. Kasperavičiui, KA vadu paskirtas Jonas Žemaitis – *Tylius* (vėliau *Vytautas*), vėliau ėjęs Jūros srities vado pareigas. 1949 m. vasario 16 d. J. Žemaitis buvo išrinktas Vyriausioju partizanų vadu Lietuvoje ir jam suteiktas Generolo laipsnis.

KA tapo stipriausia Vakarų Lietuvoje, visiškai atitinkanti ginkluoto partizaninio karo sąlygas.

Kuriantis šiam junginiui jau buvo aiškios nuostatos:

- kariška drausmė;
- bet kokios legalizacijos draudimas, nes tai leido išvengti išdavysčių;
- ypatingas dėmesys partizaninei spaudai ir propagandai.

Tuo metu KA buvo geriausiai organizuota pagrindinė veikla. Štabo bunkeryje buvo ne tik radijo ryšių įranga, bet ir spaustuvė, įvairūs blankai, neužpildyti pasai, apie septyniasdešimt antspaudų ir didelė gink-

Paskutinė Jono Žemaičio
– *Tylius* – *Vytauto*
nuotrauka KGB kalėjime.

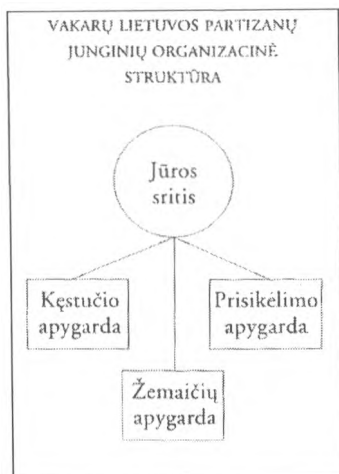
luotės atsarga. Tačiau nepaisant griežtos drausmės, apygarda išsiskyrė demokratinėmis nuostatomis. Visi sprendimai būdavo priimami tik nuodugniai apsvarsčius, išklausius visų nuomonių ir jas gerbiant.

Kęstučio apygardos partizanai (iš dešinės):

Vladas Mišeikis – *Tarzanas*, Andrius Kmita – *Aidas*, Jonas Paliokas (tikroji pavardė Juozaitis) ir Edmundas Kmita – *Evaldas*.

Nuo 1948 m. Žemaitijoje veikė trys partizanų apygardos: Kęstučio, Žemaičių ir Prisikėlimo. Stipriausia Vakarų Lietuvos srities apygarda buvo Kęstučio. J. Žemaičio iniciatyva 1948 m. gegužės 5 d. buvo įkurta Vakarų Lietuvos–Jūros sritis, kuriai taip pat vadovavo J. Žemaitis.

1949–1953 m. – paskutiniu partizanų kovos laikotarpiu – partizanų pasipriešinimas ėmė silpnėti, labai sumažėjo patyrusių vadų, nes daugelis jų žuvo kautynėse arba susisprogdindavo slėptuvėse. Kaimus užplūdo okupantų kariuomenės daliniai ir sribai. Pagausėjo besislapstančių, nuo tremties pabėgusių žmonių. Reikėjo saugotis, kad į partizanų būrius nepatektų provokatoriai. Lietuvoje bebuvo likę vos pora šimtų partizanų. Jie slapstėsi mažomis grupelėmis,

kai kurie – pavieniui. Ginkluota kova neišvengiamai ėjo į pabaigą, užleisdama vietą nesmurtiniam pagrindinių organizacijų ir jaunimo būrelių veikimui: laikraštėlių ar atsišaukimų platinimu, vėliavų iškėlimu, tautinių ar religinių švenčių paminėjimais. Partizaninis pasipriešinimas tartum grįžo į pradžią, kai kovon stojo pavieniai asmenys ar grupės neorganizuotų kovotojų.

Toliau aprašyta Šubertinės istorija – tai Kęstučio apygardos partizaninio judėjimo tragiškas tęsinys, tarsi naujas Tauragės krašto patriotų gyvenimo ir kančių etapas.

ŠUBERTINĖ

Pastatas, esantis Prezidento g. Nr. 38 iki šiol daugelio vadinamas Šubertinės vardu. Ypač pagyvenusių ir nukentėjusių nuo sovietinių okupantų tauragiškių tarpe. Pokaryje Šubertinė daugeliui buvo siaubą kelianti vieta, nes čia buvo įsikūręs Tauragės saugumas – KGB. Pastato pavadinimas kilęs iš jo savininko Šuberto pavardės.

Ottas Šubertas (1892–1983) buvo pakankamai turtingas tauragiškis stalius. 1936 m. jis pasistatė namą vienoje iš gražiausių Tauragėje – prezidento Smetonos gatvėje (anksčiau buvusi Vokiečių). Pastatas buvo išpūdingas: pustrėčio aukšto, su erdviu rūsiu, kuriame savininkas buvo įsirengęs dirbtuves, o viršutiniuose aukštuose – gyvenamąsias patalpas.

1939 – 1940 m. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, Šuberto namas buvo nacionalizuotas. Savininkams teko išsikraustyti, o 1941 m. išvis palikti Tauragę. Šeima pasitraukė į Vokietiją. 1943 m. Šubertai dar grįžo, bet 1944-aisiais, prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, vėl buvo priversti išvykti. Pastatas vėl tapo NKVD būstine. Čia įsikūrę saugumiečiai jį pavertė NKVD tardymo kalėjimu.

1940 m. rugsėjo mėn. Vidaus reikalų liaudies komisariatą (NKVD, MGB, KGB) perėmė 11 Lietuvoje buvusių kalėjimų ir jie atsidūrė bendrojoje Sovietų Sąjungos kalėjimų sistemoje. Dauguma Lietuvoje suimtų žmonių, bent jau 1940 m., tebebuvo laikomi vietos kalėjimuose, bet patys kalėjimai jau pertvarkyti pagal NKVD standartus. Juose kalinių laikymo sąlygos buvo baisios. Stengiantis nuslėpti, kad suimtieji slapta kankinami, kameros paprastai būdavo įrengiamos MGB skyrių rūsiuose. Šaltose, drėgnose, sausakimšai kalinių prigrūstose kamerose trūkdavo oro. Nepriklausomoje Lietuvoje statytuose kalėjimuose didindami sąlyginį vietų skaičių ar kitaip prastindami kalinių laikymo sąlygas, enkavėdistai siekė juos psichiškai ir fiziškai palaužti. Vienu iš tokių vidaus kalėjimų ir tapo Šubertui

priklausęs namas, neilgai trukus žmonių pavadintas Šubertine.

Viršutiniai aukštai buvo naudojami tardymams, o rūsyje veikė trumpalaikis saugumo kalėjimas su kameromis, vidury esančiu sargybos holu ir po laiptais įrengtu karceriu. 1940 – 1941 m. buvo dvylika kamerų, vėliau devynios, moterų – viena (žr. Priedas Nr. 1). Talpumas – apie šimtas kalinių. Nors pagal normą vienam kaliniui priklausė 2,5 kv. metro ploto, tačiau Tauragės Šubertinėje jų buvo laikoma vos ne dvigubai daugiau. Okupantai nekreipė dėmesio į įstatymo nuorodas per porą parų pateikti kaltinimus arba sulaikytąjį paleisti. Dauguma suimtųjų buvo kaltinami pagal RSFSR baudžiamojo kodekso 58 str. „Už kontrrevoliucinius nusikaltimus“. Nemaža dalis areštuotųjų buvo pralaukiami po keliasdešimt parų ar daugiau nepateikus jokių kaltinimų. Būdavo, kad iki pusės metų, o kai kurie taip ir neišvysdavo laisvės. Jei išeidavo, tai dauguma suluošinti, invalidai.

Kuriant teroro aktą, buvę kalėjimų tarnautojai buvo keičiami naujais, dažniausiai atvykusiais iš Sovietų Sąjungos, jau apmokytais instruktorių arba baigę spec. kursus Maskvoje. Pirmiausia būdavo paskiriami kalėjimų viršininkai ir pavaduotojai. Tauragės apskr. MGB sk. viršininkas buvo Lapinas, o Tauragės Šubertinės viršininku paskirtas Veršilovas. Tardytojai: Pečiulis (dirbo ir vertėju), Karpovas, Mikėnas, Traktovas, Fogelmanas, Pačitajevas, papulkininkis Lapinas, mjr. Teriochinas, kpt. Biško, Stiopinas. Vertėjai: Popovas, Brazys, Staniulevičius.

Suimtųjų „priimamasis“ buvo budinčiųjų prižiūrėtojų kambaryje, viršutiniuose aukštuose. Čia vykdavo krata, sagų išpjaustymas iš švarkų bei kišenių. Nusileidus į rūšį, matėsi vos apšviestas plotukas koridorius ir iš abiejų pusių kameros. Durys apkaustytos geležimi, jose įtaisytas atidaromas langelis (akutė) – stebėti kaliniams. Kameros buvo nevėdinamos – dviejų metrų pločio ir keturių metrų ilgio. Palubėje matyti elekros lemputė. Vienu pakraščiu apie vieno metro pločio takas, visa kita užima iš

lentų sukalti gultai. Dažnai dviejų aukštų. Kai kurie kaliniai dėl vietos stokos gulėdavo ir po jais. Langai kamerose buvo užkalti storomis metalinėmis grotomis. Juos buvo galima pasiekti tik pasilipus ant gultų, tačiau matydavosi tik išbetonuota duobė, nes kameros buvo rūsyje. Slėgė sunkus, dvokiantis, priplėkęs kameros oras.

Įprasta dienotvarkė: „kelt“ – šeštą valandą sumirksi vie-la apipinta elektros lemputė, deganti ištisa parą, kartais dar pasigirsta beldimas raktais į duris. Toliau seka ruoša. Nors ant „parašos“ buvo užmetamas skuduras, o „gamtiškus reikalus“ kaliniai stengdavosi atlikti per pasivaikščiojimus, didžiulis skardinis indas skeidė nepakenčiamai šleikštų tvaiką. Kalinius rytais išvesdavo į kiemą, kuris buvo aptvertas aukšta lentų tvora, virš jos matyti spygliuotų vielų raizginys. Čia pat buvo stebėjimo punktas, išvietės, šulinys (žr. Priedas Nr. 2). Dieną gulėti draudžiama. Galima tik vaikščioti arba sėdėti, bet jokiū būdu nesiremiant į sieną. Komanda „gult“ – vienuoliką valandą vakaro keliskart sumirksi elektros lemputė. Sąlygos buvo tiesiog idealiai pritaikytos žmonių naikinimui, psichologinėms ir fizinėms kančioms.

Šubertinės kaliniai dažnai nukentėdavo nuo moters pri-žiūrėtojos, vadinamos „lapute“, pasalų, nes tyliai prisėlinusi prie durų akutės ji dažnai pastebėdavo taisyklių pažeidimus, už kuriuos tekdavo skaudžiai atsakyti kančiomis karceryje. Prižiūrėtojai vyrai nesiimdavo tokių gudrybių.

Siuntinių perduoti nebuvo galima, bent jau tardomiems, kuriems „dar nebaigta byla“. To priežastis – „nesi geras“ tardytojui, užsispyręs, nenori bendrauti, gadini jo nervus ir sveikatą. Dažniausiai pro langelį buvo įmetami tik baltiniai pasikeitimui. Iš to suimtieji galėdavo sužinoti, kad aplankė saviškiai. Kartais marškinių siūlėse jie rasdavo įsiūtus raštelius. Ką jau bešnekėti apie maitinimą. Pusryčiams – pusė litro karšto vandens, kurio turėdavo užtekėti ir apsiprausti, šimtas penkiasdešimt gramų duonos, pietums – pusė litro sriubos, kartais ir surūgusios, netgi

su kirminais, du šimtai gramų duonos, vakarienei – šimtas–šimtas penkiasdešimt gramų duonos ir keli šaukštai košės, o kartais ta pati pietų sriuba, tik jau stipriai atskiesta. Nors ir labai retai iš namų gautu maistu kaliniai dalindavosi po lygiai, bet ir tas atrodė sumaitotas prižiūrėtojų, bijojusių, kad jame nebūtų užslėptų draudžiamų laiškų ar kitų daiktų. Nors ir paskiri kąsniai, bet kaliniams tai būdavo tikra puota ir laikoma visų bendra nuosavybe.

Šubertinė garsėjo kankintojų žiaurumu. Kankinimai čekistams nebuvo vien tik informacijos išgavimo būdas. Daugelis iš Sovietų Sąjungos atsiųstų tardytojų turėjo kankinimo patirtį, žmonių kančios jiems keldavo pataloginį pasitenkinimą. Kankinimai vykdavo įvairiausiais būdais. Tardydavo dažniausiai naktimis. Egzekucija prasidėdavo apie dvidešimt trečią valandą ir trukdavo iki penktos–šeštos valandos ryto. Tai irgi buvo vienas iš kankinimo būdų, nes dieną kameroje miegoti būdavo draudžiama. Už menkiausią „prasižengimą“ bausdavo karceriu.

Iškvietimas tardymui prasidėdavo išgirdus „na bukvu...“. Kalinys turėdavo atsiliepti, pasisakyti savo pavardę, tuomet būdavo vedamas tardyti. Einant rankas reikėdavo laikyti už nugaros, dairytis negalima, o sutikus kitą vedamą kalinį sustoti ir nusigręžti į sieną, kad neperduotų vieni kitiems kokių nors žinių, nors ir žvilgsniu. Tardytojai ir vertėjai dirbdavo pamainomis. Kiekvienas turėjo susikūręs savą „sistemą ir būdus“. Pav., sadizmu pasižymėjusio Tauragės saugumo viršininko papulkininkio Lapino pirmoji „procedūra“ – spyris tardomajam batais į blauzdikaulius. Manoma, jis buvo specialiai prie jų prisikalęs metalines plokšteles, jog vienu smūgiu prakirstų iki kraujo ir sukeltų kuo didesnę skausmą. Jo stalo stalčiuje buvo pridėta vadinamųjų „bananų“. Jais daužydavo kaliniams per galvas, kol šie apsvaigdavo ir nugriūdavo. Po to sekdavo maža pertrauka ir vėl „procedūra“ prasidėdavo iš naujo. Visa tai buvo atliekama jo sūnaus, jaunesniojo leitenanto akivaizdoje, tartum gyvas pavyzdys, kaip reikia darbuotis. Tardymo skyriaus viršininkas

kapitonas Bernasovas sodindavo ant pačio kėdės krašto. Būdavo atveju, kai tokia poza tekdavo kaliniams išsėdėti net kelias paras. Ukrainiečio kapitono tardytojo Michailo Biško mėgstamiausias „pasveikinimas“ – spyris dešine koja į krūtinę, veidą ar galvą, nors to buvo vengiama dėl akivaizdžių įrodymų apie neleistiną elgesį su kaliniais. Dar kiti versdavo stovėti iškėlus rankas, joms ėmus svirti, būdavo užkišama liniuotė tarp rankų ir sprando, tardomieji mušami gumine žarna ar kabeliu. Netekusius sąmonės juos apipildavo vandeniu ir kankinimai tęsdavosi toliau. Yra liudininkų, menančių, kad kalinius įkišdavo į metalinę dėžę ir spausdami iš viršaus, laikydavo valandą ar daugiau. Tardytojai keisdavosi, o kaliniai privalėjo sėdėti, nejudėti, nemiegoti, atsakinėti į tuos pačius klausimus, prisipažinti ir, žinoma, pasakoti, ką žino apie kitus, esančius laisvėje. Fiziškai sužalotas žmogus, praradęs sveiką nuovoką, būdavo nebe toks atsparus psichologiniam spaudimui. Palaužto asmens parodymai buvo žymiai vertingesni, bet ir tokiomis sąlygomis liko sąmoningai nuslėptos informacijos.

Ypač tragiškas būdavo moterų likimas. Sunku net įsivaizduoti, kas jų laukė tarp sovietinių sadistų: išniekintos, draskomi rūbai, tyčiojamosi. Kalinių atmintyje išliko kruvini laiptai, kartais ant jų matydavosi odos gabalų, nuplėštų raunant plaukus. Yra mačiusių jaunos merginos kūną, pamestą kieme su nuplėšta galvos oda. Marytės Jancevičiūtės-Mėlynauskienės pasakojimu, savo sesers Bronislavos, išbuvusios Šubertinėje pusę metų, ji iškart neatpažinusi. Drabužiai buvo visai sudraskyti, plaukai supeliję, pilni utėlių... Tardymų metu plaukai nebuvo kerpami, kad būtų už ko tąsyti, sukeliant žmogui kuo didesnes kančias ir tik pasibaigus egzekucijoms, paskelbus nuosprendį, kaliniai buvo nuskutami. Vienintelė susisiekiimo priemonė tarp kalinių buvo Morzės abėcėlė. Tik taip jie galėdavo susikalbėti su kalinamais gretimose kamerose. Tiko ir akmenukai, ir šaukštas ar saga. Tačiau pagavus naudojantis tokiais „įkalčiais“, uždarydavo trims–penkioms paroms į karcerį. Tai labai ankšta

patalpa rūsyje po laiptais, kur tebuvo betoninis gultas. Vienintelė apšvietimo priemonė – silpna elektros lemputė, apipinta laidais. Ją kaliniai vadindavo „smilkinyčia“. Šalta, drėgna, pilna pelių ir blusų, kurių netrūkdavo ir kamerose... Uždarydavo ir į vadinamąją „šluotinę“, kadangi ši patalpa taip pat buvo po laiptais ir joje laikomos šluotos, kibirai, skudurai.

Vyrų į darbus neveddavo, o moterims tekdavo skalbti kruvinus laisvėje sušaudytų vyrų rūbus, dažniausiai sumestus kieme, patvoryje. Okupantams tai buvo gera priedanga vėl eiti žudyti nekaltus žmones, apsimetus Lietuvos partizanais. Jau nuo pirmų okupacijos dienų dažnai sribai persirengdavo partizanais ir vaikščiodami pas žmones juos gąsdindavo, ieškodami ryšių su tikraisiais partizanais. Kad būtų įtikinamiau, kartais tyčia susišaudydavo su vietos sribais. Tokiu būdu įgiję gyventojų pasitikėjimą susipažindavo ir su partizanais, o pasitaikius palankiai progai juos iššaudydavo. Slaptų agentų ir informatorių tinklas buvo išplitęs ne tik už kalėjimo sienų, bet ir tardymo skyriuose. Jų informacija buvo viena iš pagrindinių „įkalčių“ tardymo bylose.

1940 m. rugpjūčio 6 d. SSSR NKVD Kalėjimų valdybos nurodymu visų kalėjimų viršininkams buvo pasiūlyta kiekvienai kamerai turėti ne mažiau kaip du informatorius, kurie padėtų „NKVD tardymo organams nustatyti nusikalstamos veiklos atstovus ir jų ryšius su kontrrevoliuciniu pagrindžiu“. Pagal pažymą „Apie agentūrinio sekimo bylų, bylų-formuliarų ir slaptų bendradarbių skaičių LSSR NKGB apskričių skyriuose“ 1941 m. gegužės 15 d. Tauragės skyriuje buvo 134 agentai ir slapti informatoriai. Bausmei paskirti nereikėjo tiesioginių įrodymų, net suimtojo prisipažinimo neprireikdavo, todėl agentų informacija buvo labai svarbi.

Baudžiamoji byla turėjo būti galutinis susidorojimo rezultatas. Ilgas žmonių laikymas kalėjime be teismo, nuolatiniai tardymai, standartinės bausmės, užduodami klausimai: ar prisipažįsti kaltu, ar sakysi tiesą, kokie banditų uždaviniai, kur gink-

las ir pan., sugniuždydavo žmones, kad ir kokie jie būdavo stiprūs. Atsakymų į šiuos klausimus užtekdavo, kad būtų suformuluotas kaltinimas, o karinis tribunolas paskirtų bausmę.

Suimtieji laikydavosi skirtingos taktikos: visiškas neigimas arba išsamesnis pasakojimas apie savo antisovietinę veiklą, tikintis, kad tai „suminkštins“ tardytojus. Tylėjimo taktika, žinant NKVD-NKGB tardymo metodus, žiaurumu pranokstančius nacių gestapą, buvo labai pavojinga. Akivaizdaus fakto neigimas grėsė fiziniu tardomojo sunaikinimu. Todėl dalis suimtųjų, nepakėlę sadistiško elgesio, prisipažindavo net nebūtus dalykus, išduodavo ir savus. Dauguma tokių bylų, kuriose įrodymai buvo išgauti kankinimais, patekdavo Ypatingajam pasitarimui, kuriame nuosprendis priimamas už akių, o suimtieji apkaltinami viskuo, kas surašyta protokole. Labai retai MGB inspekcija patikrindavo tardymo skyrių darbą ir kaliniai galėdavo pasiskųsti. Beveik visi tokie skundai būdavo pripažįstami nepagrįstais ir nuosprendžio nesušvelnindavo, o kartais suimtieji dar būdavo apkaltinami nauju nusikaltimu – sovietinės tikrovės šmeižimu, po to dar sumušami tardytojų. Retkarčiais nubausdavo ir sadistus, bet ne už kankinimus, o už tai, kad net kankindami nesugebėdavo išgauti „nusikalstamos“ veiklos įrodymų ir sulaikytąjį tekdavo paleisti. Tačiau tai būdavo reti atvejai.

Slapta nukankintų kalinių kūnai dažniausiai būdavo pakasami čia pat – Šubertinės kiemelyje arba Oko miške. Atveždavo ir laisvėje nužudytus partizanus, išmesdavo ant žemės, laikydavo po keletą dienų, kviesdavo liudininkus jų atpažinimui, o vėliau mesdavo į sрутų duobes, apipylę kūnus negesintomis kalkėmis. Yra mačiusių, kad lavonai buvę sukapoti ir atiduoti išalkusiems šunims. Manoma, kad Šubertinės kieme buvo pakastas ir 1947 m. žuvęs Kęstučio apygardos vadas Juozas Kasperavičius – *Visvydas*, nors paminklas jam ir Albinui Biliūnui – *Džiugui* pastatytas Bijotės kaime, Batakių valsčiuje, Tauragės apkrityje, toje vietoje, kur buvo jų bunkeris. Apsupus priešams jie susisprogdino, gyvi nepasidavė.

Aukos turėdavo dingti be pėdsakų. Kiekvienas NKVD, MGB – KGB darbuotojas buvo pasirašęs atitinkamą įsipareigojimą saugoti paslaptį: „Aš, žemiau pasirašęs, būdamas tarnyboje, arba atleistas iš tarnybos, įsipareigoju saugoti griežčiausioje paslapyje visas žinias ir duomenis apie NKVD ir jo organų darbą, jokiais priemonėmis neskelbti ir nieko nepasakoti net savo artimiausiems giminaičiams ir draugams [...]“⁴. Tokie sovietinių saugumiečių tylėjimo įžadai turėjo visam laikui paslėpti nusikaltimų pėdsakus.

Išsilaisvinti svajojo visi, tik nedaugeliui pavykdavo. Tačiau Tauragės NKVD tardymo kalėjimas 1946 m. tapo žinomas visoje Lietuvoje. Rolando ir Vytenio būrių partizanai suorganizavo vieną didžiausių Lietuvoje kalinių pabėgimą. Naktį iš Tauragės MGB kalėjimo buvo išvaduoti 23 kaliniai. Pabėgimą įvykdė partizanų ryšininkai. Papirktas MGB budintis Andrejus Gorbačiovas naktį atidarė karcerį ir beveik visas kameras. Pabėgusius kalinius Juozo Tumo-Vaižganto gatvės daržuose pasitiko partizanų ryšininkai. Buvęs saugumietis taip pat pasitraukė į mišką, bet netrukus žuvo.

Nuorašas iš LSSR VSKA, F.3, B36/21, T.2, L.16.: 1946 metų birželio 13d., 3 val., iš MGB Tauragės apskrities skyriaus vidaus kalėjimo kameros pabėgo 23 suimtųjų grupė, iš jų vienas sulaikytas. Kaliniai pabėgo dėl prižiūrėtojo Garbačevo išdavystės. Jis atidarė kameras ir kartu su suimtaisiais bėgo per kiemą. Duomenys apie išdavystę tikslinami.

Išsilaisvinę kaliniai: V. Augustinavičius, jo sesuo J. Augustinavičiūtė, J. Bakys, J. Bartkus, A. Bertulis, I. Butkus, V. Ignatavičius, J. Jonikas, A. Juškys, J. Mačiulis, J. Marozas, A. Mazuraitis, J. Nausėda, J. Nuobaras, V. Ragauskas, J. Račkauskas, broliai J. Ruibys, K. Ruibys, P. Ruibys, V. Stepaitis, A. Šukolas ir P. Trainys.

Kiek kalinių žuvo vidaus kalėjimuose, sunku pasakyti, bet kur suimtieji buvo kalinami, tardomi ir kankinami, vietos gyventojai gerai žinojo. Tokį NKVD tardymo kalėjimą kaip

Tauragės Šubertinė perėjo tūkstančiai žmonių (Priede Nr. 3 pateikiamas žmonių atmintyje išlikusių kalinių sąrašas).

1955 m. Šuberto pastatą enkavėdistai apleido. Jame buvo apgyvendintos šeimos. Įsikėlusiems žmonėms kėlė siaubą kruvinos sienos, išmargintos įvairiais kalinių įrašais, liudijančiais ne tik apie didžiulį jų skausmą bei sielvartą bet ir nenugalimą viltį. Palėpėse gyventojai rasdavo įvairių kankinimo įrankių, kieme – kaulų. Vyresni tauragiškiai iki šiol pamena siaubą pracinant pro šį pastatą. Dažnai jis tuomet dar buvo aplenkiamas pereinant į kitą gatvės pusę.

Senasis pastatas iš kiemo pusės

Remiantis gyventojų atsiminimais, 1956–1957 m. Šubertinės patalpose įsikūrė senoji Tauragės poliklinika, kuri čia veikė iki 1981 m. Po to vyko dideli remontai bei rekonstrukcijos. 1986-aisiais atnaujintame pastate pradėjo darbą Tauragės Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros centras.

1988 m. lapkričio 4 d. buvo įsteigtas Lietuvos „Tremtinio“ klubo (pirmoji politinių kalinių ir tremtinių organizacija)

Tauragės skyrius, kuriam vadovavo Gediminas Katinas ir Nikodemus Krapavickas (žr. Priedas Nr. 4). 1994 m. pirmininko pareigas perėmė Pranas Rindokas. Narių skaičius sparčiai daugėjo ir 1996-aisiais „Tremtinys“ susivienijo su Politiniais kaliniais ir tapo „Politinųjų kalinių ir tremtinių sąjunga“. Pradžioje nuosavų patalpų Tauragės skyrius neturėjo, glaudėsi prie Sąjūdžio būstinės, buvo priversti kraustytis iš vienos vietos į kitą. Pirmieji susirinkimai vyko Viešojoje bibliotekoje, po to teko glaustis Tauragės pilies korpuso rūsyje, viename iš apskrities pastato kabinetų, vėliau buvusiam saugumo pastate Stoties g., ir galiausiai 1993 m. „Tremtiniai“ įsikūrė Šubertinės namo rūsyje.

Laisvės kovotojai prie Tauragės Šubertinės

Tauragės Kovų ir kančių muziejus

1994 m. gruodžio 3 d. LPKTS Tauragės skyriaus ataskaitinės konferencijos metu Pranas Rindokas pasiūlė buvusiam Tauragės NKVD laikinojo tardymo kalėjime – Šubertinėje įrengti muziejų, pavadintą Kovų ir kančių istorijos muziejumi. Tai buvo bandražygių, kalėjusių Šubertinėje, duoto vienas kitam pažado tesėjimas, kad jei tik liks gyvi, būtinai čia įkurs muziejų, tarsi paminklą kentėjusiems dėl Lietuvos laisvės. Visiems nariams pritariant, P. Rindokas kreipėsi į valdžios institucijas: Tauragės rajono savivaldybę, LR Vyriausybę, sveikatos apsaugos ministeriją, kadangi šis pastatas buvo jos žinioje, bei LR Valdymo reformų ir savivaldybių ministeriją. Niekas neprieštaravo. Tauragės rajono savivaldybė pažadėjo tarpininkauti. Lietuvos gyventojų genocido aukų atminimo instituto direktorius R. B. Mikšys taip pat pritarė: „Mūsų nuomone privalu perkelti visuomenės sveikatos priežiūros centrą į kitą pastatą, o šį, Prezidento g. Nr. 38, kur buvo NKVD kalėjimas ir kankinami žmonės, perduoti Kančių istorijos muziejaus rengimui, t. p. turi būti nugriauti šalia esantys seni namai Prezidento g. Nr. 36 ir 40, su juose esančiais tualetais ir sandėliukais“. Šis klausimas pavestas spręsti LR valdymo reformų ir savivaldybių ministerijai, sveikatos apsaugos ministerijai ir Tauragės savivaldybei. Šuberto dukterys Erika ir Alma Šubertaitės, 1993 m. apsilankiusios Tauragėje (gyvena Vokietijoje), taip pat neprieštaravo, kad tėvų name būtų įkurtas muziejus.

1995 m. rugsėjo 26 d. įvykusiame Tauragės savivaldybės tarybos pasitarime nuspręsta prašyti LR vyriausybės lėšų naujam Tauragės visuomenės sveikatos priežiūros centro pastato projektavimui ir statybai. Šiai įstaigai išsikėlus, namas būtų perduotas Tauragės savivaldybei, kur būtų įrengtas muziejus. Nutarta laikinai patalpas muziejui skirti cokoliniame aukšte (rūsyje) (žr. Priedas Nr.5).

Vykstant remontui visi darbai atiteko būsimiems muzie-

jaus savininkams bei jiems prijaučiantiems. Sušėlpė Amerikos lietuvių tautos fondas, buvęs tauragiškis Zigmas Augaitis, tuo metu gyvenęs Australijoje, Amerikos lietuvis Bronius Venickas, neabejingi vietiniai gyventojai. Savo darbu ir idėjomis darbuose pagelbėjo: Jonas Vaišvila, Jonas Stegvilas, Bronius Gerlikas, Juozas Kybartas, Juozas Kvedaras, Steponas Kerinas, Pranas Kundrotas, Pijus Maksimavičius, Antanas Urbutis ir kt. Muziejuje įamžintas padėjusių darbuose asmenų sąrašas.

Darbai buvo baigti 1996 m. Spauldoje paskelbta apie rengimąsi muziejaus atidarymui ir eksponatų priėmimą. LPKTS Tauragės skyriaus Kovų ir kančių istorijos muziejus buvo atvertas visuomenei ir pašventintas 1997-ųjų birželio 14-ąją, Gedulo ir Vilties dieną, po pamaldų už mirusius bei žuvusius tremtinius bei kalinius.

Atidaryme dalyvavo Švč. Trejybės Romos katalikų bažnyčios tuometinis klebonas Vincentas Gauronskis ir kunigas Alvydas Vaitkevičius, valdžios atstovai. Klebonas, pašventinęs muziejų, pats pirmasis pasirašė atsiliepiamų knygoje.

Muziejaus pašventinimo akimirkos

Ekspozicijai skirti daiktai buvo priimami nuo 1995 m. gegužės mėnesio. Niekas nesitikėjo tokios gausos ir įvairovės. Ekspонатų registracija ir tvarkymu rūpinosi muziejaus darbuotoja Zita Knatauskienė. Stenduose buvo kruopščiai išdėlioti Lietuvos partizanų, politinių kalinių ir tremtinių nuotraukos, jiems įsimintini brangūs daiktai iš tremties bei lagerio. Pagarbiai sukabintos žymiausių Lietuvos patriotų nuotraukos: Kudirkos, Valančiaus, Baranausko, Maironio. 2010 m. duomenimis Tauragės kovų ir kančių istorijos muziejuje saugoma 1178 ekspонатai (žr. Priedas Nr. 6). Tai ginklai, priklausę ryšininkams, įvairiausių jų dokumentai, nuosprendžiai, net kelionės bilietai grįžtant iš Sibiro į Lietuvą, tremtinių moterų rankdarbiai (žr. Priedas Nr. 7). Vos ne visose juostelėse, staltiesėse, kilimėliuose, nėrinuose atsispindi Lietuvos vaizdai. Tremtinių pieštuose atvirukuose sumaniai užslėpta lietuviška simbolika – našlaitės, kaspinėliai, vaizdeliai su lietuviškos vėliavos spalvom. Daug religinės atributikos: kryželiai, rožiniai, altorėlis-tabernakulis, padarytas pačių tremtinių ir tribulis-smilkytuvas, prie kurio buvo meldžiamasi. Įspūdinga P. Dargužaitės žuvies kaulu išsiuvinėta Lietuvos vėliavėlė, kurią ji prisisegusi prie krūtinės nešiojusi aštuonerius metus. Sunku įsivaizduoti, kokio sumanumo ir drąsos tam reikėjo. Saugoma širdelė su šv. Agotos duona, perduota kunigo politiniams kaliniams Lukiškių kalėjime. Gausu albumų su nuotraukomis ir vaizdingais aprašais, iliustracijomis, eilėraščiais, savais bei surinktais iš kitų tremtinių ir kalinių. Visi šie daiktai liudija šiurpius laikus, kuriuos buvo lemta išgyventi Lietuvos Laisvės kovotojams.

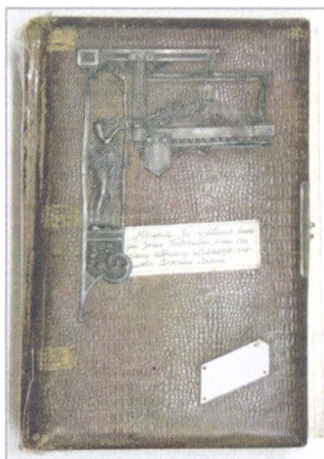

Kovų ir kančių istorijos muziejaus ekspozicijos dalis

Altorelis-tabernakulis

Šubertinėje saugomas Tauragės mirusių politinių kalinių atminimui skirtas albumas.

Tartum atskiras didingas eksponatas Šubertinės kiemelyje – memorialas *Lietuvos laisvės kovotojams* nukankintų ir čia užkastų partizanų atminimui.

Paminklas Lietuvos laisvės kovotojams Šubertinės kieme

1993 m. šis masyvus obeliskas iš akmenų pastatytas NKVD laikinojo tardymo kalėjimo – Šubertinės kiemelyje, kur buvo pakasti nukankintųjų kūnai. Manoma, kad čia užkastas ir 1947 m. žuęs Kęstučio apygardos vadas Juozas Kasperavičius – *Visvydas*.

Paminklo atidengimo iškilmės 1993 m.

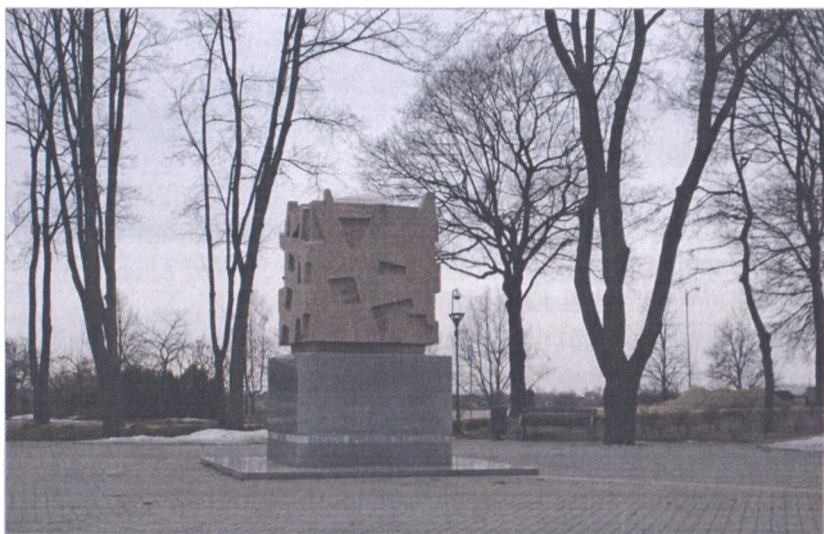
1994 m. prie paminklo sumūryta akmeninė atminimo siena. (žr. Priedas Nr. 8). Šalia paminklo stovi senas medinis kryžius, skirtas Antano Lukošiaus – *Rūtos* atminimui. Memorialas pastatytas Prano Rindoko, Stepono Strainio, Prano Joniko, Antano Urbučio ir kitų Tauragės LPKTS narių pajėgomis.

Paminklo atidengimo metu

Dauguma kitų Tauragės ir Tauragės apskrities paminklų (žr. Priedas Nr. 9), paminklinių atminimo aukų ir kryžių buvo pastatyta, remiantis žinomiausiomis partizanų kautynių vietomis (žr. Priedas Nr. 10).

Vienas iš pačių naujausių ir moderniausių paminklų Laisvės kovotojams atminti – prie Tauragės Švč. Trejybės Romos katalikų bažnyčios šventoriaus, atidengtas 2009 m. gegužės 30 d., sukurtas R. Midvikio.

Kryžių ansamblis stalinizmo aukoms atminti Stoties g.

Sunku pasakyti, kiek žmonių apsilankė Kovų ir kančių muziejuje bei jo kiemelyje, prie paminklo. Daugelis jų yra užrašę padėkas bei išlikusius įspūdžius muziejaus atsiliepimų knygoje. (žr. Priedas Nr. 11). Pirmieji, pasirašę albumuose – kunigai: Tauragės Švč. Trejybės Romos katalikų bažnyčios klebonas V. Gauronskis, pašventinęs muziejaus patalpas: „Atėjau šventinti buvusios Šubertinės kamerosse įkurtą Kovų ir kančių istorijos muziejų. Tačiau ši vieta ir taip šventa, nes ji aplaistyta tūkstančių kovotojų už Lietuvos laisvę šventu krauju. Gerbkime

savo didvyrius, nes juos pamiršę, kada nors vėl būsime priversti garbinti svetimus“. A. Vaitkevičius: „Kančių muziejų kaip namiškius aplankiau. Džiaugiuosi. Tepadedu Jums šv. Mergelė Marija“. Vieکشنیų vienuolyno sesers ekspromtu sukurtas eilėraštis: „Man trūksta žodžių“:

Man trūksta žodžių...

Jausmai nesutelpa krūtinėj...
Šioj jūroj skausmo begalinio,
Kur net krantų jos nesimato.
Nuskendus negi rasi žodį,
Kuris jausmus gilius parodys.
Oi, ne!
Atrodo, viskas lyg sapne,
Tiesiog nesutelpa širdy,
Ką čia matai, skaitai, girdi...
Tegu visa mūs Lietuva
Šiandieną (kol dar ji laisva...)
Šventoves panašias vis lanko,
Su grauduliu čia galvą lenkia.

Bronė Aleksaitytė

Tremtinio Fabijono Šlepavičiaus eilės, skirtos Tauragei:

Tauragė

O, Taurage! Atgimstanti iš pelenu,
Nešiojamų tik vėjo.
Brangi tu man todėl, kad gyvenu,
Nes tiktai čia gyvybės pulsas mano prasidėjo.
Praleidai Tu laikų visokių praeity,
Matei kovas žemaičių.
Taurage! Tu man tikrai brangi,
Nes tokį miestą kaip Tave kitur aš neužeičiau.
Vaizduotėj slenka Tavo praeities vaizdai,

Matau lyg taurai daužos,
Dabar kur miestas stovi išdidžiai,
Anksčiau ragus galingus kovose jie laužė.
Begimstantį šį vardą Tavo Tauragės
Girdžiu laikais kryžiuočių,
Kai mūs žemaičių žygius pergalės
Iš tauro rago gerdami minėjo mūsų bočiai.
Dabar Tu, Taurage, pilna naujais vaizdais,
Prikelta iš griuvėsių.
Jei Tavo gatvėm kas dabar praeis, `
Nustebš visi, nepatikės, nes Tu juos sužavėsi.

G. Arkušino, gyvenančio Šilutėje įrašas: „Per savo gyvenimą man teko aplankyti visus Sankt Peterburgo ir daugelio respublikų muziejus. Bet šis – jūsų muziejus palieka širdyje nepakartojamą įspūdį. Gaila puikių, tokių gražių jaunų žmonių, kurių gyvenimas buvo taip žiauriai sulaužytas“. Citata iš E. Jakimavičiaus, „Geležinio vilko“ MP brigados vado pavaduotojo, įrašo: „Niekada nebus per daug pagarbos, prisimenant Lietuvos Laisvės kovotojus, jų motinas, tėvus“. Albinos Norkutės-Kairienės įrašas: „Aš Albina Norkutė-Kairienė šiuose rūmuose kalėjau 1949 m. Tie rūmai tada kitaip atrodė, buvo juodos drėgnos sienos, persisunkusios žmonių kančių. Čia buvau kankinama, mušama, tačiau su Dievo padėjimu iškentėjau, draugų neišdaviau. Dabar čia puikus muziejus, daug pažįstamų nuotraukų, Ivanausko Vytenio (būrio vado) ir mano nuotraukos...“. Įrašytas Dainoto Habdango, žinomo Skaudvilės garbės kraštotyriminko, tuo metu kalėjusio Šubertinėje, eiles. Eilėraštis „Tremtiniam“ parašytas 1950 m. Skaudvilėje, o „Laiškas mamai“ jau tretyje 1955 m.:

Tremtiniam

Aš nežinau, ar grįš čia gervės raibos,
Ir nežinau, ar oš giria tamsi?

Nulauš gal uošį šiurpulingas žaibas
Tėvynės pakrašty...
Aš nežinau, ar kris sidabro rasos,
Gal nematysim niekad jų daugiau!..
Praeis takeliais piemenėlis basas,
Jų nesulauksim jau...
Taip nedainuos tamsiom naktim merginos,
Gaili rauda jų ašaras išsems.
Nuvys ir rūtos po langais, nuvys jurginai
Po pabučiavimų rudens.
Paliks širdy tik šermeninės gaidos
Ir ašarų kaitri ugnis...
Aš nežinau, ar grįš čia gervės raibos,
Ar liksim vieniši, vieni...

Laiškas mamai

Brangioji mano mama, Tau rašau:
Eilutės ir nelygios, ir nebylios,
O taip norėčiau viesulu pašaukt
Tave, taip iškankintą, tokią tylią...
Brangioji mano mama, Tu toli,
Tavęs nė vėtrų balsas nepasiekia.
Verki po baltu beržu pakely,
Verki vienui viena... be nieko...
Ir taip aš vėlei vienas palieku
Vis be tavęs, be savo Balandėlės,
Veltui, vėjeli, vakarais šaukiu,
Veltui, kregždute, metą vėlų.
Motulės brangios, mes toli, toli,
Ir pančiais, ir grandinėmis apjuosti...
O jūs po beržu verkiat pakely,
Ir nér kam Jūsų ašarų nušluostyt...

„Nuostabus muziejus. Jis nukėlė mus į šurpius istorinius įvykius“. „Mes buvome atėję ir daugiau sužinojome apie Tremtinius nei per pamokas“ (iš mokinių įrašų lankytojų knygoje).

Daug padėkos žodžių apsilankantys muziejuje skiria ilgamečiui Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Tauragės skyriaus pirmininkui Pranui Rindokui (dabar – Garbės pirmininkui), optimistui ir entuziastui, ypač daug prisidėjusiam prie muziejaus įkūrimo savo idėjomis ir darbu (žr. Priedas Nr. 12), bei jo dukrai Zitai Rindokaitei-Knatauskienei – Kovų ir kančių muziejaus muziejininkei už įdėtą didžiulį darbą tiek kuriant muziejų, tiek šiuo metu jį tvarkant ir prižiūrint.

Tauragės kalinių, tremtinių muziejui

Kai ateinu čia į muziejų,
Taip sutvarkytą mylinčia ranka,
Man ausyse visad girdėti žingsniai
Pakaustytų kareivių batų.
Tie, kurie saugojo mus ir budėjo,
Dažnai prie durų jie sustodami žiūrėjo,
Ar gulime, ar sėdime ant narų mes.
O gal slaptai iš laisvės laiškų
Akim užlietom ašarom skaitau,
Gal rožančius iš duonos daro.
Gal klaikios akys žiūri į duris
Ir su siaubu pro langą stebim,
Kada ateis baisi naktis...
Tada prasideda naktinės „puotos“,
Mes girdim, kaip rakina jau duris,
Ir niekas dar tikrai nežino,
Ant kokios raidės pavarde pakvies,
O likę kameroj nemiega,
Nežino, kokį išvestą gražins:
Gal kruviną, gal su mėlynėm
Paklaikusiom iš siaubo akimis.

Gal ką nuves tiesiai į karcerį –
Tą kamerą, kur be langų.
Ir daug dienų girdėti batai
Ant geležinių laiptų virš galvų,
Ir pelės šniukštinės aplinkui –
Nemaloni jų artuma tamsoj.
Kada paduos puodelį vandens
Ir duonos neiškepusios minkštos...
Čia daug žmonių koridoriais praėjo,
Ką vilkdami įstūmė pro duris.
Kiek buvusių iš čia niekad negrižo
Nei į Tėvynę, nei į gimtus namus.
Dar ir kieme čia guli kaulai užkastųjų,
Žvakesės vėlinių naktim čia švies.
Ateis, kas liko artimieji,
O tie, kurie toli, ateis savo mintim.

1999 11 01 Ona Merkelytė-Jaudzimienė

Partizanų kovos yra unikalus reiškinys Lietuvos istorijoje. Savo poveikiu tautos sąmonei jos nustelbia net Antrąjį pasaulinį karą. Šis pasipriešinimas kelia nuostabą, kad šitokia nelygi kova taip ilgai truko. Todėl taip svarbu išsaugoti nuo užmaršties kiek galima daugiau informacijos apie tą ilgą ir svarbią tautos dramą. Šiuo atveju – kuo daugiau sužinoti iš pačių žmonių, patyrusių tą siaubą ir dar norinčių juo pasidalinti. Pasakojant ne vienam riedėjo ašaros, bet jautėsi ir džiaugsmas, kad jau viskas praeity, kad jie ne veltui kentėjo ir kovojo, jų kovos tikslas pasiektas: Lietuva – laisva!

Pasakoja Ona Lešinskaitė-Švedienė – Akacija

Užrašyta Taurageje
2006 02 07

Gimiau 1923 m. gruodžio 16 d. Kaupių kaime, Tauragės valsčiuje. Mama buvo ūkininko duktė, o tėvas – siuvelėjas. Turėjom 2.18 ha žemės.

Tėvas mirė 1925 m., likau su mama. 1934 m. baigiau Būdviečių pradžios mokyklą. Prasidėjo karas. Kai 1940 m. rusai okupavo Lietuvą, mokiausi Rietavo žemės ūkio mergaičių mokykloje.

Mūsų krašte 1945 m. vyrų pasipriešinimo organizavimo ėmėsi Alfonsas Kučinskas–*Briedis*, kilęs iš Pabūdviečių kaimo, buvęs Būdviečių mokyklos mokytojas.

Ona Lešinskaitė-Švedienė

Ona Lešinskaitė – Akacija su partizanais

Būrys laikėsi Tyrelių miške Tauragės rajono ribose. Netrukus mūsų mokykloje atsirado komjaunuolių. Kažkoks Šlajus ėmė reikštis, ragino ir mus stoti į komjaunimą, bet tam nepritarė mokyklos direktorius Tallat-Kelpša. Netrukus ėmė gaudyti ir mokytojus, iš Būdviečių išvežė visą mokytojo Almino Adomo šeimą, mokytoją Šekšdavičiūtę.

Aš su partizanais susipažinau 1946 m. pavasarį. 1947 m. vasarą gyvenome miške didelis būrys, apie trisdešimt žmonių. Rudenį suskirstė skyriais, nes žiemą mažesniui skaičiui lengviau išsilaikyti. Vėliau daugiausia slapščiausi viena, nes taip patarė vienas iš vadų. Kismet dalyvavau kautynėse. Buvau sužeista, kai 1950 m. gegužės 7 d. kuopos vadas pakvietė į susitikimą, liepdamas visiems kartu ateiti, bet buvo surengta pasala. Žuvo penki partizanai: skyrininkas Zigmas Satkus – *Šiaurys*, jo brolis Alfonsas – *Dobilas*, Vladas Lukošius – *Mėnulis*, Juozas Burininkas – *Bijūnas*, ryšininkas Kazimieras Gužauskas. Sužeidė Vincą Eičą – *Laimutį* ir mane – *Akaciją*. Sveikas išbėgo tik Danielius Lukošius – *Maironis*. Mus išdavė saugumo inspiruotas kuopos vadas ar pavaduotojas, anksčiau vadinęsis *Mindaugo* slapyvardžiu, 1947 m. buvęs būrio vadu. Paskui pakeitė slapyvardį *Vytautu*, išdavinėjo ryšininkus ir šaudė partizanus.

Manęs ieškojo ketverius metus ir keturis mėnesius. Turėjau pasą svetima pavarde, buvau Zosė Saikutė. Išdavė 1951 m. ryšininkas J. C. (nenoriu minėti vardo ir pavardės). Areštavo Vainuto valsčiuje, Buikiškės kaime. Visų pirma įsivedė į kitą kambarį, liepė gulti ant grindų. Atsinešė kažkokį įrankį ir mušė leitenantas, klausdamas, kur ginklas, reikalavo atiduoti. Iš karto lyg ir skaudėjo, paskui nieko nejutau, tik prašiau vandens. Atėmė mane į stalo koją, atnešė vandens ir davė atsigerti, apšlaskė galvą. Daugiau nebemušė, leido apsirengti. Suvyniojo į brezentą, surišo, įsodino į sunkvežimį, pilną ginkluotų kareivių. Vežė aplink, per Pagėgius, Sovetsko plentą į Tauragę. Čia tuojau visi Šubertinės saugumiečiai subėgo žiūrėti, kokią „banditką“

atvežė. Paguldė mane ant grindų vieno kabineto kampe. Pastatė du sargybinius. Vienas spardė, kiti – juokėsi, keikėsi. Kitą dieną atvažiavo kažkoks tardytojas iš Vilniaus. Pirmą dieną nedavė valgyti. Paskui uždarė į kamerą. Joje jau sėdėjo dvi mergaitės.

Iš mūsų krašto buvo daug areštuotų, už sienos kalėjo iš gretimo kaimo Paulina Sakalauskaitė. Mudvi dažnai kalbėdavomės Morzės abėcėle. Maisto norma buvo maža. Duona pusiau žalia. Pradėjo skaudėti skrandį, negalėjau tokios valgyti. Tada paskelbiau bado streiką. Kelias dienas neėmiau jokio maisto, po to daktarė išrašė baltos duonos. Kartais per savaitę tris ar keturis kartus išvesdavo po dešimt minučių pasivaikščioti. Reikėjo eiti pro trejus geležinius vartus, kuriuos atrakindavo vesdami. Kas dešimt dienų atnešdavo ir knygų paskaityti, daugiausia rusiškų. Kadangi šviesa būdavo silpna, negalėjau skaityti, susiliedavo raidės. Miegodavome apšviestoje kameroje. Leisdavo užsikloti tik iki pažastų. Iš visų rūbų buvo išvertos gumos ir išpjaustytos sagos. Taip ir vaikščiodavom įsivėrusios virbeles į sijonus ir kelnaites. Kas mėnesį darydavo pagrindinę kratą. Reikėdavo nusirengti iki nuogumo. Liepdavo išsižioti, atsitūpti, paskui naršydavo patalynę, siūles, jei ką įtardavo, išardydavo. Po kiekvienos kratos reikėdavo ką nors siūti. Mano buvo gražios kasos, ir tas išpindavo. Bet ir tokioje situacijoje sugebėjome turėti adatą, kurią pasidarėme iš tankių šukų dantelio. O pradurti adatai skylutę pavogėme nuo tardytojo stalo smeigtuką. Pasidarydavome nosinaičių, jei prie paklodės būdavo prisiūtas paplatinimas. Sėdėti turėjom veidu į langelį, kad visas matytų prižiūrėtoja. Prižiūrėtojos daugiausia buvo rusės. Po metų mane iškelė į kitą kamerą. Kurį laiką sėdėjau viena. Aš labai daug vaikščiodavau. Bet be papildomo maisto, dėl blogo oro, labai sulysau, nusilpau. Kojų blauzdų rau-menis galėjau apsukti aplinkui. Naktim sapnavosi duona ir laisvė. Jau, rodos, tuoj kas duos, atsibundi – tuščias pilvas gurgia. Vilniuje per tardymą turėjau dvi akistatas – pirmą su V. B. (nenoriu atskleisti jo pavardės), kuris atpažino mane iš

trijų sėdinčių. Sakė, kad buvau pas juos su banditais užėjusi. Vėliau jis išsigynė manęs. Jį nuteisė 10 metų. Kitą – su M. P (taip pat nenoriu paviešinti), kuris sakė, kad buvau pas juos užėjusi su miškiniais.

Mane kas vakarą nuo dešimtos valandos išvesdavo tardyti. Rytą, kai kitos keldavosi, parvesdavo pusryčių, paskui – vėl į tardymą. Savaitę buvau be miego. Turėjau tris tardytojus. Vienas jų buvo Popovas. Jis labai mušdavo į paširdžius, daužydavo galvą į sieną, nutvėręs už plaukų. Kartą mušė gumine lazda, reikalavo, kad pasakyčiau, kur yra ginklas ir kur slapstosi partizanai. Po to ilgai negalėjau sėdėti. Kameroje buvo šnipė, kuri įskundė kitą merginą ir mane, ką mes kalbėjome.

Ilgai manęs Tauragėje nelaikė, išvežė į Vilnių, į saugumo požemius. Čia mažai tardė, bet pralaikė ilgai: metus ir keturis mėnesius. Antrą kartą vežė į Klaipėdą 1952 m. Teismas prasidėjo spalio 11-ą ir tęsėsi penkias dienas. Buvo apie keturiasdešimt liudininkų, žiauriai sumušti. Nuteisė dvidešimt penkeriems metams griežto režimo lagerio. Klaipėdos kalėjime jau buvo geriau, daugiau oro, kai kas gaudavo siuntinius. Ir man kaimynė atnešė siuntinuką.

Klaipėdoje sėdėjau iki 1953 m. sausio 13 d., po to išvežė į Vilniaus Lukiškių kalėjimą. Ten jau buvo didesnis judėjimas – vienas išvesdavo, kitas atvesdavo. Duodavo papildomai sriubos. Kas gaudavo siuntinius, neimdavo valdiško maisto. Po mėnesio išvežė į Leningradą. Ten prabuvau apie tris savaites. Vieną vakarą liepė susiruosti ir apsuptus sargybinių ir šunų išvarė į stotį. Sulaipino į traukinį. Kelionei davė duonos ir rūkytos žuvies. Kupė buvo maža, buvom trise. Kur vežė, nežinojom. Vakare visur matėsi lagerių žibintai. Atrodė, kad už Leningrado nėra nė vieno laisvo žmogaus, visi sėdi kalėjime. Važiuojant per Vologdą, pastebėjau nuleistas vėliavas, perrištas juodu kaspinu. Išgirdau, kad kareiviai šneka: „Stalin umer“. Kelionė truko neilgai. Traukinys sustojo Vorkutoj. Uždarė plytinėj, kur turėjom išbūti trijų savaičių karantiną.

Vorkutoj buvo trys moterų lageriai. Tai pirma ir antra plytinės ir Predšachta, į tą aš ir pakliuvau. Gavau lagerio rūbus: juodą suknutę, vatines kelnes, veltinius, vieną trumpą vatinuką, vadinamą *telogreiką*, kitą ilgą – *bušlatą*, kepurę, bet mes nešiojom skaras. Dar davė autus. Liepė užsisiūti numerius (mano buvo 1-0-104) ant kairės rankovės aukščiau alkūnės ir ant dešinės klešnės virš kelio. Per metus turėjau teisę parašyti du laiškus, ir tai rusiškus.

Lageryje buvo apie tūkstantis moterų, daugiausia lietuvių, ukrainiečių, mažiau latvių, eščių. Barakai žemi, gultai dviejų aukštų, per vidurį takas. Man vis kliūdavo gulėti aukštai. Maitindavo dukart per dieną: ryte, einant į darbą, ir vakare, grįžus iš darbų. Duonos normą įsidėdavom pietums. Žiemą slėpdavom po vatinukais, kad nesusaltų. Jei sušaldavo, šildydavom ant kastuvo virš ugnies. Jei būdavo geras sargybinis – leisdavo, o jei ne – tekdavo valgyti sušalusią. Nakčiai po patikrinimo barakus užrakindavo. Ant langų buvo grotos. Kubilą nešdavom kas rytą, po dvi iš eilės. Barako priekyje buvo krosnis. Ją kūreno tos, kurios buvo senos arba ligotos ir nepajėgė dirbti. Jos ir veltinius, ir rūbus džiovindavo, grindis plaudavo. Kartą per mėnesį baltindavo, blakes naikino. Mane paskyrė į brigadą taisyti kelių, bet buvau per daug nusilpusi ir negalėjau dirbti. Svaigo galva, spaudė smilkinius. Pasiųs brigadininkė ko atnešti – ir virstu, pasirodo, buvo aukštas kraujo spaudimas. Kai leido vaistus, praėjo.

Geležinkelio tiesimo darbai, kur pakliuvau, buvo sunkūs. Pačios tiesėme, iškraudavome iš vagonų ir pabėgius, žvyrą, akmenis. Joks vyras mums nepadėjo. Vasarą, kuri čia tęsdavosi tik vieną mėnesį, atveždavo tiesiog degančią skaldą, net pabėgiai nuo karščio degdavo. Reikėjo skleisti. Taip buvo nutiestas geležinkelis į Junjėgą, kur vėliau atidarė tokio pat pavadinimo šachtą. Vietinis Vorkutos laikraštis skelbė, kad tai komjaunuolių statyba.

Kai mane nuvežė, jau mokėjo už darbą. Mažai gaudavau, nes neįvykdydavau normos. Trūko maisto. Gaunančios siunti-

nius man atiduodavo duoną. Predšaschtoje buvo merginų ir iš mūsų krašto. Tai Palma Dargužaitė, Monika Valantiejūtė, Elytė Laugalytė, Birutė Bartkutė ir aš – Ona Lešinskaitė. Visos buvom iš Tauragės apskrities.

1955 m. mūsų Predšachtos lagerį panaikino. Dalį išvežė į Uchtą, pirmąją plytinę, kitas – į antrąją. Mus, kurios buvome nuteistos dvidešimt penkeriems metams, pėsčias išvarė į Bezimenką, buvusį vokiečių karininkų mirtininkų lagerį. Lageris buvo nedidelis, stovėjo ant upės kranto, iš trijų pusių buvo slėniai. Mes dirbome molio kasykloj. Mūsų pamainoje buvo keturios lietuvaitės: Pajuodaitė, Mozuraitytė, Bartkutė, aš ir viena ukrainietė – Kovalčiuk. Žiemą dalbom daužem, o vasarą tą masę šiupeliais semdavom į vagonėlius. Vagonėliai oro linija per upę ėjo į antrąją plytinę. Darbas buvo sunkus. Jei vagonėlis nusprūsdavo nuo bėgių, sunku jį būdavo užkelti, kartais tekdavo ir išversti. Aš pradėjau sirgti, iškart davė dešimt dienų pailsėt, bet tai nepadėjo, buvau jau per daug nusilpusi. Prieš gulant į ligoninę Bezimenkoje dar rinko valstybinę paskolą. Pradžioje visos nutarė neduoti, bet kai viršininkas pradėjo šauktis po vieną, tai visos pasirašė. Aš nepasirašiau. Nuėjau pas OLP'o viršininką vienu batu, kita šlepete. Sakau: kaip aš pasirašysiu, jei neturiu iš ko nusipirkti apavo. Tada jis man pasakė, kad kol būsiu lageryje, man niekas nemokės pinigų už darbą. Taip ir buvo. Draugės mane apibarė, atseit aš gėdą padariau taip eidama pas viršininką. Paskui iš Bezimenkos lagerio išvedė į antrąją plytinę. Ten mane paguldė į ligoninę, kuri buvo atitvertam barake. Gulėjau penkis mėnesius, plaučiuose buvo tamsi dėmė. Man bausmę sumažino iki dešimt metų. Buvome dvi: Staselė Kunigėlytė ir aš. Staselė buvo medicinos sesuo. Ji amžinai turėjo temperatūros, galiausiai jai buvo pripažinta žarnyno tuberkuliozė. Vėliau, grįžusi į Lietuvą, ištekėjo, vyras taip pat buvo kalinys, susilaukė sūnaus. (Dabar jau mirusi, palaidota Kaune).

Ligoninėje viską dirbome pačios: ir vandens atsiveždavom, pačios traukdamos statinę, ir anglies atsinešdavom, kūrenome

baraką. Plaudavome skreplių buteliukus. Maistas buvo geresnis tuo, kad duodavo daugiau košės ir žuvies taukų po šaukštą prieš valgį. Kitos negerdavo, o aš – po kelis šaukštus. Taip greit pradėjau taisyti, kad daktarė jau po mėnesio norėjo išrašyti, bet mano penkių kapeikų dydžio dėmė kairėje plaučių pusėje negijo. Daktarė buvo grubi, kitaip nevadindavo, kaip fašistėm, bandidkom ir ypač nemėgo lietuvių. Kita daktarė buvo kalinė, ukrainietė Marija Melenova. Ji buvo labai maloni, gera. Ji mane gydė, kai atvežus į Vorkutą man buvo labai pakilęs kraujo spaudimas.

Dar būdama lageryje buvau pakliuvusi su lagerio spauda – laikraščeliais. Spėjau laukan išbėgus paslėpti, bet prižiūrėtoja rado. Išsigyniau, bet nubaudė. Nedavė leidimo pusę metų išeiti už zonos, bet kai paguldė į ligoninę, tai ir nereikėjo.

Esu dirbusi ir bazėje. Iškraudavom iš vagonų kruopas, cukrų, mėsą. Sunkūs buvo cukraus maišai. Jie sverdavo apie 100 kg. Keturios merginos užkeldavo maišą, kitos nešdavo ir kraudavo į eiles. Sunkiausia būdavo užlipti į dešimtą eilę.

Išklėlė gyventi į seną baraką, vadinamą Šanchajumi. Vienne gale buvo du gultai, o mes gyvenome keturios lietuvaitės: Valė Pajuodaitė, Stasė Kunigėlytė, Janė Mozuraitytė ir aš – Ona Lešinskaitė. Balandžio pabaigoje mane perteisė, o gegužės 16 d. paleido. Jau buvau susipažinusi su savo būsimu vyru, kaliniu nuo Pašaltuonio – Juozu Švedu. Jis kalėjo keturiasdešimtoje šachtoje.

1956 m. birželio 10 d. kunigas Boleslovas Regelskis (jau miręs) sutuokė šešias poras: mus – Švedus, Birutę Bartkutę ir Justą Malakauską, kitų pavardžių nepamenu. Po to persikėlėm gyventi prie keturiasdešimtos kasyklos. Lagerio vyrai ten buvo pasistatę namus su teise gyventi iki gyvos galvos. Mūsų kambaryje gyveno trise: mano vyras Juozas Švedas (miręs), Pranas Keža (miręs) ir Antanas Laugalys. Tame kambaryje gyveno vien lietuviai.

1956 m. rugpjūčio 5 d. grįžau į Lietuvą. Mano vyras

pasiliko laukti teismo. Jis grįžo 1956 m. rugsėjo 31 d., bet 1967 m. po atsinaujinusios sunkios ligos mirė.

Per vargą ir kančias grįžom į Lietuvą, bet Tėvynė pasitiko nesvetingai...

Prasidėjus Lietuvos Atgimimo sąjūdžiui, Ona Švedienė buvo aktyvi LPKTS Tauragės skyriaus tarybos narė, ženkliai prisidėjusi prie Tauragės krašto Kęstučio apygardos partizaninės veiklos istorijos išsaugojimo. Onos Švedienės ir Juozo Ozgirdo pastangų dėka buvo sudarytas Kęstučio apygardos, Butigeidžio rinktinės, Jūros (vėliau – Žalgirio) būrio partizanų sąrašas (žr. Priedas Nr. 13).

Onai Lešinskaitei-Švedienei – *Akacijai* pripažintas karės savanorės vardas. Ji apdovanota prezidento V. Adamkaus Lietuvos kūrėjų savanorių medaliu, o už nuopelnus Lietuvai – Paspriešinimo dalyvio kryžiumi. (žr. Priedas Nr. 14).

Pasakoja **Ona Vaitkutė-Mačiulienė – Valentina**

Iš autorės asmeninių užrašų

Gimiau 1931 m. Jucaičių kaime, Gaurės valsčiuje, Tauragės rajone. Mano tėvai buvo vidutiniai ūkininkai. Turėjau du brolius – Juozą ir Joną. Aš – Ona – buvau mažiausia. Tėtis buvo piktas ir griežtas, o mama – labai gera. Naudvario pradžios mokykloje 1944 m. baigiau I–IV klases, o Gaurės mokykloje 1946 m. – V–VI klases. 1945 m. pradėjau mokytis Tauragės gimnazijos 7-oje klaseje, o brolis Juozas lankė paskutinę gimnazijos klasę. Kad galėtume mokytis, tėvai samdė Tauragėje mums kambarį prie šeimos. Atskiro kambario neturėjome, bet bute gyvenomo kartu su šeimnininkais. Tėvams nebuvo lengva, nes turėjo mokėti kambario nuomą ir pristatyti maisto. Kai abu su broliu mokėmės, tai net karvę davė šeimnininkei. Per savo mokslo metus gyvenau pas tris šeimnininkes – Paulauskienę, Žemaitienę ir Knispelienę.

1949 m. Tauragėje areštavo tėvelį, tuo metu buvusį Kunigiškių apylinkės tarybos pirmininką. Jis išvažiavo į Tauragę, į briką pasikinkęs du arklius, ir vakare į namus negrižo. Nuo tada mes tapome „banditų“ šeima. Po kurio laiko tėtį iš Tauragės Šubertinės išvežė į Klaipėdą. Pagal Baudžiamojo kodekso 58 str. jis buvo nuteistas dvidešimt penkiems metams priverstinių darbų lagerio. Kalėjo Irkutsko lageryje iki 1956 metų.

Prasidėjo trėmimai. Mes eidamos į mokyklą viską matėme: mašinos prikrautos ryšulių, kėbulo kampuose kareiviai su šautuvais, maži vaikai verkia... Būdavo baisu žiūrėti, norėjosi tik šaukti. Mūsų klasė buvo labai aktyvi, ypač veikli Irena Martinkutė (žr. p. 38). 1950 m. rudenį mes, keturios gimnazistės: aš, Irena Martinkutė, Albina Liutkutė (žr. p. 37) ir Liucija Dainėvičiūtė, pradėjome leisti slaptą laikraštėlį „Lietuvos balsas“, nukreiptą prieš sovietinį, okupacinį režimą. Laikraštėlis būdavo keturių–šešių lapų. Per mėnesį išleisdavome du, o kartais keturis kartus. Pasiūliau jį perduoti partizanams. Į mano tėviškę Jucaičiuose ateidavo partizanų būriai. Lankydavosi ir buvęs mano brolio Juozo bendraklasis Jonas Nuobaras – *Lyras* (žr. p. 67). Nežinojome, kad jis buvo išdavikas, užverbuotas MGB.

Tarpininkaujant kaimynei Onai Globytei, buvo sutarta, kad su *Lyrų* susitiksime pas pamiškėje gyvenantį kaimyną Antaną Veisą. Per susitikimą didžiuodamasi perdaviau *Lyrui* mūsų laikraštėlį. Buvome laimingos, kad ryšys su partizanais užmegztas, bet netrukus buvome išduotos. 1951 m. spalio 5 d. mane ir mano bendražygės areštavo Tauragės saugumas, uždarė į Šubertinę. Iš gatvės įvedė į kabinetą, kuriame už stalo sėdėjo tardytojas rusas. Pradėjo klausinėti: pavardė, vardas, kur gimusi, kuriais metais. Nesuprantu rusiškai, verkiu, tardytojas šaukia, kumščiu tranko stalą, bet nemuša. Tardymas vyksta blogai. Tardo kas vakarą. Valgyti nieko neduoda. Miegu ant kėdės. Trečią dieną atneša pietums sriubos. Jos paviršiuje plūduriuoja kirminai – ir ne vienas, ne du. Valgyti labai noriu, todėl kirminus nusipučiu ir valgau sriubą. Nors sriuba buvo vanduo, kuriame

plaukiojo kelios kruopos, man alkanai ji pasirodė tokia skani, kad dar jos noriu. Bet taip baisiai į mane žiūrėjo prižiūrėtojas, kad prašyti nediršau. Trečios dienos vakare mane surado mama. Nepajutau, kaip nesusivaldžiusi pradėjau balsu šaukti, verkti.

Kalbėtis neleisdavo, bet kai prižiūrėtojas išeidavo, tai ir pasikalbėdavome. Iš namų jau atnešdavo valgyti. Kartą blynuose radome laiškus. Viename iš jų klausia, kuo kaltina mane, o kitame – kaip man padėti, ko reikia, ar muša? Mes perskaitome ir parašome atsakymą, nes turėjome pieštuką. Blynus nesuvalgome, o suminkome į gniužulą, įmetame į ąsotį, kur buvo kava. Kitą dieną vėl laukiame laiško, gavome, parašėme atsakymą ir vėl sėkmingai perdavėme namiškiams, bet tik perdavus į kabinetą įveda lyg areštantą, bet kaip vėliau pasirodė šnipą. Jis mūsų klausia, kaip čia viskas vyksta. Mes ir pasigyreme, kaip galima laišką perduoti, kai atneša maisto. Jis pas mus ilgai neužtruko, bet savo juodą darbą atliko. Namuose daroma krata. Gerai, kad atnešusi maistą šeimaininkė greitai grįžo namo, ir kai pamatė ateinančius nepažįstamus žmones, spėjo laišką paslėpti.

Į tualetą, kuris buvo kieme, vesdavo prižiūrėtojas. Jis eidavo iš paskos. Kartais vienas eidavo priekyje, kitas – iš paskos. Kartą žadėjau šokti pro tualetu skylę, kuri buvo labai didelė ir buvo galima pralįsti. Labai išgyvenau dėl mamos, nes jaučiau, kad jai suteikiau didelį skausmą. Aš galvoju, kad mamai būtų lengviau, jei ji sužinotų, jog manęs nėra šiame pasaulyje, kad aš esu mirusi. Aš galvoju, kad su mano mirtimi mirs ir mamos meilė man. Aš norėjau nusižudyti. Turėjau po kratos likusią spilką. Žadėjau nusidurti. Girdėjau, kad arti trečiojo šonkaulio esanti širdis. Tačiau kratos būdavo dažnos ir spilkos netekau.

Kartą vedant mane iš tardytojo kabineto, pro langą pamčiau pasivaikščiojimo aikštelėje vieną vaikščiojantį savo išdaviką Joną Nuobara – *Lyrą*.

Taip mes, Lietuvos moksleivės – Irena Martinkutė, Liucija Dainevičiūtė, Albina Liutkutė ir aš – Ona Vaitkutė, Tauragės Šubertinės kabinetuose prabuvome savaitę laiko. Čia buvo tik

viena moterų kamera, tai iki išvežimo į Klaipėdą mus laikė kabinetuose. Juose ir miegojome, ir valgėme, kai kas ką nors atnešdavo. Miegodavome sėdėdamos ant kėdžių arba kabineto kampe ant grindų. Neturėjome nei ką pasikloti, nei kuo užsikloti. Susiriesdavome ir užmigdavome. Tardydavo dažniausiai naktį.

Galiausiai pervežė į Klaipėdos saugumo kalėjimą. Čia kaip ir Tauragės saugume buvo baisu. Tardydavo antrame aukšte. Eini galvą nuleidusi, nesižvalgydama, rankas susidėjusi už nugaros. Kartais koridorių pasitaikydavo sutikti saugumietį su bizūnu rankoje, kuriuo jis pliekia per savo batų aulus – nežinai, ar tave gąsdina, ar eina mušti, ar grįžta sumušęs kalinį. Mūsų kamera buvo netoli karcerio. Kas naktį būdavo girdėti, kaip parvelka aimanuojantį vos gyvą po tardymo kalinį. Kartais nelaimingasis lyg žvėris ne savo balsu šaukdavo taip, kad užmigti negalėdavome. Kas naktį girdėdavosi kankinamųjų šauksmai ir dejavimai.

1951 m. gruodžio 27–28 d. pagal Rusijos Federacijos Baudžiamojo kodekso 58–10 I dalį buvau nuteista dešimt metų pataisos darbų lagerio ir penkeriems metams be teisės grįžti į Lietuvą (žr. Priedas Nr. 15).

Iš Klaipėdos kalėjimo išvežė 1952 m. gegužę. Traukiniu vežė per kalinių persiuntimo punktus: Vilnių–Maskvą–Čeliabinską–Novosibirską–Krasnojarską. Kiekviename persiuntimo punkte labai keikdavosi, o keiksmi neišpasakyti. Vagono langai su grotomis, trūksta oro. Ir taip traukiniais su persėdimais pasiekėme Krasnojarską. Iš ten varė į prielauką ir sodino į laivo triumus. Iki Dudinkos Jenisiejumi plaukėme šešiasdešimt dienų. Į Norilską atvežė pavasarį. Suvarė į specialų (griežto režimo) šeštą moterų lagerį, kur buvo keturiolika barakų, juose apie keturi tūkstančiai moterų. Daugiausia buvo ukrainiečių. Buvo ir rusių, baltarusių, lietuvių apie penkiasdešimt. Dar keliolika latvių, esčių, lenkių ir dvi japonės.

Mūsų barakas buvo gana didelis, o jo viduryje stovėjo pečius. Ant langų – geležinės grotos. Duryš nakčiai užrakinamos.

Koridoriuje kubilas fiziologiniams reikalams atlikti. Buvo dviejų aukštų narai. Mes dirbome statybose, nes Norilskas buvo plečiamas. Darbas buvo alinantis. Amžiną įšalą ir uolas kirsdavome kirtikliais – *kirkomis*, ruošdavome tranšėjas statyboms. Per dieną iškirsdavome apie penkis–dešimt centimetrų įšalo sluoksnį. Kai būdavo pūgos, tai trimis pakopomis kasdavome sniegą ir tik vieną kirkuodavome. Vėjas kaukia, kojos šąla, net autai prie kojų prišąla. Verkdavome. Pirmaisiais metais neapleisdavo mirtis nusižudyti. Kartais į darbą vesdavo kokius penkis kilometrus, dirbome dvylika valandų per dieną. Nors dirbome sunkiai, maitino blogai – visus tris metus mėsos nemačiau: žuvis, košės, kopūstai... 1954 m. kartais duodavo gabaliuką labai skanios raudonos žuvies mėsos. Tai, turbūt, buvo lašių mėsa, bet jos gaudavome labai retai. Pietums skiriama pusė valandos. Mano sveikata Norilsko lageryje visą laiką buvo bloga. Dažnai staiga nualpdavau.

Šventes švęsti buvo draudžiama. Visa sovietinė represinė sistema siekė žmogų, bent kiek jai pasipriešinusį ar kitaip manantį, sutriptyti, paniekinti, padaryti vergu arba visiškai sunaikinti. Didelis džiaugsmas būdavo gauti laišką ar siuntinį. Kiek prisimenu, tai brigadoje tik aš viena jų gaudavau. Saldainius valgydavome su duona – būdavo labai skanu.

Susisiekdavome ir su kitais lageriais. Prie akmens pririšdavome raštelį ir, nors didelis atstumas būdavo, permesdavome. Apskritai pasitarnaudavome viena kitai kaip galėjome.

1953 m. kovo 5 d. mirė tironas Stalinas. Po jo mirties prasidėjo kalinių bylų peržiūrėjimas ir teistumo trukmės mažinimas. Kai kurie kaliniai buvo išleisti į namus ar tremtį. Būdama laisvoje tremtyje dirbau plytinėje. 1955 m. liepos 13 d. gavau pažymą, kad bausmę atlikau. Mus, apie dvidešimt žmonių, nuvežė į Dudinką, įsodino į laivą „Stalin“, juo mes atplaukėme iki Krasnojarsko. Ten laukėme dvi dienas traukinio į Maskvą. Davė bilietą iki Tauragės.

Grįžus į Lietuvą 1957 m. baigiau Tauragės 1-ąją vidurinę mokyklą, nuo 1957 m. pradėjau dirbti Kunigiškių pradinėje

mokykloje, bet kai išaiškėjo, kad aš „banditė“, atleido. 1958 m. birželio 30 d. pradėjau dirbti Pagramančio bibliotekos vedėja, kur buvau visų mylima. Čia susipažinau su jaunu ekskavatori-ninku Stasiu Mačiuliu. 1959 m. iškėlėme vestuves.

Džiaugiuosi sulaukusi Atgimimo ir kad gyvenu Nepri-klausomoje Lietuvoje. Dalyvavau Baltijos kelyje. 1991 m. sausio 13 d. buvau prie parlamento ir televizijos bokšto. Esu Politika-linių draugijos narė, dalyvauju Norilsko sukilėlių „Vyčių“ veikloje.

Pasakoja **Albina Liutkutė-Matevičienė – Vilija**

Užrašyta Tauragėje
2011 08 14

Gimiau 1934 m. Aneliškės kaime Tauragės rajone. Tauragėje lankiau gimnaziją, kurioje 1950–1951 m. pradėjo veikti antitarybinė pagrindinė organiza-cija. Jai vadovavo 9 kl. mokinė Irena Martinkutė (jau mirusi, žr. p. 38). Pradžioje narių buvo nedaug: Liucija Dainevičiūtė, Onutė Vaitkutė, Bronė Globytė, Irena Martinkutė ir aš.

Turėjome slapyvardžius, leidome laikraštėlį „Lietuvos balsas“, kuriame rašėme antitarybinius straipsnius. 1951 m. vasario 16 d. mieste primėtėme trispalvių vėliavėlių, klįjavome atsišau-kimų lapelius. Taip išreiškėme savo protestą prieš sovietinį genocidą.

Bepراسidedančią antisovietinę propagandą nutraukė iš-davikas Jonas Nuobaras – *Lyras*, (žr. p. 53), pranešęs saugumui apie mūsų slaptą veiklą. Mes visos buvome areštuotos. Pradžioje uždarė Tauragės Šubertinėje, kur prabuvome savaitę laiko, iki išvežant į Klaipėdą. Klaipėdoje Karo tribunolas nuteisė dvide-

Albina Matevičienė

šimt penkiems metams griežto režimo pataisos darbų lagerio. Dvi merginas paliko Mordovijoje, o kitas išvežė į Šiaurės Norilską.

Grįžus į Lietuvą 1965 m. pradėjau dirbti vaistinėje. Čia praleidau 11 m., vėliau įsidarbinau Tauragės Keramikos gamykloje, kur pradirbau penkiolika metų, iki pensijos.

Apie Ireną Martinkutę-Smetonienę – Eglę

„XXI amžius“, 2004 06 02

Irena Martinkutė gimė 1933 m. Požeriūnų kaime, Tauragės apskrityje. Auklėta Simono Daukanto, Vinco Kudirkos ir Jono Basanavičius dvasia, ji, kaip ir daugelis tos kartos jaunuolių, buvo idealistė, romantikė. Ji pati štai ką pasakojo žurnalistui Jonui Šarūnui: „...Su siaubu žiūrėjome į miestelio aikštėse išniekintus partizanų lavonus, girdėjome kankinimų klyksmus iš NKVD rūsių. Niekas negalėjo būti abejingas“.

Irena Martinkutė mokėsi Tauragės gimnazijoje. Kartu su savo draugėmis: Albina Liutkute – *Vilija*, Liucija Dainavičiūtė – *Laume* ir Ona Vaitkute – *Valentina* – jaunosiomis idealistėmis, norėdamos nors kiek pasipriešinti okupantų terorui, sugalvojo leisti pogrindžio laikraštėlį „Lietuvos balsas“, kurio credo buvo: „Ne tylėti, o šaukti tiesą prieš smurtą ir melą; žodis už kulką – galingesnis; šviestis ir šviesti, nors gerai žinom – laukia Sibiro lageriai arba mirtis“.

Taip ir atsitiko. 1951 m. spalio 6 d. į mokyklą atėjęs KGB tardytojas Karasiovas suėmė dešimtokę Ireną, vieną geriausių mokyklos sportininkių, lengvosios atletikos varžybų dalyvę. Jos portfelėje buvo rašinėliai „Lietuvos balsui“, pagrindiniai jos įkalčiai.

Onutė Vaitkutė tuo metu draugavo su buvusiu „Butegeidžio“ štabo partizanu Jonu Nuobaru – *Lyrū*, kuris jau buvo MGB užverbuotas. Onutė jam duodavo laikraštėlį paskaityti; jis mergaites ir išdavė.

Šubartinėje Ireną Martinkutę tardė dvi savaites, reikalavo išduoti, kas vadovauja organizacijai. O ta „organizacija“ tebuvo keturios aštuoniolikmetės idealistės.

1951 m. gruodžio 28 d. Klaipėdoje įvykęs Kaliningrado išvažiuojamasis karinio tribunolo uždaras teismas nuteisė I. Martinkutę dvidešimt penkiems metams katorgos darbų ir penkeriems metams tremties. Bausmę atlikti mergina buvo išvežta į Norilsko pataisos darbų griežtojo režimo lagerį, kur buvo penkios vyrų ir viena moterų zona. Kiekvienoje iš jų – per keturis–penkis tūkstančius kalinių.

Irena (dešinėje) Mordovijoje, griežto režimo lageryje 1956 m.

Į darbą varydavo daugiau negu penkis kilometrus nuo zonos. Eidavo kolonomis susikibusios rankomis po penkias. Šaltis siekdavo –40 laipsnių. Kirtikliu kapodavo išalusią žemę, traukdavo luitus iš dešimties metrų gylio duobių – namų pamatams. Dirbo molio ir akmenų karjeruose. Baigus darbą – vėl į zoną, o ten šlakelis karšto vandens, šaukštas dvokiančios košės, du–tris šimtus gramų duonos ir marš ant gultų. Rytojaus dieną vėl tas pats. 1953 m. prasidėjus garsiajam Norilsko sukilimui, lietuvaitė Irena buvo viena aktyviausių streikuotojų iš moterų zonos.

1956 m. Ireną Martinkutę, Vyriausybinei komisijai peržiūrėjus jos bylą, paleido. Irena grįžo pas tėvus į Karaliaučių, ten baigė vidurinę mokyklą. Studijuoti neleido dėl teistumo. Įsidarbino Šilutės rajone, kultūros namuose, vėliau dirbo

Telšiuose. Visur buvo sekama saugumo ir galiausiai suimta (išdavė užverbuota kambariokė). Tris dienas buvo tardoma Vilniaus KGB rūmuose. Tą kartą paleido, bet jau buvo aišku, kad ramybės Lietuvoje nebus.

Norilsko lageriuose Irena susipažino su politiniu kaliniu Marijumi Smetona. Jie susirašinėjo. Sužinojęs Irenos bėdas Lietuvoje, Marijus pakvietė ją grįžti į Norilską. Čia jiedu susituokė, o 1964 m., kai Marijui baigėsi tremties laikas, su šeima grįžo į Karaliaučių. Čia Irena baigė medicinos mokyklą, gavo felčerės diplomą. Įsidarbino Kauno 1-ojoje ligoninėje ir Kraujo perpylimo stotyje. Paskui dirbo stiklo fabrike „Aleksotas“. 1987 m. išėjo į pensiją.

Prasidėjus Atgimimui, Irena Smetonienė tapo viena aktyviausių Sąjūdžio narių Kaune, o 1989 m. įsikūrus Norilsko Vyčių draugijai – jos štabo nare. 1990 m. įstojo į Šaulių sąjungą, buvo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos tarybos narė, dalyvavo politinių kalinių ir tremtinių suvažiavimuose ir konferencijose Lvoje, Kijeve, Maskvoje, Taline, apdovanota Vyčio kryžiaus ketvirtojo laipsnio ordinu. Yra parašiusi kelias dešimtis straipsnių, atspausdintų knygose „Norilsko vyčiai“, „Laisvės kovų archyvas“, „Kelias į laisvę“, „Sukilimai Norilsko, Vorkutos, Kengyro lageriuose“, išleista Irenos ir Marijono Smetonų eilėraščių knyga „Tremtinio Lietuva“.

Irena Martinkutė-Smetonienė mirė 2009 m.

Pasakoja **Pranas Rindokas** – *Jūrininkas*

Užrašyta Tauragėje

2010 11 22

Gimiau 1930 metais Gulbiškių kaime, Vainuto valsčiuje (dabar Šilalės rajonas) Tauragės apskrityje. Buvome trys broliai: Petras, Pranas, Jonas ir sesuo Ona. Gyvenome vidutiniškai, turėjome 13 ha ūkį.

Aš nuo 1946 m. palaikydavau ryšį su partizanais. Nu-traukiau mokslus, būdamas 4-oje gimnazijos klasėje Vainute,

nes mūsų namuose pradėjo daryti kratas, mėtydavo mano knygas, ieškodami įkalčių: banditų laiškų ir dokumentų. Kartą vienam sribui pasakiau: „nedrabstyk, neplėšyk mano moksleiviškos knygos, snargliau“. Jie taip pasiuto, kad milicijos viršininką snargliumi pavadinau. Smarkiai primušė ir po kelių dienų gavau kvietimą į Vainuto NKVD, pas tardytoją. Jis, išpėjęs, kad daugiau taip nepasikartotų, paleido.

Ir toliau aktyviai padėjau partizanams, pernešinėju dokumentus, klijuodavau lapelius. Gavau *Jūrininko* slapyvardį gal todėl, kad per Jūrą partizanus perkeldavau valtimi. Atlikau žvalgybos ir ryšininko pareigas.

Priklausiau Kęstučio apygardai, Pušies rinktinei, Jūros – Žalgirio būriui, dalyvavau pagrindinėje veikloje Šilalės, Šilutės ir Tauragės rajonuose. Daug pavojingų darbų dirbome. 1950 m. vasarą padarėme bunkerį partizanams Antano Jokubausko sodybos tvarte. Dirbome naktimis. Pats bunkeris buvo po žeme. Įėjimas – lauke, po pamatais. Ventilacijos vamzdžiai buvo paslėpti po didele medienos krūva. todėl ir nesurado bunkerio, nors daug kartų yra buvę. Jame slėpėsi Jūros būrio vadas Vincas Stonys – *Žalgiris*, Jonas Jagminas, Onutė Jagminaitė-Stonienė, Stasys Sakalauskas, Antanas Stonys, Jonas Stonys. 1950 m. rudenį ir žiemą partizanai jame gyveno. Aš jiems nešiojau paketus iš rinktinės. Vasario 15 d., man nešant paketą, pamačiau iš griovio kylant baltus žmones ir didelį šunį. Greit nusviedžiau paketą

Pranas Rindokas – *Jūrininkas* – Kęstučio apygardos ryšininkas. rezervinio būrio partizanas

ir pasileidau bėgti. Nebuvo kada galvoti, ar nušaus, ar ne. Šuo mane pasivijo, pradėjo plėšyti, greit atbėgo ir rusai su stribais. Klausė, kodėl bėgau, turbūt esu banditas, bet pasakiau, kad šunį palaikiau vilku, nuo jo ir bėgau. Mušė, keikė, vis bandė išgauti, kur buvau, po to nusivarė į mūsų namus. Tėvams greit pasakiau, kad negavau parduotuvėje muilo ir degtukų, nes stribams pasakojau, kadėjau į parduotuvę Pajūryje. O pas mus besėdys mano draugas Antanas Jokubauskas, dar labiau nusigandau, kad jei stribai eis kartu su Jokubausku, tai gali partizanus susekti, nes jie vakarais išlysdavo iš bunkerio. Bet kiek patardę jį paleido. Rusai visą naktį prabuvo pas mus, su kažkuo kalbėjo per radijo ryšį, tik beauštant išėjo kita kryptim. Tada nubėgau į tą vietą, kur numečiau paketą ir dideliam džiaugsmui jį radau sniege. Jis buvo adresuotas Pušies rinktinei – *Žalgiriui*. Nunešiau tą paketą jam į bunkerį ir papasakojau, kaip viskas buvo. Matėsi, kad partizanai buvo patenkinti mano veikla.

Daug įvairių užduočių ir nuotykių teko patirti,ėjau žvalgo pareigas, reikėjo žinoti, kas apylinkėse dedasi, ar nėra pavojaus. Tapau rezervinio būrio partizanu. Buvau visiškai tam paruoštas ir ginklais, ir drausme. Mane suėmė 1951 m. birželio mėn. 6 d. naktį tėvų klėtyje Šilalės NKVD leitenantas Našatyrovas. Išdavė vienas iš partizanų, pasidavęs NKVD. Suėmime dalyvavo apie trisdešimt rusų stribų... Jau suėmimo metu buvau mušamas ir bandoma išgauti, kur Žalgirio būrio vado Vinco Stonio bunkeris. Jis iš tiesų buvo mano kaimyno Antano Jokubausko tvarte, tačiau aš neišdaviau.

Pėsčiomis nusivarė į Pajūrį, stribų būstinę. Neleido nei ką pasiimti, nei atsisveikinti su tėvais. O dieną nuvežė į Šilalės NKVD. Buvau žiauriai kankinamas ir tardomas rusų karininkų, kurie mane daužė, kur pakliuvo. Kai parkrisdavau ant grindų, spardė batais. Buvo sudaužytas visas kūnas, o kitomis naktimis vėl mušdavo, taikydami į tas pačias vietas. Apimdavo baisus skausmas, sutrikdavo orientacija, aptemdavo sąmonė, apimdamo neapsakoma klaikuma. Kokius naudojo kankinimo įrankius,

neturėjau jėgų nustatyti. Kartais net norėjosi, kad nušautų ar visai užmuštų. Iš po tardymų vedavo į mažą kamaraitę, kur nebuvo nei lango, nei elektros, nei kokio gulto ar užkloto. Atsiguldavau „poilsio“ tiesiog ant cementinių grindų. Kartą ryte bandžiau pabėgti, kai sargybiniai užsnūdo, bet lauke pagavo ir vėl mušė, kankino. Nieko neprisipažinau, tai po kelių dienų iš Šilalės pervežė į Tauragės Šubertinę akistatai su buvusiu ryšininku, norėdami išgauti, kur Antano Jokubausko bunkeris. Sutrikau ryšininko akivaizdoje, pamaniau, kad šį bunkerį jau rado ir pasakiau kad toks nuo karo laikų buvo. Bet tikrai žinojau, kad partizanai jau išsikraustę prieš pusantro mėnesio, kai supratome, kad esame susekti. Vėliau tai išsiaiškino. Kas paskleidė šią informaciją, neteko sužinoti. Po šios akistatos vėl pervežė į Šilalę, toliau tardė, norėdami išgauti, kas įrengė bunkerį. Paskui vėl išvežė į Šubertinę. Čia jau patekau į didesnę kamara, joje buvo penkiolika–dvidešimt kalinių. Tardydavosi naktimis. Buvo sukalti mediniai gultai, bet dienomis neleisdavo net užsimerkti.

Kęstučio apygardos ryšininkai 1950 m. P. Rindokas pirmas dešinėje

Dažniausiai tokius prasikaltimus užtikdavo „laputė“ – moteris prižiūrėtoja, tyliai prisėlinusi prie durų akutės. Bausmė už tai – stovėti prie sienos, nors kaliniai išsekę ir neturėdavo fizinių jėgų tai atlaikyti. Visus be išimties kankino, mušė. Buvo užmušti du nepilnamečiai partizanų broliai: Zigmas ir Valentinas Stoniai iš Butkų kaimo Tauragės rajono.

Tauragėje mane pralaikė keturis su puse mėnesio. Kartodavosi tie patys klausimai ir vis nauji kaltinimai. Kankinimai vyko žiauriau. Atmušė ausų būgnelius, todėl blogai girdėjau. Ištisai jaučiau galvos skausmus, kankino nemiga, silpnumas, širdies ritmo sutrikimai.

Per tuos mėnesius, kuriuos aš buvau įkalintas, leido iš namų perduoti siuntinius su maistu, tik labai jau jo buvo maža. Vėliau sužinojome, kad prižiūrėtojai nuvogdavo. Buvome išsekę, vieni kaulai, būdavo sunku užlipti ant antro aukšto gultų. Laiškus buvo uždrausta ir rašyti, ir gauti, vykdavo kratos.

Mano teismas vyko 1951 m. spalio mėnesį Tauragėje. Teisė Karinis tribunolas. Priteisė dvidešimt penkeriems metams griežto režimo lagerio ir penkis metus tremties. Po teismo į buvusią kamerą jau nebeįleido, uždarė į karcerį, kur prabuvau dvi paras, paskui išvežė į Šilutės kalėjimą. Visus nuteistuosius vežė surakintus atviroje mašinoje. Sargybiniai buvo gerai ginkluoti, šautuvai nukreipti į mus, sėdinčius ant sunkvežimio grindų. Nebuvo galima nei pajudėti, nei persimesti keletu žodžių. Kalėjime sugrūdo rūsyje į mažą kamariukę, po keletos dienų perkėlė į didesnę kamerą. Iš Šilutės kalėjimo pervežė į Klaipėdos kalėjimą. Ten buvo šiek tiek geriau. Man buvo blogai su širdimi, tai iškėlė į sergančiųjų kamerą, ten duodavo kažkokių lašiukų. Iš Klaipėdos nuvežė į Vilniaus persiuntimo kalėjimą. Ten buvo didžiulės kameros su daug kalinių. Gal po kokių dviejų savaitių išvežė į Leningrado persiuntimo kalėjimą (dabar Sankt-Peterburgas). Ten kameros buvo dar didesnės, jose tilpo apie 120 kalinių. Pasiskundžiau felčeriui, kad man širdį spaudžia. Netrukus jis atnešė pusę puodelio kažkokio bjauraus

skysčio ir liepė kuo greičiau gerti. Išgėrus man dar pablogėjo, aptemo sąmonė, pradėjau vėmti. Tuomet gydytojas pamatavo temperatūrą, o ji buvo visai nukritus. Gydytoja pasakė, kad praeis, bet pagalvojau, kad vežant į lagerį nesulauksiu to gerumo. Po keletos dienų išvežė į Vorkutą. Kelionė buvo sunki, kalinių prigrūsti pilni vagonai, maisto davė duonos kepalikuą ir vieną silkę penkioms dienoms.

Atvežė į Vorkutą išlaipino, o buvo naktis, šalta, dūmų smarvė. Suklupdė su vasariniais drabužiais ant sniego ir šaukė po vieną pavardėmis į lagerį. Kai suvarė į baraką, jau buvo geriau. Persiuntimo kalėjime išbuvome apie dvi savaites. Paskui išvarė pėsčiomis jau į tikrą lagerį anapus Vorkutos upės, Rudnik, šachta Nr. 8. Ten paskirstė po barakus. Buvo įvairių tautybių tremtinių. Komisija man skyrė pirmą šachtininko kategoriją ir išvarė į anglių kasyklą, bet aš nepajėgiau dirbti šachtoje. Perėjęs didžiausius vargus ir sulaukęs prižiūrėtojų pykčio, gavau paviršiaus kategoriją. Čia taip pat buvo sunku, didelė smarvė ir smalkės, pasitaikydavo apsinuodijimų ir mirčių. Dirbdavome alkani po dešimt valandų šaltyje. Du kartus per dieną duodavo labai skystos sriubos ir gabaliuką duonos. Teko dirbti ir prie kitų sunkių darbų statybose, ir prie geležinkelio. Daug buvo vargų ir kančių, kurias sudarė ne tik režimas, bet ir pati gamta. Žiemą saulės nesimatydavo (apie tris valandas) visą kitą laiką gryna naktis. Pavasaris, vasara ir rudenio – trys mėnesiai, o devyni – gryna žiema, šalčiai, pūgos. Būdavo, kad kaliniai su sargybiniais pasiklysdavo ir sušaldavo, tik pavasarį atšilus surasdavo jų kūnus tundroje. O dar ištisinis badavimas... nei miškų, nei paukščių, net varnų nebūdavo. Pasiilgdavome net žvirbliuko, o ką jau besakyti apie Tėvynę ir laisvę.

Laiškus rašyti buvo galima du kartus per metus, bet mažai kas galėjo ta galimybe naudotis, tik nuo 1955 m. jau galėjome dažniau susirašinėti su artimaisiais. Aš rašiau tėvams Sibire, seseriai ir broliui Petru, kuris jau buvo grįžęs iš lagerio.

Mane paleido 1956 m. rugpjūčio 12 d. Grįžau į Lietuvą,

nors man nebuvo galima išvažiuoti, bet viršininkai matyt apsiriko. Mat vaikus, kuriuos paleisdavo, bet jų tėvai dar būdavo palikti Sibire, nukreipdavo pas tėvus.

Būtų galima ir reikėtų dar daug ką papasakoti, bet ir tiek – vis šis tas. Jau neleidžia sveikata ir nebesinori gilintis į patirtas kančias. Džiaugiuosi, kad jos nepraėjo veltui.

Pasakoja Juozas Merkelis

Užrašyta Tauragėje

2011 01 27

Gimiau 1928.02.03 Balskų kaime, Tauragės rajone, Marijos ir Petro Merkelių šeimoje. Gimė aštuoni vaikai, bet du mirė maži, užaugome šešiese. Tėvas buvo labai darbštus ir geras ūkininkas. Gyvenome gerai. Lietuvą okupavus rusams, pradėjus ūkininkus varyti į kolūkius, tėvai nestojo, nors reikėjo mokėti labai dideles prievoles.

Devyniolikos metų, jau būdamas pilnametis, išsikėliau į miestą, įsidarbinau Tauragės medienos plukdymo Jūros upe įmonės darbininku, vėliau dirbau MSV. Šeštadieniais grįždavau pas tėvus. 1949 m. rugsėjo mėn. būnant namie, užėjo sribai, tikrino visų dokumentus (su tėvais gyveno broliai: Vincas, Albinas, Vytautas ir Fabijonas, sesuo Ona). Aš neturėjau paso. Mano dokumentai buvo policijoje dėl pasibaigusio galiojimo. Sribai tuo nepatikėjo, apšaukė banditu, suėmė ir nuvežė į Šubertinę. Pirmąją parą uždarė į karcerį. Tai buvo maža šalta patalpa, apledijusios sienos, nuo jų ant kūno varvėjo vanduo, iki kelių stovėjau lediniame vandenyje. Visą laiką, kiekvieną naktį tardė, kankino, laužė rankas, mušė iki sąmonės netekimo. Nieko jiems nepasakiau. Vienoje kameroje buvome su kunigu, kuris patarė tylėti, net jei ką ir žinau apie partizanus, nes jei išpeš bent vieną žodį, tai jau nebepaleis ir toliau kankins.

Praėjus kelioms dienoms po mano suėmimo, suėmė ir tėtį. Girdėjau jo šauksmą kankinant už sienos, tačiau iš manęs nieko neišgavo. Po mėnesio paleido visą sudaužytą, tik prisakė nie-

kam nieko neprasitarti, ką mačiau ir pats patyriau, kitaip būsiu suimtas negrįžtamai.

1950 m. rudenį išaušo baisiausia diena mano gyvenime. Neperspėjus ir nieko neįtariant atvažiavo būrys kareivių. Gyvenome pakankamai gerai, tuo metu buvo pilni aruodai iškultų javų, keturios karvės, keturi arkliai, kiaulės, paršeliai. Turėjome dvi kuliamašias mašinas, malūną. Vieną kuliamašią pats buvau nusipirkęs. Žadėjau pradėti savarankišką gyvenimą. Visa šeima buvome namuose. Man tuomet buvo dvidešimt dveji, broliams: Albinui dvidešimt, Vincui aštuoniolika, Vytautui trylika, Fabijonui septyneri, sesutei ketveri metukai. Su broliu Albinu jau buvome išsiregistravę, gyvenome mieste. Galėjome išsisukti nuo tremties, bet sąžinė neleido palikti tėvų su mažais vaikais, tad važiavom kartu. Tai buvo baisi diena: tėvų ir vaikų klyksmas, verksmas, baimė ir gailstis palikti savo namus, užgyventą turtą ir Tėvynę. Kareiviai krovė į mašiną patalynę, rūbus, maistą. Jie negailėjo daugiau sudėti: „prigadytsa“, o enkavedistas metė iš mašinos atgal, mat mašina nepavešianti. Net duonos, kuri dar buvo pečiuje, neleido kareiviams išimti. Be abejo, tai darė iš pavydo, kad lietuviai turtingesni. Atvežė į Tauragę, geležinkelio stotį, kur stovėjo gyvuliniai vagonai. Mus patalpino į vagoną su trim daugiavaikėm šeimom. Viena buvo iš Didkiemio, mes iš Balskų ir dvi šeimos iš Kvėdarnos. Koks buvo žmonių klyksmas, pajudėjus traukiniui... (žr. Priedas nr. 17)

Vežė mėnesį, ir nežinojom, kur veža. Visą tą laiką buvom nenusirengę, miegojom su rūbais ant savo patalynės. Tuštintis vagonė išsiplovėm skylę, apsupom paklodėm. Kelis kartus per mėnesį duodavo sriubos stotyse, vieną kartą vedė į pirtį. Mama ir kitos moterys visą kelią verkė, o jaunimas su savo muzikos instrumentais grojo. Rusai pro langus mesdavo bandeles, saldinius, bet sargyba vaikydavo žmones. Langai buvo maži, vagono viršuje. Vežė per visą Tarybų Sąjungą, Sibirą, pro Baikalą, kol pasiekėme Chabarovsko kraštą, Lazovo raj. Paskutinė stotis – Perijaslaukis. Iš vagonų laipino į mašinas ir vežė į Bičevą. Ten

viršininkai rinkosi tinkamiausius darbam savuose taškuose. Mus paskyrė į Kiją, kitus dar toliau. Davė tik palapinę ir liepė apsigyvent. Kuriuos atvežė anksčiau, apgyvendino barakuose, o mums vietos jau nebeliko. Paskyrė statybinės medžiagos pasistatyt būstui. Nagingi mūsų lietuviai. Per mėnesį pasistatėme nedidelį trijų kambarių namą: kiekvienai šeimai po kambarį. Įsikūrėme anksčiau atvežtų tremtinių kaimelyje. Pradžioje buvo sunku, parduotuvėse maisto nebuvo, tris dienas dirbome nevalgę. Vėliau jau kai ko atveždavo. Pasidirbome valtis ir pradėjome žvejoti. Žuvų buvo daug ir gerų. Gyvenome prie upės Čiorny kliuč, už vieno kilometro tekėjo Horo upė, o už dešimt kilometrų Ūsūry, kuri įtekėjo į Amūrą.

Įžiemojus mamą su trim mažesniais vaikais: Ona, Fabijonu ir Vytautu paliko namie, o tėtį su Vincu, Albinu ir manim paėmė darbams į mišką. Kelis mėnesius pradirbau miške prie medienos krovimo, vėliau paskirstė pagal sugebėjimus. Tėtis ir Vincas dirbo šaltkalviais-mechanizatoriais, Albinas traktoristu. Aš, kaip įgavęs patirties Lietuvoj darbui miške, taip ir ten darbavaus, o žiemą dirbau prie remonto darbų. Pavasarį tėtis pasakė: „Vaikai, visi kibkim į darbą..“ Sodinom bulves, daržoves, nusipirkom iš kolūkio paršiuką, vėliau geros veislės ožką.

Kiti dar kažko tikėjosi, laukė, gal amerikonai išvaduos. Mes buvom tikri, kad čia jau niekas neišvaduos, turėjom prievartą pasirašyti, kad liksim iki gyvos galvos. Laisvalaikiu įkūrėme lietuvių – ukrainiečių kapelą iš dvylikos asmenų. Sekmadieniais muzikuodavom klube.

Po kelių metų mane perkėlė už šimto kilometrų nuo artimųjų į Kasamy. Dirbau traktoristu. Buvo įvairių atsitikimų ir nelaimių, kai vos likau gyvas. Dievas mus saugojo, nors nei bažnyčios, nei kunigo nebuvo, bet meldėmės namuose ir kapinėse. Čia tebuvo du metų laikai: vasara ir žiema. Vasarą temperatūra siekdavo +30, o žiemą –50 laipsnių. Per stiprius šalčius darbai nevykdavo.

Jonas Merkelis (dešinėje, su armonika)
su kaimo jaunimu per gegužines

Dirbome kaip laisvi, tik išvykti toli negalėjom, o kas mėnesį tikrindavo komendantas, ar visi savo vietose. Vėliau, prieš tremties pabaigą, išaiškėjo, kad Merkelių šeima išvežta be jokių kaltinimų. Mirus Stalinui, viskas pasikeitė. Pradėjo paleidinėti. 1956 m. žiemą per dvi savaites greituoju traukiniu Šv. Kalėdoms grįžom į Lietuvą. Deja, namai buvo suniokoti, sodas išlaužytas. Tėvai, susiremontavę pastatus, vėl įsikūrė, o aš su broliais ieškojome darbo mieste. Buvo labai sunku prisiregistruoti savam krašte, tik slapta parašius į Maskvą, po metų buvo gautas įsakymas prisiregistruoti.

1957 m. įsidarbinau Tauragės MSV traktorininku, vėliau mechaniku. 1960 m. vedžiau, tuomet ir prisiregistravau mieste. perėjau dirbti į kelių valdybą, vėliau Tauragės Vaisių ir daržovių perdirbimo kombinate dirbau cecho šaltkalviu. Ten dirbau iki pensijos. Užauginom tris dukras, turime penkis anūkus. 2010 m. atšventėme auksines vestuves.

Mūsų šeimoje visi muzikalūs. Dar paauglį mane kaimynas išmokė groti bandonija, o akordeonu pats išmokau. Akordeonu grojo ir mano broliai Vincas ir Fabijonas. Žmona taip pat muzikali – penkiasdešimt metų pragiedojo chore. Anūkai lanko muzikos mokyklas. Dvi anūkės groja kanklėmis, vienas anūkas saksofonu, kitas gitara. Sunkiausiu man gyvenimo laikotarpiu „muzika ir optimizmas padėjo nepalūžti“ (citata iš anūko rašinio apie senelį).

Pasakoja Jonas Šeputis – *Naktis*

Užrašyta Tauragėje
2011 03 14

Jonas Šeputis

Gimiau 1932 m. Antano ir Juzefos Šepučių šeimoje. Turėjau du brolius: Vytautą, Juozą ir keturias seseris: Oną, Sofiją, Mortą, Danutę. Patriotinę veiklą pradėjau 1948 m. rudenį ir vykdžiau iki suėmimo 1951 m. Tų pačių metų birželio 28 d. buvau suimtas savo tėvų namuose Alijošiškių kaime, Pagramančio apylinkėje, Tauragės rajone. Apie dvidešimt antrą valandą išgirdome beldimą į langą kambario, kuriame miegojau kartu su broliu. Įsileidom keturis partizanų uniformas vilkinčius asmenis. Vieną iš jų – Nuobarą (slapyvardis „Lyras“ žr. p. 53) pažinojau. Pokalbis vyko mėnesienos šviesoje. Paklausus Nuobarą, kas tie trys nepažįstamieji, išgirdau atsakymą, kad tai nauji partizanai, su kuriais norįs mus supažindinti. *Lyras* sakė ir jų slapyvardžius. Jie klausinėjo, ar nėra iš Žalgirio būrio siuntinių ar laiškų. Atsakiau, kad bus po savaitės. Iš tiesų tai buvo MGB „darbuotojai“. Nuo to apsilankymo buvome apsupti kasnakt savaitę laiko. Vėliau paaiškėjo, kad Nuobaras išdavikas. Juo pasinaudoję sribai sudarė pasalą Tauragės rajone Tuščių kaime ryšininko

Jono Vaičekausko sodyboje. Operacijoje turėjo dalyvauti Jonas Jagminas *Klevas*, ryšininkas Jonas Vaičekauskas *Liepa*, partizanas slapyvardžiu *Aitvaras* ir aš – *Naktis* (priedas Nr. 16). Tuomet buvo sunaikinti Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės, Dariaus rajono, Jūros būrio partizanai. Aš pats tik per atsitiktinumą likau gyvas, nes reikėjo važiuoti į malūną sumalti grūdus. Nesulaukę jokių žinių iš Žalgirio partizanų, suėmė mane, tėvelį ir jauniausią brolių Vytą. Mašina buvo palikta apie trys šimtai metrų nuo namų. Joje mane paguldė ant grindų, užmetę brezentą. Brolių su tėveliu pasodino ant suolo. Atvažiavę į Pagramantį tėvelį paleido, o mudu su broliu nuvežė į Tauragės Šubertinę. Nuvedė į antrą aukštą ir susodino kampuose. Du sribai saugojo iki pietų. Vėliau mane nuvedė į rūšį, kur atėmė diržą, išpjaustė sagas. Tuomet jau supratau, kad iš čia išeiti nėra jokios vilties. Iškart patalpino kameroje su šnipu, kuris prisistatė kaip partizanas Vytautas. Šioje kameroje išbuvau tris paras. Dar būdamas laisvėje iš partizanų pasakojimų žinojau, kad įkliuvus pirmiausia „supažindina“ su šnipu. Kadangi nieko nepavyko iš manęs sužinoti, tai perkėlė į puskarcerį, kuriame išbuvau dešimt parų. Tardymai vyko naktimis, kurių metu naudojama fizinė prievarta iki sąmonės netekimo. Per tardymus įtikinėjau, kad NKVD jau viskas žinoma apie tavo partizaninę veiklą ir jau niekas negalys pagelbėti. Po trijų savaitių tardymo buvo surengta akistata su partizanų *Skautu*. Iki suėmimo mes pastoviai bendraudavome. Akistatos metu jis manęs neišdavė. 1952 m. buvo sušaudytas Klaipėdoje, man dar būnant Šilutės kalėjime. O *Lyras* viską iki smulkmenų išpasakojo, nors pas mane jis buvo užėjęs vos du ar tris kartus. Gintis buvo beprasmiška.

Maistas Šubertinėje buvo labai blogas, o šeštadieniais ir sekmadieniais neduodavo nei vakarienės. Virėjas buvo rusas, todėl ir pasiskusti nebuvo kam. Pamenu vieną atvejį, kai iš Vilniaus atvažiavo „komisija“ patikrinti ar kaliniai kuo nesiskundžia. Aš paklausiau, kodėl sriuboj nėra bulvių, nors buvo spalio mėnuo, ir už tai gavau dešimt parų karcerio.

Kameroje būdavom šeši–aštuoni žmonės, įvairiai. Šubertinėje iki teismo išbuvau be vienos savaitės šešis mėnesius. Teismas įvyko 1951 m. spalio 30 d. čia pat, vietoje. Teisė karinis tribunolas. Pripažino kaltu pagal 58 str. „Už kontrevoliucinius nusikaltimus“. Nuteisė dvidešimt penkerius metus kalėjimo ir penkerius metus nelaisvės. Po teismo naktį dar praleidau Šubertinėje, o ryte – 1951.12.01 išvežė į Šilutės kalėjimą, kur išbuvau puspenkto mėnesio. Kameroje buvome keturiese. Sąlygos, palyginti su Šubertine, buvo daug geresnės jau vien dėl to, kad nebuvo jokių tardymų ir kankinimų. Tik tiek, kad ne laisvi. Su kitų kamerų kaliniais susikalbėdavome morzės abėcėle. Tokiu būdu žinodavome, kada atvežami, kada išvežami. Šubertinėje buvo visiška nežinia. Iš Šilutės kalėjimo į Vilnių išvežė 1952 m. balandžio pabaigoje. Pradžioje vežė į persiuntimo punktą. Iš kalėjimo į geležinkelio stotį varė pėsčiomis, lydint kareiviams su šunimis. Žmonės paslapčia mus stebėjo, nes atvirai žiūrėti buvo draudžiama. Kareivių buvo tiek daug, kad šaligatviu ėjo vienas prie kito. Stotyje laukė vagonai, kiek toliau buvo apsupę kariškiai su kulkosvaidžiais ir šunimis.

Vilniaus persiuntimo kameroje buvome devyniasdešimt devyni kaliniai. Čia išbuvau tris paras. Virš mūsų buvo kalinimi kriminalistai, iš kurių gaudavome laikraštį „Tiesa“. Perskaitę pabelsdavome į lubas, tuomet jie nuleisdavo siūlą ir pasiimdavo laikraštį. Vienas iš mūsų buvo mokytojas iš Šilutės, jis ir nušviesdavo tarptautinę padėtį. Iš Vilniaus išvežė į Kaliningrado persiuntimo punktą. Čia kameroje buvome apie trisdešimt žmonių, sąlygos patenkinamos. Po trijų savaičių išvežė į Komi ACCP Intos griežto režimo lagerį Nr. 3. Kalinių buvo apie keturis su puse tūkstančio, įvairių tautybių. Nuvežus tris savaites dirbome paviršiuje, kirkuodavome uolieną statybos darbams. Paskui jaunus vyrus išskirstė į šachtas anglies kasyklos požemiuose. Dirbau dieninėje pamainoje Jujevo brigadoje. Tvirtindami rėmus ruošėme ventiliacijos kanalus. Dirbau su ukrainiečiu, kuriam buvo apie keturiasdešimt metų. Darbo diena

trukdavo apie aštuonias valandas, kartais ir ilgiau. Pagrindiniai įrankiai buvo pjūklas ir kirvis. Ateinant ir išeinant buvo griežtai tikrinamas tremtinių skaičius brigadose. Parašyti į namus buvo galima tik vieną laišką per metus ir tai be jokių žinių apie lagerį, kitaip cenzūra laišką sunaikindavo.

Maitinimas buvo skiriamas nuo išdirbio normos. Maistas patenkinamas, nors mums, jauniems, dirbantiems sunkų fizinį darbą, jo trūko. Lagerio viršininkas buvo Baradulinas – žiaurus žmogus, ypač lietuviams. Lietuviai Šiauliuose kėsinosi jį nušauti, todėl jis tapo labai kerštingas visiems lietuviams. Jei pagaudavo nors vieną, visiems keturiems, esantiems kameroje, skirdavo mėnesį laiko karcerį. Todėl sakydavom, kad esam latviai, tuomet gaudavom tik penkias ar dešimt parų.

Po Stalino mirties jau leido rašyti į namus vieną laišką per mėnesį, nuėmė nuo langų grotas, nerakino barakų. Zonoje vaikščioti režimo neliko.

Į Lietuvą grįžau 1956 m. rudenį. Tuomet vėl prasidėjo Kryžiaus keliai, nes komunistai mūsų neapkentė. Kol prisi-registravau Tauragėje, praėjo pusantrų metų, kitraip negalėjai gauti darbo. Pirmoji mano darbovietė buvo melioracija, po to dirbau Tauragės kooperatyve, o dar vėliau Mėsos kombinate. Čia išdirbau dvidešimt ketverius metus, kol išėjau į pensiją.

Pasakoja **Jonas Laurinskas – Migla, Audra**

Pateikiamas Jono Laurinsko pasakojimas iš knygos **Aukštaitijos partizanų prisiminimai** / sud. R. Kaunietis, (D.7, Kn.1, 2009.– p. 739–742).

Gimiau 1929 m. vasario 28 d. Pipalių kaime, Tauragės valsčiuje. Tėvai turėjo devynis ha žemės. Šeimoje buvome septyni vaikai – du broliai ir penkios seserys.

Kai rusų bolševikai okupavo Lietuvą, mane tėtis nusivedė prie Stragutės kaimo, ant vieškelio, pasižiūrėt, kaip atrodo tie

atėjūnai. Jų buvo labai daug, vieni ėjo pėsti, kiti važiavo arkliniais vežimais, iš paskos dar tokias nedideles patrankėles traukė. Jų arkliukai buvo mažuliukai. liesi, o patys kareiviai papildęjusiai veidais, apsirengę tom tradicinėm savo degutuotom rusiškom *rubaškom*. Mūsų žmonių jie nekalbino. Vienas arkliukas suklypo, tai supuolę ėmė jį mušti ir spardyti tol, kol tas vos ne vos atsistojo.

Steponas Butkus ir partizanų ryšininkas Jonas Laurinskas –
Audra. Migla (dešinėje)

1941 m. šitie atėjūnai ėmė mūsų žmones vežti į Sibirą. Išvežė mūsų kaimyną iš Joniškės kaimo, Tauragės valsčiaus eiguilį Giedrą. Neturtingas buvo žmogus, viena akim. Iš Bernotiškės kaimo išvežė Dilbą su mažais vaikais, irgi vargšą žmogų, kuris net savo namų neturėjo, gyveno emigranto vokiečio Zitlerio namuose.

Pokario metais gyvenau pas tėvus ūkyje. 1945 m. vasarą pas mus į namus atėjo dvidešimt penki partizanai. Mūsų buvo du gyvenamieji namai, vienas senas, kitas naujas. Į tą naują mes,

vaikai, eidavom miegoti, o tėvai miegojo senajam name. Atėjo tėvukas, liepė mums keltis ir eiti į tą senąjį namą, pasakė, kad atėjo svečių. Partizanai pareikalavo, kad mes susirinktume visa šeima.

Suėjom mes dar kokie aštuoni žmonės, brolio paklausė, ar jis kur nors dirba, kuo užsiima, kadangi jis buvo vyresnis, gimęs 1923 metais, pakvietė eit kartu su jais. Paklausinėjo tėtį, kokioj kariuomenėje tarnavo. Pasakė, kad 1917 m. rusų caro armijoje, buvo sužeistas, pateko į vokiečių nelaisvę, penkerius metus išbuvo nelaisvėje, po to grįžo į namus. Taip pasišnekėję pasakė, kad jie čia nakvos, paprašė paruošt maisto dvidešimt penkiems vyrams. Sodyboje išstatė sargybą ir nuėjo į daržinę gult. Pas mus jie pabuvo dar visą kitą dieną, o vakare išėjo. Prieš tai perspėjo niekam nieko nepasakoti apie jų apsilankymą. Nė vieno jų nepažinojom. Tai toks buvo mano pirmas susitikimas su Lietuvos partizanais. Vėliau jie pradėjo ateidinėti tančiau, bet ar tie patys, ar kiti, šito negaliu pasakyti. Jie vis dažniau kreipdavosi į mane, kad jiems tarpininkaučiau. Tai kokį paketą įduodavo kur nors nunešti, tai kokį raštelį kam nors perduoti, bet aš nei jų vardų, nei pavardžių, nei slapyvardžių nežinojau. Vėliau dar rimčiau jie mane įtraukė į tą veiklą. Paaiškino, kad pas mane atėję žmonės atneš laiškus ar žodinius pranešimus, kuriuos turėsiu perduoti, kam nurodyta. Tada jau nurodė ir ryšininkus. Turėjau įsiminti jų slapyvardžius. Tai buvo *Lakūnas* – Fabijonas Lukošius iš Aneliukės kaimo, *Pušelė* – Kuliešia iš Spragutės kaimo, vėliau jis persikėlė gyventi į Naudvario kaimą, su jais palaikiau nuolatinį ryšį. Gautas paketas būdavo adresuotas arba man asmeniškai ir nurodyta kam perduot, arba pavyzdžiui per *Audrą*, per *Pušelę Lakūnui*. Ryšių punktų mes neturėjom, viską perduodavom iš rankų į rankas, sutartinių slaptaviečių nebuvo.

Mano veikla prasidėjo maždaug nuo 1946 m. pabaigos ir tęsėsi iki 1949 m. lapkričio 22 d. Kai tapau ryšininku, dažnai lankydavaus miške, turėjau vokišką plačiajuostį fotoaparata

„Chaidniau“. Fotografuodavau partizanus, bet nuotraukų pats nedarydavau, negatyvus atiduodavau partizanams, jie patys turėjo žmogų, kuris jiems tas nuotraukas darydavo.

Teko susitikti ir su sribais. Kartą jie rado mane prie upelio pašlaitėje beverdantį degtinę. Buvau vienas. Išgirdau, kad iš kitapus upelio kranto mane kažkas šaukia. Atsisukęs, žiūriu – visa upelio pakrantė apstota. Jie manęs paklausė, kaip tą upelį pereiti. Permečiau aš jiems tokią eglinę kartį, na ir ėmė jie eiti į mano pusę ir visi prie to naminės katilo. Paragavo vienas kitas po gurkšnį, matyt, patiko, paprašė pripilti porą butelių su savim. Pripyliau, dar lašinių bryzą daviau, tiko, nieko daugiau jie man nesakė, apsisukę nuėjo savais keliais. Kitą sykį vėl vakarą pas mus atėjo vienas sribukas, mano giminaitis, pavardė tokia pat – Kazys Laurinskas. Mes, jaunimas, buvom naujam name, o tas Kazys su mano seserim sėdėjo ant lovos ir kalbėjosi. Staiga kažkas subrazdėjo, jis prišoko prie lango ir pamatė per kiemą einančius tris ginkluotus, suprato, kad partizanai. Tada jis per duris ir – į lauką, o užėję partizanai paklausė, kur aš. Tėvas pasakė, kad naujojoj gryčioj. Tada partizanai, nieko nelaukę, atėjo prie tos naujos gryčios ir daro duris, o iš vidaus išbėgo šitas sribas ir susitiko visi akis į akį. Partizanai suriko: „Rankas aukštyn!“. Tuo momentu šitas sribukas tik pasilenkė, pro juos ir – į sodą. O ten senos obelys, šakos iki žemės, įsipynė į tas šakas, pargriuvo aukštiełninkas, kepurė nukrito, paliko ir tą kepurę, atsikėlė, per vartelius ir nunėrė. Partizanai tik vieną kartą iššovė į jo pusę ir daugiau nešaudė. Lauke buvo šviežiai pasnigę, pėdsakai jau lieka. partizanai paprašė pavežėt. Brolis pakinkė arklį ir nuvežė iki Nausėdos Aneliukės kaime. Nausėda, pakinkęs savo arklį, vežė toliau. O rytą dar patamsyje jau prisistatė rusų kariuomenės garnizonas. Iškart paklausė, kur banditai, pasakėm, kad išvežė. Brolio paklausė, kur nuvežė, jis atsakė, kad nuvežė iki vieškelio ir paleido. Tada pasiėmė brolį ir išsivedė. Pasekė rogių vėžėmis, jos nuvedė tiesiai į Nausėdos kiemą. Tada griebė Nausėdą, tas ir pasakė, kad nuvežęs iki vieškelio. Vė-

liau brolių ir Nausėdą kvietė į saugumą ir tardė, bet tų partizanų nepagavo.

Mano giminaitis O. K. Laurinskas pranešė MGB, kad pas Laurinskus jį buvo užpuolę „banditai“. Po to jis pasiėmė du pistoletus, porą marškinių ir, pabėgęs iš stribyno, ėmė slapstyti. Buvo ir pas mus užėjęs, ateidavo į šokius, bet su partizanais nebendravo, vengė jų, nes buvo jų persekiojamas. Šiaip jis jau niekam nebekenkė, tik iš tos bėdos nebeturėjo kur glaustis, bijojo ir partizanų, ir stribų. Kalniškėse gyveno jo brolis, tai pas jį pabūdavo, o šiaip bastėsi, ir viskas. Apie jo likimą tik visai neseniai sužinojau iš jo brolio Broniaus. Rado jį apie 1951 m. Šešuvyje paskandintą.

1949 m. pabaigoje pas mūsų kaimyną Joną Laurinską, netoli kitapus kelio, apsistojo partizanai. Aš tada jau slapsčiausi, partizanų būrio vadas Antanas Bandzinas kvietė eiti pas save į mišką, bet aš pasakiau, kad kol kas pasislapsstysiu dar kurį laiką vienas.

J. Laurinsko namai buvo ant kalno kitapus Miliušos upelio (Šešuvies intakas). Partizanai, pamatę besiskleidžiančius grandine rusus, pamanė, kad kažkas pranešė ir nori juos apsupiti. Todėl nieko nelaukdami, atidengė ugnį, o patys, prisidengdami pastatais ir atsišaudydami, pradėjo trauktis. Buvo dar ankstus rytas, buvau ką tik grįžęs į namus ir atsigulčiau pailsėti. Išgirdęs šaudymą, greit išokau į batus, apsirengiau ir išėjau iš namų. Jau girdžiu – sužeisti ruskiai šaukia, susitikau su jais, bet jie jau į mane nebekreipė dėmesio, tik šaudydami bėga ir veja si partizanus. Nusivijo juos iki Juodpetrių miško. Partizanai visi išbėgo sveiki, tik vienas Jurgis Nenikaitis pasiliko ir daugiau nebegrižo į būrį. Dabar sunku pasakyti, kodėl jis pasiliko. Gal jau buvo užverbuotas? Nubėgęs į tokį intakėlį, atsiskyrė nuo visų, vėliau legalizavosi.

Po šio įvykio nuėjau į Spragutės kaimą pas Ašmonus. Ten kurį laiką pabuvęs sužinojau, kad rusai po susišaudymo su partizanais grįžo atgal, užėjo į mūsų namus ir ieškojo manęs.

Aš visą laiką maniau, kad jie manęs ateis naktį, todėl namuose nenakvodavau. Po kurio laiko jie atėjo anksti ryte ir mane rado namuose. Suėmė, nusivedė į Tauragę ir uždarė Šubertinėje. Prieš tai jau buvo suimti visi mano bendražygiai: Vincas Kulieša – *Pušėlė*, Fabijonas Lukošius – *Lakūnas*, Antanas Akstinas iš Aneliukės kaimo, Bronius Stanys. Man partizanų būrio vadas buvo sakęs, kad esu išduotas. Apie tai jam pranešė Tauragės MGB dirbęs leitenantas.

Kai nuvežė į Šubertinę, pirmiausia tardė koridoriuje, po to nuvedė į vielomis apipintą karcerį ir ten mane vieną pralaikė apie mėnesį. Paskui patalpino į didesnę kamerą, kurioje buvo daugiau žmonių. Sutikau ten Raskilą nuo Skaudvilės, partizaną Praną Ablošinską – *Tautgailą* iš Vabalų kaimo, Laukuvos valsčiaus sužeistą į abi kojas, gyvą paimtą Tyrelių miške.

Šubertinėje daugiau mane tardė tardytojas tardymo skyriaus viršininkas žydas Teriochinas, taip pat Krainėvas ir Nikitinas. Tie du pastarieji buvo žiauriausi. Būdavo, pasikviečia, na ir ima „kutavot“ – guldo ant žemės, karia, lazda muša, kumščiais į paširdžius, visokiais būdais kankina. Jei trūkdavo, tai dar ir vertėjai pridėdavo. Vertėjais dirbo mano pusbrolis Stasys Stonys ir Juozas Girulis iš Pipalių kaimo, bet jie su manim elgėsi gana padoriai. Tardė mane gana ilgai, kol pagaliau pranešė, kad mano byla išsiųsta į Maskvą. Kai ji grįžo, mane vėl pradėjo tardyti. 1949.11.22 byla buvo baigta, o 1950 m. sausio 14 d. išvežė į Klaipėdos kalėjimą. Būnant čia į mūsų kamerą įmetė A. Bandziną (buvęs ryšininkas). Kartu buvo ir daugiau jį pažinojusių vyrų. Jis pasakė mums, kad gavo mirties bausmę ir laukia nuosprendžio vykdymo. Aš gavau dešimt metų lagerio. 1951 m. sausio etapu buvau išsiųstas į Pesčianlagą, Karagandos sritį, 1956. 06. 14 paleistas iš Karlago, birželio 22 d. grįžau į Lietuvą.

Pasakoja Jonas Nuobaras – *Lyras*

Pateikiamas Jono Nuobaro – *Lyro* pasakojimas iš knygos **Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai** / sud. R. Kaunietis (D. 5, 2006., p. 694–706).

Gimiau 1923 m. sausio 13 d. Ožnugario kaime, Batakių valsčiuje, Tauragės apskrityje. Šeimoje buvo penki vaikai: keturi broliai ir sesuo.

Lietuvos partizanai. Dešinėje Jonas Nuobaras – *Lyras*

1940 m. rudenį turėjau pradėti lankyti pirmą gimnazijos klasę, nes jau buvau baigęs šešis skyrius, bet kai rusai įvedė savo tvarką, atsidūriau penktoje klasėje. Joje pasimokiau metus, iki prasidėjo karas. 1945 m. dar mokiausi Eržvilko progimnazijoje, vėliau perėjau į Tauragės gimnaziją. Tais metais rusai pradėjo tremti žmones į Sibirą. Trėmimas būdavo vykdomas atrankos būdu. Man vyresniųjų klasių gimnazistai pasiūlė stoti į slaptą

antisovietinę organizaciją, pasakė, kad ilgiau laukti nėra ko, kadangi veža žmones, reikia organizuoti pasipriešinimą. Tuos metus priklausiau organizacijai, bet jokių užduočių negavau, tik tiek, kad buvau įtrauktas į pasipriešinimo dalyvių sąrašą ir davęs priesaiką.

Besimokant Tauragėje, 1946 m. komunistai visoje Sovietų sąjungoje buvo suorganizavę Aukščiausiosios sovietų tarybos rinkimus. Prieš rinkimus pasipriešinimo organizacijos vadai pasikvietę mane ir kitus jaunuolius pasakė, kad reiks platinėti atsišaukimus. Iš organizacijos štabo buvo nurodytos gatvės mieste, kur juos platinti, kur klijuoti ant stulpų, kur ant namų sienų. Iš vakaro nuėjome į šokius, o paskui vykdėme vadovybės nurodymą. Viskas praėjo sėkmingai, bet rytą saugumiečiai atsišaukimus nurankiojo ir pradėjo ieškoti, kas tai padarė. Labai greit susekė ir areštavo visą štabą. 1946 kovo 3 dieną čekistai atėję į mokyklą areštavo mane, Juozą Nausėdą ir Petrą Sadauską. Sadauską greitai paleido, spėjama, kad užverbavo. Kitus nusivare į Šubertinę ir pradėjo tardyti. Gintis prasmės nebebuvo, kadangi Mačiulis viską buvo smulkiai papasakojęs, o jo parodymų patvirtinimui suruošta akistata. Bet čia įvyko nenumatyta atomazga. 1946 birželio 13 dieną Rolando ir Vytenio būrių partizanams suorganizavus vieną didžiausių Lietuvoje kalinių pabėgimą aš taip pat išsilaisvinau, kurį laiką slapsčiausi tėvų namuose. Tėvas kambaryje buvo padaręs slėptuvę tarpusienyje. Rudeniop pradėjo ateidinėti ryšininkai ir išsivedė pas partizanus į Varnaičių miške apsistojusį Gegužiukų būrį, kuriam vadovavo Vaclovas Ivanauskas – *Vytenis*. Tais metais gyventojai labai padėdavo partizanams, neskųsdavo, nebuvo išdavysčių. Situacija pasikeitė 1951–1953 m. Tada jau niekas nebenorėjo priimt, prasidėjo išdavystės.

1949 m. vasario 2–22 d. įvyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas ir buvo įkurta Lietuvos Laisvės kovotojų sąjunga, vadovaujamas partizanų generolo Jono Žemaičio – *Vytauto*. Aš taip pat perėjau dirbti į Žemaičio vadovaujamą

štabą, Mečio Orlingio apsaugos būrį ir atsiradau Skaudvilėje. Ten mes turėjome tris bunkerius, kuriuos prižiūrėjo ir saugojo su savo apsaugos būriu Mečys Orlingis, tam būriui ir aš priklausiau. Kadangi turėjau menininko gyslelę, todėl pagrindinis mano darbas buvo įvairiausių ženklų gamyba partizanų uniformoms.

1948 m. sužinojau, kad mano tėvus išvežė į Sibirą. Senelis, mamos tėvukas, mirė vagone, Sibiro net nepasiekė. Tėvai pateko į Tomsko sritį.

Maždaug po pusantrų metų pavasarį *Žemaičio* paprašiau, kad leistų grįžti į savo kraštą. Veiklos mažai bebuvo, žuvo daug partizanų, rinktinių vadų, trys apygardos vadai, štabai sunaikinti. *Žemaitis* mane išleido. Pradėjau slapstyti. Susirinkome trise: aš, Vladas Globys – *Vainauskas* ir Steponas Rūkas – *Darius*. Netrukus gavau raštą iš apygardos štabo, kad esu paskirtas Butigėdžio rinktinės vadu, mano pavaduotoju tapo Vladas Globys – *Vainauskas*, *Ramūnas*. Apygardos štabo ryšininku buvo paskirtas Noreika iš Tauragės. Su juo susitikdavo Kęstučio apygardos vadas Aleksandras Mieliulis – *Neptūnas*, kurį vėliau Noreika pardavė čekistams. Noreika sutvarkė Robertą Gedvilą – *Remigijų*, o aš buvau trečioji jo auka. Mes visi Noreika akiai pasitikėjom.

Mes su juo greit susidraugavom, po kurio laiko jis man pranešė, kad turi rašomąją mašinėlę, popieriaus, o mums labai trūko kanceliarinių priemonių. Sutartą dieną susitikom, o atėjus laikui išvažiuoti pasakė turįs likerio butelį, pasiūlė čia išgerti. Pasiūlė pirmiausia man, pasiaiškinęs, kad jo skrandis nesveikas. Atsisakiau, bet vėliau išgėriau, kitą išsiūlė *Globiui*, *Rūkui*. Man ėmė suktis galva ir dingo sąmonė. Tik vėliau sužinojau, kad kai *Rūkas* pamatė mus su *Globiu* jau miegančius, pakilo ir bandė bėgti, bet pargriuvo ir prarado sąmonę. Jį kareiviai rado miške.

Atsibudau jau Tauragės Šubertinėj. Mane dar pusiau miegantį pasodino ant taburetės ir ėmė ant galvos pilti šaltą vandenį. Akis praplėšiau ir jau aiškiai pamačiau prieš save stovinčius rusus. Tik tada supratau, kad užnuodytu likeriu mus pavaišino.

Iškart ėmė tardyti, partrenkę ant žemės, gerokai pamušė tokiu bizūnu, suvytu iš kabelio. Mušė ne kokie eiliniai, o karininkai, du iš jų labai gerai įsidėmėjau, tai buvo papulkininkio antpečius turintis žydas Brujevičius ir papulkininkis rusas Popovas. Kai pavargsta mušti, leidžia man pagalvot, o patys tuo metu ilsisi. Klausia vieno ir to paties: „Kur banditai? Sakyk, kur banditai?“ Taip gerokai padaužę, išvežė prie Jūros upės, kur stovėjo dar nuo prieškario metų išlikusios kareivinės. Ten pastatė gal kokias penkias palapines, trijose apsistojo kareiviai, o mane paliko atskiroje palapinėje. Vakare prie kojos pririšo virvutę, kitą jos galą pervėrė per kišenę, eina čekistas to virvės galo įsitvėręs, taip naktimis pradėjo mane vedžioti po apylinkes. Kadangi jie mano planšetėje rado šifruotą tekstą, kuriame buvo parašyta, kada pas mane nurodytą dieną ir valandą turi ateiti partizanai. Jie iššifravo patys, bet kaip, nežinau. Tada man vėl užrišo virvutę už kojos ir įsakė juos vesti į Palubaukščių kaimą pas Urbutį. Kitos išeities neturėjau, reikėjo vesti. Iš viso ėjo apie dešimt Sokolovo provokatorių, persirengusių partizanais. Mes atėjom į Urbučio kiemą ir ten laukėm, o partizanai grioviu atėjo prie namų. Kai išlindo iš griovio, tada sokolovininkai atidengė ugnį, bet partizanai spėjo sukrist ant žemės, nušovė tik Kazį Jukną, kiti pasitraukė. Kitą dieną jau visas kaimas ir visas valsčius žinojo, kad Nuobaras atvedė partizanais persirengusius enkavedistus pas Urbutį ir nušovė vieną partizaną. Jiems manimi čia naudotis jau nebuvo tikslo, viskas išaiškėjo. Vėliau dar rusų kareiviai vedė į pasalą.

Taigi 1951 m. vasarą gyvenau palapinėse su rusais ir sokolovininkais iki lapkričio. Paskui nuvežė į Vilnių, į Saugumo ministeriją. Be abejo, jeigu jie būtų iššaudę visus partizanus pas Urbutį, tada situacija būtų pasikeitusi. Kai beveik visi partizanai liko gyvi, visi sužinojo, kad aš jų naguose ir darau tai, ką man liepia. Taip jie mane laikė iki gruodžio mėnesio. Išsikvietė ministro pavaduotojas Počkajus Ilja ir pasakė, kad jie mane paleidžia, bet su sąlyga, kad niekur nebandyčiau bėgti. Kartu su

Počkajumi kabinete buvo ir pulkininkas Vaupšasovas (Vaupšas). Aprūpino butu, iš saugumo gaudavau šimtą rublių per mėnesį, kad užtektų pavalgyt ir pragyvent. Metus jie manęs niekur nepanaudojo, tik tyrinėjo, ar nebėgsiu. Žinoma, aš buvau aprengtas partizano uniforma, buvau gerai instruktuotas. Vaikščiodamas po Vilnių jutau, kad esu sekamas. Aš tik vėliau sužinojau, kad mane už akių nuteisė penkiolikai metų. Po dešimties metų, kai jau gyvenau ir dirbau Juodupėje, mane pasikvietė į saugumą ir pakišo pasirašyt vieną dokumentą, kuriame buvo pažymėta, kad esu amnestuotas.

Sokolovininkai buvo apgyvendinti dviejose vietose. Viena jų būstinė buvo Pavilnyje, kita Jeruzalėje. Po metų mane perkėlė į Jeruzalę. Mūsų grupėje buvo ir vienas vokietis, vardu Rudolfas. Gerai pažinojau agentą smogiką rusą Molotovą Dmitrijų nuo Zarasų, dar buvo buvęs sribas Ignas Tamošiūnas, iš sribyno atėjęs Preikšaitis. Mūsų grupei vadovavo toks rusas leitenantas Tenčiurinas. Pasitikėjimo nebuvo, visi privalėjo vienas kitą sekti. Sokolovo smogikų grupėje mane išlaikė iki 1954 m. gegužės mėn. Atleidę pasikvietė ir pasakė, kad reiks važiuoti į Rokiškio rajoną, ten dar vaikšto du gyvi „banditai“ Streikai. Atvažiavus į Obelius, Kriaunose mane įdarbino parduotuvės vedėju. Kai pasidavė Streikai, paprašiau, kad mane atleistų iš pardavėjo pareigų ir perkeltų kur nors kitur. Tada į Kriaunas atvažiavo tas pats Popovas, kuris mane suimtą Tauragėje su bizūnu mušė. Jis mane nuvežė Juodupėn į fabriką „Nemunas“. Pristatė į kadruų skyrių, nuvedė pas direktorių, kuris mane labai įdėmiai apžiūrėjo ir įdarbino. Pasirodo, pats direktorius, kaip netrukus sužinojau, buvo didelis Lietuvos patriotas ir informavo tuojau pat visus patikimus savo pavaldinius, kad į fabriką atsiųstas šnipas. Aš, kaip agentūrinis darbuotojas, priklausiau Rokiškio saugumui. Man buvo duotas telefono numeris, kuriuo aš privalėjau informuoti saugumo pareigūną, Rokiškio KGB skyriaus viršininko pavaduotoją Paškevičių.

Šiandien aš dažnai susimąstau apie praeitį, apie nelaimin-

gą savo likimą. Tikrai būčiau buvęs laimingas žmogus, jeigu būčiau žuvęs, būčiau buvęs lygus su tais, kurie jau seniai guli po žeme, o dabar likau atskirtas nuo savo likimo brolių. Aš neįtikau sovietinei valdžiai, esu pasmerktas ir nepriklausomoje Lietuvoje. Sovietinė valdžia manimi pasinaudojo, neuždare į kalėjimą ilgiems nelaisvės metams... Bet argi tai buvo laisvė? Neleido man siekti mokslų, mano vaikai negalėjo mokytis pagal pašaukimą.

Penkerius metus paaukojau nuožmiai kovai už Lietuvos laisvę, penkerius metus šventai vykdžiau duotą priesaiką Dievui ir Tėvynei. Niekada nebūčiau savo noru pasidavęs priešui, bet likimo buvo skirta kitaip. Mane užmigdė, surišo ir pasiėmė tarsi kūdikį čekistai į savo rankas, taip tapau jų belaisvis. O su belaisviu priešas elgiasi taip, kaip jam patinka. Lavono jau nepriversi vykdyti jokių nurodymų, o su gyvu gali daryti ką nori. Teko girdėti iš pačių čekistų lūpų tokias kalbas, kad nėra didesnio malonumo, kaip kankint gyvą kūną ir tyčiotis iš jo. Todėl, manau, turėtų būti aišku, kodėl daugelis, tarp jų ir aš, neiškentėjom, pasidavėm priešų valiai. Taip, daugelis iškentėjo, o aš neiškentėjau...

Pasakoja **Jonas Jacikas** – *Drąsutis*

Užrašyta Tauragėje
2011 02 25

Gimiau 1931 m. gegužės 27 d. ir iki 1949 m. gyvenau Šakviečio kaime, Batakių valsčiuje. 1950 m. pradžioje pradėjau susitikinėti su partizanais. Tų pačių metų rudenį čekistai manęs jau ieškojo. Užėję į namus bandė iš mamos išgauti, kur esąs jos sūnus Jonas. Jai pasakius, kad aš talkoj pas kaimyną Šlefendorą, atvyko pas jį ieškot manęs. Laimė, kad giminaitis Izidorius Sankalas perspėjo, kitaip būtų areštavę. Neklydo jie manęs ieškodami, jau talkinau partizanams. Viskas prasidėjo nuo to, kad mano brolio giminaitis (žmonos brolis Izidorius Sankalas) partizanavo. Jiedu su vadu – Rokaičiu iš Reksčių k. retkarčiais

Jonas Jacikas (kairėje) prie paminklo partizanams Sutkų kaime su Kęstučio apygardos partizanų – pulkininku Leonu Laurinsku – *Liūtu* užsukdavo pas seserį – Noreikienę. Todėl ir aš pradėjau susitikinėti su partizanais, jiems perduodamas informaciją ir maistą.

Jonas Jacikas su anūku Regimantu prie Šubertinės kieme esančio paminklo atidengimo metu

Geriausia įspėjimo priemonė buvo šunys. Aršus jų lojimas reikšdavo sribų apgultį.

Priesaiką priėmiau 1951 m. birželio 20 d. Slapyvardis – *Drąsutis* (žr. Priedas Nr. 16). Buvau paskirtas į skautų grupę. Nuo 1950 m. spalio mėn. iki 1951 m. rugsėjo prasislapsčiau. Rugsėjo 8 d. suėmė. Mane išdavė kaimynas, kuriuo pasitikėjau. Buvom sutarę, kad tą vakarą jis pas mano mamą atneš tablečių nuo temperatūros, dar pasiūlė kai ką iš maisto. Patikėjau juo ir pritemus grįžau namo. Jau radau belaukiantį. Tik spėjau su mama pasisveikinti ir prisėsti, kai įvirto nešini automatais septyni rusų kareiviai ir Šubertinės tardytojas. Uždėjo antrankius, užmovė kareivišką palapinę ir – sudie Laisvei! Išvežė į Tauragės saugumo kalėjimą – Šubertinę. Mamai pasakė, kad greit grįšiu. Deja, grįžau tik 1956 m. birželio mėnesį.

Aš žinojau už ką kenčiu ir numaniau, kad esu išduotas Aleksandro Valterio. Sribai kartais užeidavo pas mamą, bet niekada neteko su jais matyti tardytojų, o tąkart į namus atvažiavo kareiviai ir tardytojas. Kad Aleksandras Valteris tikrai buvo užverbuotas KGB galutinai supratau po penkerių metų, kai iš kariuomenės jis grįžo raudonais antpečiais. Apsigyveno Tauragėje, bet vėliau autoavarijoje žuvo. Gal taip ir turėjo būti.

Po arešto daug mano draugų, su kuriais slapstėmės, dalijomės duona ir ginklais, paskui buvo išžudyti. Tai būrio vadas Juozas Grušas – *Kęstutis, Mindaugas, Ryklys, Skautas, Valera, Linksmutis, Aras, Algirdas* ir kt.

Šubertinėje mane pralaikė tris–keturis mėnesius. Devintoje kameroje buvome devyni kaliniai: Augustas Jonikas, Pranas Rindokas, Antanas Pakalniškis, Jonas Šeputis, kiti, kurių pavardžių jau nepamenu. Blogiausiai maitino ryte: riekelė duonos, gabalėlis cukraus ir vandens. Pavakary: pusė litro kruopienės. Tardymui kviesdavo pirmomis raidėmis, pvz. mane – ja. Tardymai vykdavo naktimis. Dieną, jei pamatydavo pro stebėjimo langelį duryse snaudžiant, pastatydavo prie sienos iškeltom rankom. Jei nugriūdavai, vėl procedūra iš naujo. Jausdavomės

lyg kalti būtume todėl, kad esam nekalti. Tartum prie kryžiaus kalė.

Kartais ant stalo palikdavo cigarečių ar pistoletą, matyt tikėdavosi, kad kalinys ką griebis, pradės šaudyti, bet aišku, kad pistoletai būdavo be sudedamųjų dalių. Nė karto neliečiau nei rūkalų, nei to ginklo. Gundė leisti įduoti siuntinių iš namų, jei ką papasakosiu. Gal porą kartų mama pridavė maisto, baltinių. Kiek žinau, tai Švatrinas suvalgydavo, ką atnešdavo kitiems namiškiai. Baisu ir gaila buvo žmonių. Kai kurių šeimos buvo jau išvežtos, kiti giminės gal bijodavo ką nešti. Šeštadienio vakarais prižiūrėtojai pereinavo per kameras, apsikabinėję medaliais, girti. Spardydavo ir vis bandė iškvosti, ką mes žinom, su kokiais banditais bendraudavom, kaip jie būdavo ginkluoti: „svoločī, banditi, nu skaži vsio podriat, skolka raz vstrečialsia s banditim, kušat daval“. Sakydavau, kad aš jų nemačiau, tai grasino Sibiru, pas baltas meškas išvežti. Kviesdavo akistaton su sribais ar užverbuotais partizanais Taip buvau apskūstas Švatrino, taip pat kalėjusio Šubertinėje. Jis tvirtino mane sutikdavęs miške ginkluotą, kaip aš teikdavau partizanams ginklus, parūpindavau maisto, nurodydavau, kur slėptis.

1951 m. gruodžio mėn. Klaipėdos teismas man priteisė dvidešimt penkerius metus lagerio ir penkis metus be teisės grįžti į Lietuvą. Neilgai trukus išvežė į Šilutės kalėjimą, kur prabuvau iki balandžio mėnesio. Toje pat kameroje buvo uždaryti Antanas Urbutis, Bronius Bartkus ir Juozas Kasputis. Čia maitino geriau nei Tauragės Šubertinėj. 1952 m. išvežė į Vilniaus Lukiškių kalėjimą, o balandy – gyvuliniais vagonais į Čeliabinsko kalėjimą ir galiausiai – į Karagandos lagerį.

Magadanas – tai miestas prie Ochotsko jūros. Tolumoje matėsi ir vasarom apsnigti kalnai. Šiltesnis metų laikas – keli mėnesiai, kiti – siaubinga žiema. Birželio – liepos mėnesiai būdavo bruknių, grybų, kartais sargybiniai atnešdavo žuvies. Ją buvo lengva pagauti vasarą.

Dirbau statybose vario rūdos fabrike iki 1954 m. Vairuoti ko-

loną sargybiniai su šunimis, po penkiasdešimt vyrų, susikabinus po penkis. Liepos mėn. kareiviai pradėjo šaudyti į kalinius, vis po kelis žūdavo. Tuomet sutarėm kelti streiką – neiti į darbus nuo liepos pradžios iki 24 dienos. Mūsų buvo apie dešimt tūkstančių ir gretimame lageryje du tūkstančiai moterų. Kaip tik 24-ą paryčiui prie zonos vartų pasirodė tankai, pradėjo šaudyti raketos į mūsų barakus. Kareiviai su geležiniais strypais daužė žmones, šaudė iš automatų. Dūmai, šauksmai, šūviai, mašinos prikrautos lavonų... Apie keturiasdešimt parų šaudė, atiduodavo po dešimt–trisdešimt lavonų. Galiausiai išsirinko mus – „labiausiai pasižymėjusius“ vyrus, nes kovėmės kokiais beturėjom įrankiais ir būdais, ir kaip nusikaltėlius atgabeno į Magadaną. Čia vasara trukdavo du mėnesius, o žiemą šaltis siekdavo –50 laipsnių. Darbai vyko akmens anglies ir aukso kasyklose. Ir čia dirbau statybose. Po Stalino mirties jau leido auginti plaukus, ant baltos drobės išpieštus numerius užsiūti juodom skiautėm. Mano numeris buvo СЖЖ 729. Statybose buvau sužeistas ir apie tris mėnesius gulėjau ligoninėj, o paskui dirbau lagerio parduotuvės sargu. Vėliau pervedė į kitą Magadano lagerį, iš kurio buvau amnestuotas ir 1956 m. birželio mėn. grįžau į Lietuvą.

Pasakoja **Jonas Stegvilas – Tigras**

Užrašyta Tauragėje
2011 08 14

Gyvenom šeimoje septyni žmonės:

tėtė Jonas Stegvilas Lauryno,

g. 1886 m.

mama Ona Stegvilienė,

g. 1885 m.

brolis Laurynas Stegvilas,

g. 1917 m.

sesuo Anastasija Stegvilaitė,

g. 1920 m.

sesuo Ona Stegvilaitė,

g. 1921 m.

brolis Alfonsas Stegvilas,

g. 1926 m.

aš – Jonas Stegvilas, g. 1927 m.

Jonas Stegvilas

Laurynas Stegvilas

Alfonsas Stegvilas

1944.08.18 suėmė brolių Lauryną, LLA dalyvį. Kalino Vainuto KGB rūsiuose, vėliau – Tauragės KGB rūsiuose, nuteisė dešimčiai metų lagerio ir penkiems metams be teisės grįžti į Lietuvą, dirbo geležinkelių tiltų statybose, vėliau Intos anglių kasyklose Komių ATSR. Baigė katorgą 1954.08.18.

Po brolio Lauryno suėmimo mus vadino banditų šeima.

Dažnai ateidavo kariškiai, klausinėdavo, ar neateina Lauryno draugai „banditai“ – partizanai. 1946 m. pavasarį brolių Alfonsą paėmė į armiją, ten jį suėmė, kankino Vainuto kalėjime KGB rūsiuose. Iš kalėjimo brolis pabėgo, slapstėsi.

Mūsų šeimą namuose dažnai tardė, reikalavo pasakyti, kur brolis Alfonsas. 1946 m. mirė tėvelis, tardant kankindavo sergančią mamą, grėsiė tremtis. 1947.01.17 mane suėmė trys KGB ir du stribai, dar keli buvo lauke, tamsoje jų nemačiau, nepažinau. Auštant rytui, 18-tą sausio išsivarė į Kvedarną. Į Kvedarną mane varėsi trys kariškiai, pakeliui užėjo pas ūkininką pavalgyti, mane paguldė prieangyje ant šaltos žemės surištomis rankom ir kojom, peršlapusį, tuo metu buvo lijudra, atlydys. Kariškiai valgė, girtavo, kartais ateidavo pažiūrėti manęs, buvau nevalgęs, tai paprašiau duonos. Vietoj duonos spyrė kerzavu batu į smakrą, net išplėšė gabalą mėsos ir smarkiai sutrenkė žandikaulį, dar tebėra randas kairėje veido pusėje. 1947.01.18 parsivarė į Kvedarną, prie KGB būstinės. Namas miestelyje dviejų aukštų, raudonų plytų. Pamačiau baisų vaizdą: ant grindinio gulėjo negyvas brolis Alfonsas, kruvinu veidu, rankos ir kojos surištos spygliuota viela, basas, matėsi žiauraus kankinimo žymės. Pradėjo mane kankinti, nuo smūgio į galvą kritau šalia brolio, spardė visur, badė durtuvais, kad neliestų kūno, per drabužius, reikalavo pasakyti, kur partizanai, su kuo brolis susitikinėjo. Pastatė ant kojų, šaudė pro šalį prikišę šautuvą arti ausies. Ilgai negalėjau girdėti kairiaja ausimi, tik didžiulis ūžesys galvoje, vėliau užmetė diržą ant kaklo ir korė, keldami per petį. Kai pavargo, kankintojai užtempė į antrą aukštą. Surašė raštą, įsakė pasirašyti, nesupratau, ko reikalauja, vertėjas lietuvis trenkė per

veidą, virtau nuo smūgio aukštiekninkas į spintos duris su veidrodžiais. Vertėjas įtūžo, kad sudužo veidrodis, mušė, spardė. Išsigandęs, sudaužytas pasirašiau, nežinodamas, kas rašte surašyta, kuo mane kaltina. Lipant laiptais žemyn, spyrė į užpakalį, apviręs kelis kūlius buvau apačioje. Įmetė į rūsį po gyvenamuju namu, šaltą, drėgną, nei lango, tik ventiliacijos vamzdis. Rūsyje nebuvo šiaudų, gulėjau ant cementinių grindų, patalpa maža: trys žingsniai į vieną ir kitą pusę. Kraujavo smakro žaizda, pakilo karštis, šlapi drabužiai šaldė, ne šildė, krėtė drebulys. Nedavė gerti nei valgyti ir nepakvietė gydytojo tris paras, kol atėmė nuo grindinio brolio Alfonso kūną. Paskui – visiška nežinia. Kai atgavau sąmonę, pamačiau, kad ne vienas guli ant gultų. Rūsyje po stribyne padėta šiaudų, šiauduose daug utėlių. Kameroje apie dešimt žmonių, jie man sakė, kad buvau dvi paras be sąmonės. Stribai norėjo išmesti ant gatvės, bet nesulaukė numirštant (tame name po Lietuvos atgimimo gyveno mokytojai, dabar nežinau, kas gyvena). Pradėjau gauti riekutę duonos (nežinia, ar kas ją svėrė) ir sriubos, kad badu nemirtume. Buvom labai nusilpę, į tardymą vedė po ranka, nekalbant, kaip užlipti į antrą aukštą laiptais. Žaizda kraujavo, supūliavo, skleidė bjaurų kvapą. Kameros draugai davė skudurą, tai buvo tvarstis. Namą, kuriame kankino žmones KGB, nugriovė patys kagėbistai per vieną naktį po atgimimo, apie tai pasakoja gyventojai, nes čia norėta įkurti kančių muziejų. Dabar toje vietoje pastatytas ažuolinis paminklas. Nukankintiems rūsiuose užkasimo vietoje prie žydkapių Kvedarnoje 1991 m. pastačiau nerūdyjančio plieno kryžių ir tvorėlę su užrašu: Lietuvos kankiniams (žr. Priedas Nr. 9).

Pradžioje vasario (tikros datos neprisimenu), išvežė į Tauragės KGB rūsius, dabar Prezidento g. 38, garsiąją Šubertinę. Nedaug prisimenu iš tardymo, mušė ne mažiau kaip Kvedarnoj. Prisimenu, kai po tardymo įmesdavo į rūsį, nuo durų dešinėje (dabar toje vietoje ventilatorius). Buvo įmesta šiaudų, nuo kurių sklido bjaurus kvapas kraujo. Dienom ir naktim girdejojosi kankinamų klyksmai, dejonės, kankintojų keiksmai. Kameroje bu-

vom keturi–šeši žmonės, dejavom visi. Tardymai dažniausiai vykdavo naktimis, dieną galėjom pamatyti vieni kitus, atrodem baisiai. Tardant mušdavo per galvą arba palenkia galvą, muša per sprandą, krenti žemėn, nesupranti, gyvas ar miręs, nesiorientuoji. Baisiausia, kai parmeta ant žemės, numauna batus, kerta per padus su šampalu (tai strypas šautuvui valyti), tokia procedūra atjungia ilgam. 1947 m. kovo mėnesį išvežė į Šilutės kalėjimą. Nuvežė pilną mašiną žmonių, suvarė į kamerą, ten radom keletą žmonių jau anksčiau atvežtų iš visos Lietuvos. Kamera maža, stovėjo dvi siauros lovos pasieniuose. Suvarė apie dvidešimt žmonių, apie atsigulimą nebuvo nei kalbos, sėdėti ant grindų, ir tai neužteko vietos. Miegoti teko sėdint pakaitom. Tardyti vedė tai vienus, tai kitus, užmigti galėjom keletui minučių. Taip buvo, kol prasidėjo pavasario karščiai. Mažas langelis iš kitos pusės skarda užkaltas, patalpos nevedinamos, sėdint susispaudus su vienas kitu prakaitas žliaugė per kūnus, alpo žmonės. Oda prakaito išėsta, žaizdota, reikėjo būti be marškinių, susispaudus. Tai tesėsi ilgakai. Vieną dieną atvažiavo komisija iš Vilniaus, išskirstė į kitas kameras, kur galėjom atsigulti. Tardyme jau nekankino, tik užmesdavo vieną kitą antausį savo malonumui. Vyresnysis tardytojas (žydas, pavardės neprisimenu), sakė: tave teisti nėra už ką, bet teisia už tai, kad esi banditų šeimos narys.

1947 m. birželio 26–28 d. buvau teisiamas. Į teismo salę suvarė daug žmonių. Kiekvieno nuodėmės, kiek kuriam atseikėta, nuosprendžiai buvo paruošti iš anksto. Man pasiūlė dešimt metų *ispravitelnich trudavich lagerei* (pataisos darbų kolonija) ir penkis metus be teisės grįžti. Nuvežė į Vilniaus Rasų kalėjimą. Ten pasisiūliau savo noru dirbti šaltkalviu, gaudavau penkis šimtus gramų duonos. Dirbau iki išvežė į etapą.

1948 birželio 1 dieną suvarė į gyvulinį vagoną ir tą pačią dieną palikom brangią tėvynę. Vagone buvom vieni vyrai, visi jauni, pagyvenusių nebuvo. Supratom, kad mus paruošė tolimai kelionei, sunkiems darbams. Minske davė naujų žmonių.

Pradžioje kelionės duodavo du šimtus penkiasdešimt gramų duonos ir samtį košės, kuo toliau važiuojom ir maistą davė blogesnę. Ryte ir vakare darydavo krata: išrengdavo nuogai, reikėdavo bėgti į kitą vagono galą. Skaičiuodavo mušdami mediniu plaktuku kur pakliuvo: kuris mikliau sprukdavo, tam kliūdavo mažiau, taip kiekvieną dieną. Labai trūko vandens. Prasiidėjo karščiai. Vagono langelis užkaltas lentom, laukas matėsi tik pro lentų plyšelius, labai trūko oro. Medicininės pagalbos nebuvo, kai kuriems jos labai reikėjo. Sargybiniai sakydavo: dvėskit, banditai. Trumpam atvežė į Chabarovską, keitėsi sargybiniai, vietoje kariškių perėmė azijatai, naujokai, prisodrinti propagandos, jog mes baisūs banditai. Elgėsi su mumis labai žiauriai, mažiausia proga trenkdavo šautuvo buože, pjudė šunimis. Po kelių dienų išvežė iš Chabarovsko, kėlė per Amūrą ties Komsomolsku, keltu po du vagonus. 1948.07.01 nuvežė į Buchta Vanina persiuntimo kalėjimą. Zona didelė, keletas tūkstančių kalinių, gyvenome kartu su kriminaliniais nusikaltėliais. Prasiidėjo vagystės, plėšikavimai, muštynės, žudynės. Zonose pastoviai gyveno „blatnieji“, plėšikai – galvažudžiai, administracijos akys ir ausys, ką pavogdavo ar atimdavo, dalijosi su kalėjimo valdžia, todėl jie jautėsi nebaudžiamais, tikrais šeimininkais, jiems privalėjo visi paklusti. Naujai atvežti politiniai kaliniai laikydavosi grupėmis, naktimis paskirdavo savo sargybą, kad neužpultų miegančių. 1948 metų liepos pabaigoje tose zonose vyko žiaurios skerdynės. Prieš tą įvykį ėjo per barakus provokatoriai (tie patys „blatnieji“), aiškino, tokią tai dieną ir valandą bus masinis pabėgimas, bus pasirūpinta nužudyti sargybą, atkelti vartai, o kas nenorės bėgti, bus nužudytas kaip išdavikas. Mes pasislėpę po narais girdėjom smarkiai šaudant kulkosvaidžiais. Vakare per patikrinimą kalinių buvo labai sumažėję, o zonos viršininkas pagyrė sargybinius, sužlugdžius masinę pabėgimą.

1948 rugpjūčio 8 dieną Buchta Vanine suvarė į laivą „Nogin“. Triume buvom apie du tūkstančiai kalinių. Mus išpluk-

dė į Magadaną (Buchta Vanina – tai įlanka Ohotsko ir Japonų jūros sandūroje). Žmonės sirgo jūros liga, prašė vandens, gaudavo po samtelį, reikėdavo turėti į ką įsipilti, kas neturėjo indo, pildavo į saują. Totorių sąsiauryje siautė didžiulės audros, mirė žmonės, juos išnešdavo ant denio, daugiau jų nematėm. Pagaliau Magadanas, suvarė visus į bendras zonas, grupėm vedė į pirtį, nukirpo, nuskuto plaukus, davė po praustuva vandens veidui nusiprausti, nuogus išvarė kitoj pirties pusėj. Visi mūsų daiktai ir drabužiai liko pirtyje. Matėm, kokios rietuvės drabužių sukrautos, kurių galo nematyti, iš to galima buvo spręsti, kad daug metų reikėjo, kad sukrauti tokias rietuves – kalnus. Visiems išdavė CHB – tai ploni darbiniai rūbai, visiems vienodo dydžio, vienodos spalvos, atrodėm kaip dvyniai arba Berijos armija, nes Kolymoje lageriai vadinosi Ber-Lag. Vėl etapas. 1948 rugsėjo 12 dieną atrinko politinius kalinius, susodino į mašinas, išvežė į Susumano rajono Kadykčano lagerius – anglies kasyklas. Kelionė buvo tokia baisi, kurios nepamirš, kam teko tada patirti. Mašina ZIS-5, priekyje vienas metras atitvertas lentom su stogeliu sargybiniams. Jų buvo du su automatais ir du šunys, į likusią kėbulo dalį suvarė dvidešimt penkis žmones, stačius vienas prie kito ir sukomandavo sėsti, sėdom kaip galėjom tilpti vieni kitiems ant kelių: nei pajudėti, nei pasitaisyti neleido sargyba. Kolona – aštuonios mašinos.

Važiuom dvi paras. Sustodavo tik savo gamtiniams reikalams, galbūt pavalgyti. Mums nedavė nei valgyti, nei vandens. Blogiausia buvo tai, kad neleido išlipti iš mašinos atlikti gamtinių reikalų, turėjom tai daryti vienas kitam ant kelių, didesnio paniekinimo ir pasityčiojimo nebuvo girdėta net Hitlerio laikais, ką sugalvojo KGB ir jų sargybiniai. Po dviejų parų kelionės gruntinis, akmenuotas kelias, duobėtas, taip mus nukratė, kad nejautėm kojų ir kas ant ko sėdim. Davė komandą išlipti, bet, deja, negalėjom pajudėti iš vietos. Sargybiniai išmetė mus kaip kelmus į sniegą, nes važiuojant nuo Magadano pusiaukelėje pradėjo snigti, pūtė žvarbus, kiaurai veriantis vėjas mūsų

plonus drabužius. Įsakė apsivalyti, eiti į baraką. Barake kūrenosi buržuika, metalinė krosnis. Gavom pirmą davinį maisto – du šimtus gramų duonos ir penkis šimtus gramų sriubos, per kurią matėsi indelio dugnas, bet vis tik šiltas viralas. Miegojom barakuose ant gultų, nors iš apvalių kreivų pagalių padaryti, be jokios patalynės. Miegojom smarkiai, tik išgirdom keltis į etapą. Gavom davinį du šimtus gramų duonos, sriubos nedavė. Davė senas suplyšusias vatinkas, vėl ta pačia tvarka susodini į mašinas. Buvo –20 laipsnių celsijaus. Mašinos uždengtos brezentais, supratom, kad važiuosim toli. Kelionė į Susumaną įvairesnė, vietovės kalnuotos, tarpekliai pripustyti, tad laikas nuo laiko reikėjo išlipti praminti vėžes. Mašinas kai kur reikėjo stumti, nes pačios nepajėgė išvažiuoti iš gilaus sniego. Kiek laiko važiuom, neprisimenu, bet ne vieną ir ne dvi dienas. Duonos duodavo du šimtus penkiasdešimt gramų kasdien. Susumaną pasiekėm apšalę rankas, kojas, nes apavas buvo vasarinis, seni „branavikai“, pirštinių neturėjom išvis. Apgyvendino truputį šildomose patalpose barakuose. Dave vatines kelnes, veltinius jau suplyšusius, jie gelbėjo nuo šalčio. Šalo iki –36 laipsnių, duonos davinys trys šimtai gramų. Valdžia dvi savaites laukė „pirklių“, taip vadino tuos, kurie reikalaudavo, kur kiek kalinių reikia. Vienus paskyrė į *pryskus* (aukso kasyklas), kitus miško kirsti. Nors toli važiuom, niekur jokio miško nematėm. Penkiasdešimt žmonių pasiėmė į anglies kasyklas, vadinamas *Archangelskij ugolnij kombinat*. Papuoliau į Kadykčano lagerį. Jis buvo du kilometrai nuo Miaudžės – D-2, vadino *tajnaja strojka* (slapta statyba). Nuo Susumano iki Miaudžės, arba D-2 – 250 km, tada buvo senas kelias (dabar jau ištiesinti keliai, atstumas pasikeitė). Sakydavo, kad nuo Magadano iki Miaudžės yra 1200 kilometrų.

Kadykčano lageris nebuvo pasiruošęs žiemai priimti tiek daug kalinių, kiek privežė per vasarą. Palapinėse buvo po penkiasdešimt–šešiasdešimt kalinių, prie jų papuolėm ir atvežtieji. Palapinėje abiejose šonuose padaryti gultai iš apvalių kreivų

pagalių, viduryje degė buržuika, kiekvienas kalinys pareidamas iš šachtos privalėjo parnešti anglies gabalą. Patalynės jokios, nei užsikloti, nei pasikloti, nei po galva pasidėti, o apie vandenį nebuvo nei kalbos. Iš šachtos kaliniai grįždavo murzini, nuplyšę, vien skarmalai, išsekę iki beprotybės. Dirbom dvylika valandų be sustojimo, kol atėjo pamaina – tie patys vakarykščiai pažįstami, alkani, suvargę. Mūsų kalba buvo: kiek vakar gavot duonos? Pespėjo einant iš šachtos neštis po gabaliuką anglies, nes tą, kurią išvežė per pamainą, pasiimti griežtai uždrausta. Parvedė į zoną, po patikrinimo davė penkis šimtus gramų sriubos, labai skystos, vėliau atnešė kiekvienam iš skardos (konservų dėžutės) padarytus numerius prisitvirtinti su viela prie kepurės ant nugaros ir kairės kojos aukščiau kelio. Po tos ceremonijos atejo į palapinę viršininkas, vyresnysis leitenantas Saška Eniukov, paaiškino: esate „fašistai“, privalot dirbti tėvynės labui iki mirties. Nemokate dirbti – išmokinsim, nenorit dirbti – priversim. Pasakė teisybę, dirbę dvylika valandų negavom pusryčių nei kąsnelio duonos, pasakė, kad neišpildėm normos. Taip buvo kasdien, dirbk kaip nori, bet norma vis neišdirbama, ir ką bekalbėti apie tuos, kurie į darbą eidavo svyruodami, vienas kitą prilaikydami. Gyvenimas palapinėse prie 50–60 laipsnių šalčio, badas ir katorgiškas darbas netruko padaryti ir mus tokius pat apgailėtinais atrodančius kaip mūsų pirmtakai. Laiminga buvo dieninė pamaina – parėję iš šachtos galėdavo bent kiek pamiegoti. Dirbantys naktinėje pamainoje, gavę bliūdėlį skysto viralo be duonos, buvo varomi į kalnus parnešti statybinės medžiagos. Tai buvo kuolo storumo labai kreivi šimtamečiai medeliai, iš kurių statydavo barakams karkasus, vėliau juos iš abiejų pusių lipindavo moliu. Parėjus iš tokios ekskursijos dažniausiai neduodavo nė valandos pamiegoti ir vėl į šachtą, dvylika valandų nepaleisi iš rankų vagonėlio.

Visą laiką tas pats, maisto davinys einant į šachtą – indelis penki šimtai gramų skystos putros ir sulig degtukų dėžute gabalėlis duonos. Pagrindinis duonos davinys (paika): du šimtai

penkiasdešimt gramų, tačiau ir tos negaudavome. Teisindavosi tuo, kad 58–60 laipsnių šalčio mašinos ZIS-5 negali važiuoti, lūžta lingės, trūkinėja varžtai. Kai baigėsi šalčiai, prasidėjo pūgos, užpustydavo tarpekliai, nepravažiuoja mašinos, kurios būna kelyje – įstrigdavo pusnyse. Pasibaigus pūgoms važiuodavo buldozeris ieškoti mašinų, taip daina be galo, o žmonės badavo, mirė. Vis žadėjo parvežti miltų: iškepsim duonos, atiduosim skolą, bet, deja, dauguma skolos nesulaukė. Kartą atvežė į pjaustyklą mašiną duonos, mes tuomet buvom darbe. džiaugėmės būsima palaima, bet išėjo atvirksčiai. Alkani kaliniai kaip visada puolė prie mašinos, tikėdamiesi, kad nukris trupinių ar koks kąsnis. Atsitiktinai keli kaliniai prasiveržė pro sargybinius, vienas jų stvėrė kepalėlį duonos, bėgdamas tolyn nuo mašinos laužė plutą, metė šalin. minkštimą kimšo burnon, kiti bėgo paskui, rinkdami, ką numetė. Pamatęs Eniukovas (vadinamas Saša) pasivijo bėglį, nušovė vietoje. Tą dieną visi likom be duonos. Eniukovas visad zonoje vaikščiodavo ginkluotas, nors

Magadanas 1956 m. Jonas Stegvilas (dešinėje) su draugais

pagal įstatymą į zoną neturi teisės įeiti su ginklu. Eniukovas – tai žmogus sadistas, nuo jo daugiausia kentėdavo kaliniai, bet kentėdavo ir jo žmona, buvusi frontovikė medikė, taip pat kaip jis turėjusi leitenanto laipsnį. Vera Pavlovna Eniukova buvo kalinių globėja ir gelbėtoja. Eniukovos pareigos PPC (plano podgotovitel'naja čast – plano paruošimo dalinys). Jo tikslas buvo kuo daugiau kalinių išvartyti į darbą, o Vera Pavlovna stengėsi daugiau nusilpusiųjų palikti bent vienai ar porai dienų zonoje, kad jie bent kiek sustiprėtų, už tai buvo ne kartą žiauriai mušama, ten pat *san častyje* (sanitariniam dalinyje). Bet vis vien kovojo už silpnuosius.

Kartą papuoliau ir aš į Saškos nemalonę. Atsitiko taip, kad viduryje žiemos pradėjo duoti pietums po gabalėlį silkės. Nors sugedusi, bet vis šis tas prie skurdaus maisto davinio. Padarė zonoje rūkyklą, gerą silkę rūkino dėl valdininkų, mes jos nematydavom. Nuolatinis badas vieną naktį nedavė užmigti, tai pastūmėjo neprotingam žingsniui. Viliojantis rūkyklos kvapas sugundė nueiti prie rūkyklos, budinčio nepamačiau, didelėm pastangom įlindau pro rūkyklos dūmtraukį (liukas pakankamai platus), trokšdamas dūmuose, kiek pasiekiau plėšiau silkes nuo kablių, kišau į antį, išlindęs sutvarkiau žarijas, nusliuogęs už barakų, atsisėdau į pusnį. Sudorojau apie dešimt didelių riebių silkių, valgiau tik nugaras, o likusią paslėpiau sniege. Barakus naktį užrakindavo, o palapinės lieka palapinėm, gali išlįsti ir įlįsti. Parėjau, tyliai atsigulčiau, bet kvapas dūmų pasklido po visą palapinę, tai paslėpti nebuvo įmanoma. Rytą atėjo Eniukovas, sustatė kaip visada patikrinimui ir tada pranešė apie įsilaužimą į rūkyklą. Kaltų ilgai ieškoti nereikėjo, nes buvau murzinas labiau už kitus, kvepėjau dūmais ir silke. Tas žiaurus žmogus mušė mane parmetęs į pusnį, spardė kojom, išsitraukė naganą, būtų nušovęs, bet mano laimei spėjo pribėgti Vera Pavlovna, užstojo mane, už tai gavo nagano rankena į galvą, bet vis vien nesitraukė. Tada Saška, keikdamas visą pasaulį, grasino sunaikinsias mudu abu. Vėliau nuejo prie vachtos, skaičiuoti išeinančius į

darbą, o mane pasodino į karcerį. Karcerio sienos buvo snieguotos, o grindys ledinės. Tokios „prabangos“ paskyrė man penkias paras, atėmė vatinką. Rytojaus dieną atėjo Vera Pavlovna patikrinti sveikatos (visada kartą į parą tikrindavo), rado sušalusį pusgyvį gulintį ant ledinių grindų, parvedė į *slabašilką*, ir tris dienas neleido eiti į darbą. *Slabašilka* – tai barake šiltas kambarys, ten duodavo du šimtus gramų duonos, penkis šimtus gramų viralo ir gabalėlį *morzver* (gal ruonio ar kitokio riebaus jūros gyvūno) kasnį, jis numalšindavo alkį ir šiek tiek atgaivindavo jėgas, nors kvapas labai bjaurus. Sužinojęs tai Eniukov įpuolė į *slabašilką* ir vėl mušė Verą Pavlovną visų akivaizdoje, bet mes nieko negalėjom jai padėti nei užstoti. Po šio atsitikimo Saša mane gerai įsiminė, už mažiausią nusižengimą skirdavo dvi–tris, kartais penkias paras karcerio. Vera Pavlovna vėl ištraukdavo sėkmingai. Ne mane vieną ji gelbėdavo – buvo kelios dešimtys tokių, kuriems išgelbėjo gyvybes, ją vadino Motina globėja *dekadiagų* – visiškai išsekusių žmonių.

Dažniausias prasikaltimas: neaiškiai užrašytas numeris ant skardos, kuriuos nešiojom ant kepurės nugaros ir kairės kojos aukščiau kelio, neįvykdytos privalomos normos arba nutrūkusi viela, kuri laikė skardą su numeriu. Mano „numylėtas“ ir ilgai nešiotas numeris buvo A-1-247, naudojamas vietoje vardo ir pavardės. Kartą per mėnesį tikrindavo komisija, numaudavo kelnes, patraukdavo odą nuo kaulo sėdmenų: jeigu oda gali pajudėti, tai tinkamas į šachtą, jei oda pridžiūvusi prie kaulo, sakydavo „*dožu do komunyzma*“ (pasieks komunizmą), duodavo keletą dienų *slabašilka*, nes tie negalėdavo patys atsistoti ant kojų. Pirmą žiaurią traumą patyriau 1949 m. (tiksliai nepameinu) maždaug kovo mėnesį, kai iš septyniasdešimt metrų aukščio *skate* užpylė ant manęs vagonėlį anglies. Dėka Veros Pavlovnos rūpesčio, po dviejų savaitių atsistojau ant kojų, bet prasidėjo nemalonumai: Eniukovas reikalavo išvaryti į šachtą, o globėja neleido ir paliko porą savaitių dirbti zonoje, nes vaikščiojau vos pavilkdamas kojas, o galvoje trunkėsi šimtai perkūnų. Maž-

daug po savaitės zonos seniūnas paskyrė mane vežti laidoti lavonus. Prie zonos tvoros iš lauko pusės buvo aptverta tinklinė trijų metrų aukščio tvora, aikštelė šimto kvadratinių metrų. Ten kraudavo į rietuves kaip malkas nuogus, sulaužytais kaulais ir mirusius iš bado lavonus. Paskirti vežti du žmonės, kuinas ne greitesnis už mus ir rogės. Pakrovėm kelis negyvėlius, lydimi dviejų sargybinių su šunimis išvažiuom, man atrodė toli, kelis kilometrus iki kapaviečių. Kapavietės kalno papėdėje, ant kalno – kariškių kapai, kaliniams – pakalnėje, kur didesnis samanų sluoksnis. Kasama taip: iškerta samanas apie 30–40 cm ir 20 cm uolienos, lavonus suguldo greta vienas prie kito nuogus, sukloja samanas ir ant viršaus sukasa uolieną, kad neiškastų žvėrys. Prie kiekvieno kapo įkaldavo kuoliuką su prikalta lentele, ant kurios ne vardas, pavardė, bet numeris, kurį nešiojo kalinys, būdamas gyvas. Tam buvo skirta grupė žmonių, kad spėtų ruošti amžiną šaltą patalą. Vežiau lavonus tik vieną sykį, tokio šiurpaus vaizdo negalėjau išverti.

Vėl išėjau dirbti į šachtą. Koja buvo nedarbinga, todėl vagonėlių stumti negalėjau, tai paskyrė dirbti prie skreperinės *lebiotkos* (lyninis trauktuvas) krauti vagonėlius, bet ir čia nelabai galėjau išverti, šachtos sienos buvo labai šaltos ir bėgiai apaugę sniegu. O reikėdavo dvylika valandų sėdėti vietoje, neturi teisės pasikelti. Susirgau plaučių uždegimu, vėl gyvybė kaboją ant plauko, vėl išgelbėjo Vera Pavlovna, atnešusi iš už zonos vaistus ir slaugiusi kaip tikra motina. Teko dirbti ir *lavoje* (kirtavietėje). Darbas čia buvo žymiai lengvesnis, tik reikėjo sumanumo kaip valdyti *skreperį*, kad be sustojimo krautų anglį. Man tai pavyko gerai, grėžėju dirbo lietuvis (pavardės neprisimenu), padėdavo pernešti nuo vieno kablįo ant kito blokelių – skriemulį su lynais, nuo to priklausė darbo sėkmė.

Kadykčano lageryje buvo nemažai lietuvių, bet pavardžių, gaila, neprisimenu, nes po tokios baisios traumos atmintis žiauriai pablogėjo. Kuriems buvo lemta sulaukti 1949-ųjų metų pavasario, pradėjom gauti pilną maisto davinį dar ir *dobavką*

(priedą). Tai gražindavo mums vadinamas skolas. Gerai nepamenu, ar 1949 m. pabaigoje, ar 1950 m. pradžioje, dalį lietuvų perkėlė į Arės lagerį. Tai – Kadykčano lagerio poskyris (apie keturi šimtai penkiasdešimt – penki šimtai kalinių), tačiau Eniukovas būdavo dažnas svečias, o Veros Pavlovnos su mumis jau nebuvo. Tuo pasinaudodavo „budelis“, dažnai sėdėdavau karceryje. Prasidėjo kairės rankos šlapiuojanti egzema, permirkdavo rankovė kiaurai, išsiplėtė nuo alkūnės iki plaštakos, o reikėjo dirbti tą patį darbą *lavoj* prie *skreperio*. Didžiausias džiaugsmas buvo, kai 1950 m. gavom akumuliatorinį elektrovežį, kuris vežė keturis vagonėlius, tai baigėsi didžiausia katorga. Dirbant *lavoje* 45 laipsnių kritimu, įsikibus į lyną, kitaip neišsilaikysi, padas labai slidus, ir dažni karceriai, paveikė širdį. 1950 m. patyriau širdies sutrikimą, sakė, kad tai infarktas, didelis skausmas krūtinėje ir širdies plote. *Sančastyje* dirbo Anastasija, felčerė, ji atleisdavo nuo darbo kalinius tik su aukšta temperatūra. Man grėsė didelis pavojus, bet felčerė nesistengė niekuo padėti, gal trūko jai žinių, o gal vaistų. Trūko vitaminų, kaliniai sirgo baisiaja cinga, gyvas pradėdavai pūti nuo kaulų, krito dantys. Grįžusi iš Maskvos atostogavusi Vera Pavlovna parvežė vaistų, mane paguldė į ligoninę. Pirmą kartą atsiguliau į lovą, ir tai jau buvo šis tas. Parvežė mosties gydyti egzemai, tepė kur tik pasirodė drėgmė, po trijų savaičių nulupo kaip žievę alksnio, po apačia buvo užaugusi jauna odelė, taip išgelbėjo mano ranką. Parvežė daugiau reikalingų vaistų, pagydė šiek tiek krūtinę ir širdį. Pasirūpino žuvies taukais, kiekvienam einant į valgyklą duodavo valgomą šaukštą, aš ligoninėje gerdavau kiek norėjau. Išėjęs iš ligoninės jaučiausi atgavęs jėgas. Maskvoje Vera Pavlovna kreipėsi į CKKPSS (centralnij komitet komunističeskoj partiji Sovetskogo Sojuza – Tarybų Sąjungos komunistų partijos centro komitetas), padavė skundą su liudininkų parodymais dėl Eniukovo elgesio su ja (liudininkais buvo laisvi darbuotojai): Anastasija felčerė, propagandos viršininkas ir daugiau, kurie palaikė Verą Pavlovną. Sašą Eniukovą iškvietė į Maskvą. Jis grį-

žo po poros metų kaip eilinis darbininkas be antpečių, buvo atėmę leitenanto laipsnį, tai išėjo dirbti į tas pačias šachtas sprog-dintoju. Kalinių maistas pagerėjo, kaliniai stengėsi dirbti, nes išpildžius 100 procentų normą, už vieną darbo dieną užskaitydavo dvi dienas, išpildžius 110 procentų – užskaitydavo tris dienas, todėl kaliniai turėjo vilties greičiau išeiti į laisvę. Plakatai zonoje skelbė, kad mūsų laukia šeimos, tėvai, vaikai. Gražiai nupiešti paveikslai, kaip džiaugiasi susikabinusi visa šeima. Bet tai buvo žiaurus melas ir pasijuokimas. Pažadėtas užskaitas gavom, bet ne žadėtą laisvę. Po Stalino baigties gražino į Kadykčaną, ten sutikau du pusbrolius Antaną ir Petrą Karosus ir gerą draugą Igną Linkevičių. 1953 lapkričio 11 dieną baigėsi didžioji katorga. Surinko tokių kaip aš dvidešimt du žmones ir dengta mašina, lydimus vieno karininko, išvežė į Susimaną. Čia suvarė į labai šiltą patalpą, kur stovėjo lovos, liepė pailsėti ir po keletos valandų šaukė po vieną į kabinetą, ten sėdėjo aukšto rango atstovai, kurie tvarkė dokumentus, taip pat „pirkliai“, kuriems buvo reikalinga darbo jėga. Vietoje paso gavom taip vadinamą „vilko bilieta“ *spravkę* (pažymą), kurią kartą į mėnesį reikėjo važiuoti į Susumano komendantūrą pasižymėti, bet be specialaus leidimo iš savo rajono niekur negalima išvažiuoti. Didžiausias smūgis, kad vietoje išreklamuotos šeimos susitikimo privalėjom pasirašyti ant mėlyno lapo, kuriame parašyta *Večnaja ssilka, za vjezd na materik 20 liet katorgi* (amžina tremtis, už išvykimą į žemyną dvidešimt metų katorgos). Vėl susodino į mašiną, išvežė į Priisk Sirokij, pagarsėjusį galvažudžių lagerį, toks pat ir kaimelis, galvažudžių lizdas. Apgyvendino mus pašiūrėje, ten nebuvo jokio apšildymo nei gultų. Sugalvojom ieškoti šilumos patys, jautėmės laisvi, gyvenimo sąlygomis privalėjom pasirūpinti patys. Radom kontorą, išlaužėm duris, išnešėm visus stalus į lauką, patys sugulėm ant grindų. Rytą atėję į darbą pamatė neįtikėtiną dalyką, subėgo valdžia, bet mes nėjom į derybas, kol nedavė šilto barako. Po dviejų parų užleidom kontorą. Kol gyvenom kartu dvidešimt du žmonės, mūsų niekas

nelietė, eidavom į parduotuvę nusipirkti maisto po aštuonis–dešimt žmonių, kiti saugojo būstą. Po penkių dienų privalėjom įsidarbinti kur kas sugebėjo, žmonės išsiskirstė, tada prasidėjo užpuldinėjimai, daug galvažudžių vaikščiojo be sargybos, vadino mus fašistais. Mūsiškiai dažnai pareidavo smarkiai sumušti arba tokiam šaltyje išrengti. 1954-ųjų žiemą, po Naujųjų metų, nutarėm visi neiti į darbą, pareikalauti administracijos, kad uždarytų besargybinius, bet mūsų niekas neklausė, net nekreipė dėmesio. Tuomet patys suruošėm revoliuciją. Apsiginklavę laužtuvais, kirviais, kuolais, kas ką turėjom, pasitikom galvažudžius, kurie jautėsi padėties šeimininkais. Buvo mūšis gyventi ar mirti. Truko apie tris valandas, pamatė niekšai, kad jų gretos retėja, subėgo į katilinę, sirena šaukėsi pagalbos. Atbėgo *priisko* (kasyklų) direktorius su savo tarnais ir lagerio administracija. Tada leidom su sargyba išeiti iš katilinės susirinkti savo sužeistuosius. Žuvusių nebuvo nei vienoje pusėje, bet sužeistų buvo daug, tame skaičiuje ir aš. Lagerį iškėlė į toliau buvusius lagerius, be sargybos liko tik su mažom bausmėm ir griežtai kontroliuojami. Gyvenom lengviau, bet reikėjo būti labai atsargiems, nes laisvėje gyveno jų buvę draugai. Dirbau mechaninėse dirbtuvėse šaltkalviu. Buvau anksčiau išmokęs iš tėvelio, čia baigiau kursus, dirbau pamainos meistru. Darbas buvo labai sunkus, kai penkiasdešimt–šešiasdešimt laipsnių šalčio. Pastoviai kankino bronchitas ir širdies nepakankamumas. Ypač skaudino, kad kartu dirbantys, kurie neturėjo „be teisių“, gaudavo priedą prie uždarbio iki 80 procentų, o aš, turėdamas penkis metus be teisių, gaudavau tik nuogą algele, nors dirbau tą patį darbą. Tuo labiau, kad visą laiką dirbau vadovaujama, meistro montuotojo darbą. Dirbdamas montažuose baigiau elektriko kursus ir kabelisto specialybę. Išlaikiau kursus, egzaminus, gavau ketvirtos kategorijos pažymėjimą, nors menkos žinios, bet gyvenime labai pravertė, didesnių mokslų siekti nebuvo kūr.

1957 m. balandžio mėnesį gavau pasą, turėjau teisę išvažiuoti iš Kolymos, tuo aš ir pasinaudojau. 1957 m. gegužės

mėn. išvažiavau į taip išsvajotą Lietuvą. Su viltim sukurti šeimą, dirbti bent vieną išmoktą darbą, gyventi tarp savų žmonių. Tėko skaudžiai nusivilti, nes radau visai kitokius žmones: piktus, žiaurius, nusivylusius gyvenimu, susvetimėjusius. Į mus, sugrįžusius, žiūrėjo kaip į nusikaltėlius, priešus, niekam nereikalingus. Kieno buvo sugalvota tokia prakeikta sistema, kad kol neprisiregistruoji – negauni darbo, o neturi darbo, nes ne-registruotas. Bet kurioje gamykloje parodai specialybių pažymėjimus, apsidžiaugia: tokių specialistų labai reikia, bet kai pamato buvusio kalinio–tremtinio pasą su atžyma, dingsta norai įdarbinti fašistą. Išvažinėjau pusę Lietuvos, visur girdėjau tą patį atsakymą: dabar mums nereikia, atvažiuokit po mėnesio, o po mėnesio pasako lygiai tą patį. Taip pravažinėjau tris mėnesius, negavau net kolchoze buldozeristo darbo. Gyventi nebuvo kur, ūkis nugriautas. Kur buvo tėvų ūkis, kur tik akys užmato žaliavo retos kolchozo avižos. Tėvai buvo mirę, turėtos skurdžios santaupos baigėsi. Pradėjau nervintis, vėl širdies priepuolis, gyvenimas tapo nereikalingas.

1957 m. rudenį parvažiavo brolis Laurynas iš Komijos ATSR, Intos, dirbęs anglies kasyklose. Jo katorga baigėsi 1954 rugpjūčio 18 dieną. Grįžęs sukūrė šeimą, bet patyręs komunistų pažeminimą, neturėdamas pragyvenimo šaltinio, grįžo atgal į Intą. 1957 metais pirmą kartą po trylikos metų pasimatėm. Aš buvau beviltiškoje padėtyje ir kai broliui baigėsi atostogos, išvažiavau kartu į Komi ATSR Intos anglių kasyklas. Nors sveikata nebuvo gera, kito pasirinkimo neturėjau. Dirbti kirtavietėje neužteko sveikatos, dirbau montuotoju. Tai vadinosi kompleksinio montažo OGM vyriausias mechanikas.

1958 m. sukūriau šeimą, auginom sūnų ir dukrą. Į Lietuvą grįžom 1968 metais, o 1969 įsidarbinau SMI GElektro–šaltkalviu. 1982 gegužės 12 dieną dėl gamyklos inžinierių aplaidumo patyriau didžiulę traumą: lūžo 7 šonkauliai ir stuburas. Gydžiausi Vilniaus eksperimentiniame institute, pas daktarą Alekną. Dabar pastoviai gydausi Tauragėje, kartais važiuoju į Klaipėdą

konsultacijai. Keletą metų dirbau LPKT (Lietuvos politinių kalinių tremtinių) komitete, padėjau įkurti Kančių muziejų. Dabar dalyvauju PKT (politinių kalinių tremtinių) chore, kol jėgos leis, dalyvausiu visuomeninėje veikloje. Esam laimingi, kad laisva Lietuva, ne veltui mūsų kančios ir vaikai mūsų darbštūs, sąžiningi, džiaugiamės šešiais anūkais.

Tarp to, ką pasiaukoję Tėvynės patriotai, Laisvės kovotojai realiai žinojo, ir to, kuo šventai tikėjo, buvo neišvengiama praraja, bet nieko negalėdami pakeisti, turėjo viską iškęsti. Jie nesusitaikė su netiesa, kentėjo dėl laisvės troškimo. Todėl stenkimės juos pagerbdami kiek galima daugiau išsaugoti kone tragiškiausios XX amžiaus Lietuvos istorijos – sovietizacijos – laikotarpio atminimų tiek žodžiu, tiek raštu, tiek kitais neginčijamais įrodymais, kokie jie skausmingi bebūtų.

Tauragės *Šubertinė* – vienas iš NKVD veiklos įrodymų sovietų okupacijos metais Tauragės krašte. Šiame pastate įsikūrus Kovų ir kančių muziejus – didžiulė vertybė ateities kartoms. Turėtume savotiškai didžiuotis galėdami jame apsilankyti, akivaizdžiai pamatyti ir nors iš dalies suvokti to laikmečio pasekmes gyventojams, ir nebūtinai partizanams. Skausmo ir kančių pakako ir jų artimiesiems, draugams, o kartais ir visai nekaltiems. Pagarba visiems, prisidėjusiems prie šios idėjos įgyvendinimo. Branginkime praeities vertybes ateičiai.

Priedas Nr. 3.
Sąrašas žinomų asmenų, kalėjusių NKVD laikinojo
tardymo kalėjime – Šubertinėje
1944–1953 m.

A

Ačas Izidorius, Ačas Juozas, Agentas Klemensas, Andriekus Alfonsas, Andriekus Kazys, Ambrozaitis Aleksandras, Arcišauskas Mečys, Armonas Jonas, Armonas Juozas, Augustinavičius V., Aušra B., Aušra Jonas, Aužbikavičius Baltramiejus.

B

Bagdonas Antanas, Bagdonas Jurgis, Bagdonas Simas, Bakys J., Bartasevičius Jonas, Bartkus J., Bartkutė-Malakauskienė Birutė, Bendikas, Bendžiūtė-Vaivadienė Z., Bernotas Juozas, Bertulis A., Biržiškis Stanislovas, Bliūdžiūtė B., Brazauskas Pranas, Butkus I., Butrimaitė Ona.

Č

Čazas Petras, Čepauskas Zigmas, Čereškevičius J.

D

Dromantas Jonas.

E

Ercius Jonas

G

Gavriliukas Zacharas, Gečaitė Kunigunda, Gečaitė Ona, Gečas Izidorius, Genienė Bronislava, Gedvilas Vladas, Gembutas Ipolitas, Grigaravičius Aleksas. Grosas Jonas, Gudinskaitė Antosė, Gudinskaitė Stasė, Gudinskas Jonas, Gudinskas Steponas, Gusakovas Ivanas.

H

Habdangas Dainotas, Holšanskas Juozas.

I

Ignatavičius V.

J

Jacikas Jonas, Jakštas Stasys, Jancevičius Juozas, Jancevičiūtė Bronė, Jancevičiūtė Marija, Jankevičiūtė P., Janulevičius Zigmąs, Janulevičiūtė Pranciška, Jazdauskas Klemensas, Jokubauskas Antanas, Jokubauskas Stasys, Jonikas J., Jocienė Elena, Jonikaitė T., Jonikas Pranas, Jorudas Antanas, Juškys A., Juraša Jurgis, Juškevičius Stasys.

K

Kačanauskas Antanas, Kazlauskas A., Kazlauskas J., Kybartas J., Kiltinavičius Stasys, Klevečka A., Kučinskaitė Zosė, Kurpaitis Antanas.

L

Lešinskaitė-Švedienė Ona, Lielis Vladas, Liutkutė Antanina.

M

Macijauskas Antanas, Mačiulis J., Malkaitis Juozas, Mamkaitytė Anastazija, Marozas Juozas, Martusevičius Juozas, Mauraitis A., Masėdunskas Antanas, Masėdunskas Stasys, Merkėlis Juozas, Merkelytė-Jaudzimienė Ona, Mikalauskas Juozas, Mockaitis Antanas, Mozeris Jonas.

N

Nausėda J., Norkutė P., Nuobaras Jonas.

P

Paulius Antanas, Paulius Juozas, Pikoraitis Juozas, Pocius L., Potvanskienė Vanda, Potvanskytė Marija, Prišmantas Jonas, Puidokas Stasys, Pukėlis Kostas.

R

Račkauskas J., Ragauskas V., Raskilas Bolius, Rimkus Stasys, Paulius Antanas, Rindokas Petras, Rindokas Pranas, Rubšys Zenonas, Ruibys J., Ruibys K., Ruibys P.

S

Vyras ir žmona Sasnauskai, Stankaitis A., Stankus Juozas, Štauka Jonas, Stegvilas Jonas, Stepaitis V., Stonys Stasys, Stonys Vincas, Strainys Juozas, Strainys Steponas, Sudeikis Stasys.

Š

Šedytė Alma, Šeputis Jonas, Šeputis Juozas, Šerlinskas Antanas, Šetkus Stanislovas, Šimelis Antanas, Špečkauskas Jonas, Šukotas A., Švatrinis Vladas, Švatrinienė Adelė.

T

Tallat-Kelpša, Tamošaitis J., Tamošaitytė Janina, Taroza Stasys, Toliušis Dominykas, Toliušis Zigmas, Trainys P.

U

Ūksas Petras, Usvaltas Jurgis.

V

Vaičekauskas Jonas, Vaičekauskas Juozas, Vaišvila Jonas, Varanius Albinas, Varanius Jokūbas, Venckutė Ona, Virbickas Petras.

Z

Zaleckas Petras.

Ž

Žymančius Titas.

Priedas Nr. 4.

1988 m. LPKTS Tauragės sk. tremtinių klubo „Tremtinys“
steigiamojo susirinkimo protokolas

Tauragės 2-no Tremtinių steigimo-
jo susirinkimo

Protokolas n. 1.

1988. Gruodžio mėn. 1d. buvo sukvietas
steigiamasis Tauragės 2-no tremtinių
susirinkimas, kuriame dalyvavo 320
tremtinių - šalinis.

Buvo nutarta steigti Tauragėje trem-
tinių klubą pavadinimu „Tremtinys“.

Buvo išrinktas komitetas iš 16 žmonių.
Balsavimo buvo atviras. Ne išrinkti
Tarybos nariai balsavo vieni, prieš ir su-
sitaikusiųjų nebuvo.

Komiteto nariai išrinko klubo pirmi-
ninką, Latina, Gediminas, Jono gvy.

Tauragė. Mlekenatoris 2-40 tel 5-16-25

Gediminas petraitis, Simaitis Genovaitis
gvy. Tauragė. Atleikis Tolos, a 6-4 Tel namis
5-67-27. Daiba 5-36-94 Indelio n. 62936

Protokola patvirtino Tauragės są-
jūdės Tarybos nariai

1. Treštys / [parašas]
2. Mičiulis / [parašas]
3. Ragelskis / [parašas]
4. LPS narys / [parašas]

Priedas Nr. 5.

1995 m. įvykusio susirinkimo dėl pastato Prezidento g. Nr. 38 nuosavybės perdavimo ir paskirties protokolas

Pasitarimo įvykusio 1995 09 26 dėl pastato esančio
Tauragės m. Prezidento 38

P r o t o k o l a s

Pasitarime dalyvavo:

Tauragės apskrities valdytojas St. Japė, Tauragės rajono meras Kl. Paulius, Valstybinio visuomenės sveikatos centro direktorius koordinatorius Z. Stanavičius, Tauragės visuomenės sveikatos centro direktorius B. Jasaitis, Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Tauragės skyriaus tarybos pirmininkas Pr. Rindokas ir šios sąjungos nariai - B. Laurinckas, O. Mačiulienė.

Pasitarime nutarta:

1. Visuomenės sveikatos centro pastato Prezidento 38, Tauragės m. patalpas cokoliniame aukšte pagal inventorinę bylą Nr.3 (13 m²), Nr.6 (15 m²), Nr.4 ir Nr.11 (apie 50 m²) sidlyti perduoti Tauragės savivaldybei, muziejaus knėlių istorijos skyriaus įrengimui.

2. Pradėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės skirtą lėšas Tauragės visuomenės sveikatos centro pastato projektavimui ir statybai.

3. Išsikėlus Tauragės visuomenės sveikatos centrui, pastatą Prezidento 38 perduoti Tauragės savivaldybei.

4. Tauragės visuomenės sveikatos centrui perduoti pastatą Prezidento 22 pirmą aukštą, kaip kompensaciją už perduotas Tauragės savivaldybei patalpas.

7	Tauragės apskrities valdytojas	St. Japė
2	LR Valdymo reformų ir savivaldybių m-jos sekret.	A. Karalius
3	Tauragės rajono meras	Kl. Paulius
4	Valstybinio visuomenės sveikatos centro direktorius koordinatorius	Z. Stanavičius
5	Tauragės visuomenės sveikatos centro direktorius	B. Jasaitis
6	Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Tauragės sk. tarybos pirmininkas	Pr. Rindokas
7	Sąjungos nariai:	B. Laurinckas
8		O. Mačiulienė

Priedas Nr. 6.
Kovų ir kančių istorijos muziejaus eksponatų katalogas

TAURAGĖS KRAŠTO MUZIEJAUS
POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ KANČIŲ NAMŲ EKSPOZICIJOS (Prezidento g. 38)
EKSPONATAI
(ekspوناتai neįvertinti)

2010 m. birželio 28 d.
Tauragė

1. Fotografijos (politinių kalinių ir tremtinių)	714
2. Fotografijos (partizanų)	100
3. Fotografijos (senovinės)	23
4. Fotografijų stendai su partizanų fotografijomis (įrėminti)	2
5. Rankdarbiai, padaryti tremtyje	64
6. Skulptūros (politinių kalinių dirbiniai)	21
7. Senoviniai daiktai, naudoti tremtinių šeimose	16
8. Daiktai iš tremties	23
9. Žvakidės	6
10. Piešiniai	24
11. Albumai su fotografijomis	7
12. Atvirukai	17
13. Laiškai (politinių kalinių)	19
14. Maldaknygės	11
15. Eilėraščiai (tremtinių kūryba)	5 kompl.
16. Portretai	7
17. Kryžiai	4
18. Rožiniai	4
19. Paveiksiai	3
20. Ginklai, naudoti partizanų (iškomplektuoti, neveikiantys)	3
21. Laikraščiai, kolekcijos	7
22. Laikraščių iškarpos	18
23. Dokumentai, archyvinė medžiaga	26
24. Prisiminimai iš tremties ir kalinimo	9
25. Knygos, žurnalai	6
26. Senoviniai pinigai	23
27. Lagaminai (politinių kalinių dirbiniai)	4
28. Rašomoji mašinėlė, naudota partizanų dokumentams spausdinti	1
29. Telefono aparatas, naudotas čekistų, vėliau milicijos pareigūnų	1

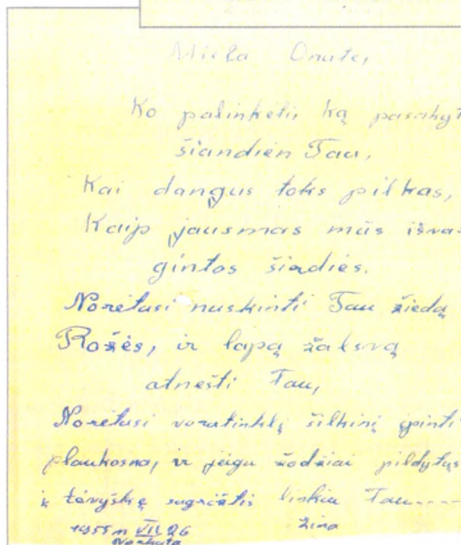
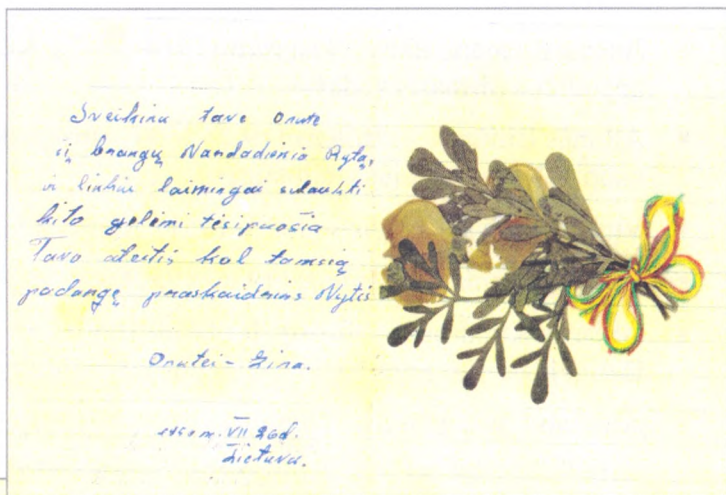
Iš viso 1178 (vienas tūkstantis vienas šimtas septyniasdešimt aštuoni) eksponatai.

Parengė

Zita Knatauskienė
Politinių kalinių ir tremtinių kančių namų ekspozicijos muziejininkė

Priedas Nr. 7.

Kovų ir kančių muziejuje saugomi moterų dirbiniai
lageriuose ir kalinimo įstaigose

Priedas Nr. 8.

**Memorialo, esančio Šubertinės kieme, atminimo lentoje
iškaltų žuvusių Laisvės kovotojų pavardės**

- Juozas Kasperavičius – *Visvydas* (1914–1947), Kęstučio apygardos pirmasis vadas;
- Albinas Biliūnas – *Džiugas* (1925–1947), apygardos vado J. Kasperavičiaus adjutantas;
- Vincas Stonys – *Žalgiris* (1913–1951), būrio vadas;
- Onutė Jagminaitė-Stonienė (1926–1951);
- Antanas Kundrotas – *Skaisgiris* (1928–1950), Butageidžio rinktinės štabo žvalgybos viršininkas;
- Aleksandras Mieliulis – *Neptūnas* 1923–1949, Kęstučio apygardos vadas, prieš tai Dariaus rinktinės vadas;
- Stasys Stonys – *Alunta* (1912–1949), Lelijos partizanų būrio vadas;
- Jonas Stoškus – *Eimutis* (1919–1950), Tėvūnijos būrio vadas;
- Antanas Šimašius – *Radvilas* (1926–1954), Jūros būrio vadas;
- Vladas Gudavičius – *Vaišnoras* (1919–1950), Butageidžio rinktinės vadas;
- Antanas Sudeikis – *Girėnas* (1928–1950), Žalgirio būrys;
- Zigmas Sudeikis – *Darius* (1929–1952), Žalgirio būrys;
- Danielis Lukošius – *Maironis* (1933–1950), Žalgirio būrys;
- Petras Mockaitis – *Zigmas* (1927–1950), Eimučio būrio partizanas;

- Simas Macaitis – *Sakalas* (1922–1948), būrio vadas;
- Bronius Karbauskas (1926–1951);
- Marytė Karbauskienė – *Dobilaitė* (1929–1948);
- Alfonsas Pūdžiūvelis (1925–1948);
- Aleksas Valentas – *Žydrūnas* (1926–1948), būrio vadas;
- Vincas Kačiušis (1915–1946);
- Kazimieras Beržinis (1928–1951), Šalnos II būrio partizanas;
- Bronius Kazlauskas – *Girėnas* (1928–1951);
- Stasys Jakštas (1916–1954), Žalgirio būrio partizanas;
- Vincas Bučinskas (1933–1954), Žalgirio būrys;
- Albertas Norkus – *Linksmutis* (1924–1949), Saturno ir Vytenio būrys;
- Steponas Venckaitis – *Bijūnas* (1924–1949), rinktinės propagandos sk. viršininkas Eimučio būryje;
- Jonas Bauža (1911–1950);
- Andrius Cinovas – *Algis* (1926–1952);
- Stasys Jonča (1919–1952);
- Kazimieras Jonča – *Majus* (1924–1952), Lelijos būrys;
- Vladas Pečkauskas – *Gegužiukas* (1929–1948), Saturno būrys;
- Petras Rokaitis – *Mindaugas* (1925–1953), Žalgirio, Jūros būrys;
- Mečislovas Dargužas – *Aras* (1926–1948);
- Kazys Levickas – *Dagys* (1925–1951), Eimučio būrio vadas;

- Andrius Kisnierius – *Sakalas* (1918–1949), Rolando būrys;
- Juozas Liorančas – *Aidas* (1927–1949), Rolando, Eimučio, Alantos, Lelijos būriai;
- Rapolas Marcinkus – *Jovaras* (1920–1950), Lelijos būrys;
- Leonas Pocius – *Šilas* (1925–1948), Žalgirio būrys;
- Kazimieras Stirbys (1918–1950), Lelijos būrys;
- Stasys Vaivada – *Karalius* (1927–1950), Alantos būrys;
- Izidorius Mockus – *Jovaras* (1920–1950), Eimučio būrys;
- Antanas Mockus (1910–1954), Rolando būrys;
- Algis Nausėda – *Valentinas* (1929–1950), Lelijos būrys.

**Paminklų, pastatytų Tauragės r. žuvusių partizanų
atminimui, sąrašas**

- **Tauragė**

Prezidento g. 38 kiemas. Memorialas 1944–1954 m. pastate veikusio Tauragės aps. NKV-MVD-MGB skyriaus ir kalėjimo kieme užkastų 1944–1954 m. Tauragės apylinkėse žuvusių Jungtinės Kęstučio (vėliau Kęstučio) apygardos partizanų ir Tauragės aps. NKVD-MVD-MGB skyriuje bei kalėjime nužudytų suimtų Lietuvos gyventojų atminimui.

Stoties g. Tauragės Šv. Trejybės Romos bažnyčios šventorius. Kryžių ansamblis stalinizmo aukoms atminti.

Stoties g. (skveras) paminklas, skirtas 1944–1953 m. žuvusiems Kęstučio apygardos partizanams atminti.

Sandėlių g. Tauragės senosios kapinės. Kryžius 1991 m. sausio 13-osios aukoms atminti.

- **Batakliai**

Paminklinis akmuo šioje vietoje užkastų 1945 m. rugpjūčio 10 d. Tauragės aps. Gaurės vls. Dvarviečių k. Mickiškės – Žiburių kautynėse žuvusių Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės Saturno būrio partizanų Jono Jakučio – *Plechavičiaus*, Juozo Kaminsko – *Kardo*, *Tarano* ir Stepo Norkaus – *Stepuko*, 1945 m. Tyrelių miške žuvusio partizano Stasio Juknos bei 1941 m. žuvusio partizano Antano Jokubausko – *Adomo* atminimui.

- **Antegluonis**

Kryžius ir paminklas su žuvusiųjų atvaizdais Kęstučio apygardos vado Juozo Kasperavičiaus-*Visvydo* ir jo adjutanto Albino Felikso Biliūno-*Džiugo* atminimui, susisprogdinusiems 1947 m. balandžio 9 d. šioje vietoje bu-

vusiame bunkeryje, apsupus Tauragės apskrities MGB čekistinei grupei.

Antkapinis paminklas miestelio kapinaitėse 1989 m. spalio 7 d. iš užkasimo vietos perkeltų ir šioje vietoje palaidotų Lybiškių kaime Joanos Masalskienės sodyboje 1945 m. rugpjūčio 25 d. žuvusių JKA Lydžio rinktinės vado Jono Straigio – *Saturno* ir kt. partizanų atminimui.

- **Mažintai**

Paminklinis akmuo šioje vietoje buvusiame bunkeryje 1951 m. kovo 19 d. kautynėse su Tauragės ir Skaudvilės r. skyrių sribais bei MGB vidaus kariuomenės 273-ojo šaulių pulko kareivių grupe (viso 143 asmenų) žuvusių Kęstučio apygardos štabo narių Vlado Mišeikio – *Tarano*, Aldonos Gedutytės-Mišeikienės – *Gegutės*, *Žibutės* ir partizano Algimanto (pavardė nežinoma) – *Žvirblio* atminimui.

- **Santakai**

Paminklas šioje vietoje užkastų Užšešuvių kaime, netoli J. Liekio sodybos, Rykiškine vadintame miškelyje įrengtame bunkeryje kautynėse su enkavedistais 1945 m. sausio 10 d. žuvusių Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės Jono Straigio – *Saturno* būrio partizanų Juozo Gailiaus, Anzelmo Norkaus, Jono Norkaus ir Juozo Pūkio atminimui.

- **Užšešuvė**

Paminklas šioje vietoje buvusiame bunkeryje 1945 m. sausio 10 d. kautynėse su enkavedistais žuvusių Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės Jono Straigio – *Saturno* būrio partizanų Juozo Gailiaus, Anzelmo Norkaus, Jono Norkaus ir Juozo Pūkio atminimui. Pastatytas 1995 m. žuvusių partizanų vado brolio Stepono Strainio iniciatyva.

- **Gaurė**

Paminklas Gaurės valsčiaus kovotojams, žuvusiems už Lietuvos laisvę 1941–1952 m. kultūros namų kieme.

Miestelio gyventojų nuomone čia užkasti ir 1941 m. Purviškių miške kautynėse žuvę KA Lydžio rinktinės partizanai. Paminklas pastatytas 1990 m. vietos kultūros namų direktorės Irenos Laugalienės ir viršaičio Antano Tendzegolskio iniciatyva.

- **Eičiai**

Paminklas čia buvusioje Pikčiūnų sodyboje 1949 m. liepos 19 d. žuvusio Kęstučio apygardos Antano Jonikos – *Rolando* būrio partizano Baltraus Pikčiūno – *Makso* atminimui.

- **Kunigiškiai**

D. Rudienės sodyba. Kryžius 1941 m. birželio 14 d. tremties atminimui.

- **Lybiškiai**

Paminklas čia buvusioje Joanos Masalskienės sodyboje 1945 m. rugpjūčio 25 d. žuvusių Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės partizanų būrio vado Jono Šakiečio – *Saturno* ir šio būrio partizano Antano Norkaus – *Šakiečio* atminimui.

- **Zaltriškiai**

Atminimo ženklas čia buvusioje Jakubausko sodyboje 1949 m. liepos 15 d. kautynėse su MGB vidaus kariuomenės – 273-ojo šaulių pulko (40 kareivių) ir Tauragės aps. MGB skyriaus sribų (15 žmonių) grupe žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Visvydo – *Eimučio* rajono Aluntos būrio vado Stasio Stonio – *Vilko, Dinos, Aluntos* ir partizanų Andriaus Kisnieriaus – *Vyšnios*, Juozo Liorančo – *Aido* atminimui.

- **Žiburiai**

Paminklas šioje vietoje 1945 m. rugpjūčio 10 d. Mickiškės–Žiburių kautynėse žuvusių Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės Saturno būrio partizanų Jono

Jakučio – *Plechavičiaus*, Juozo Kaminsko – *Kardo*, *Tarzano* ir Stepo Norkaus – *Stepuko*, 1945 m. Tyrelių miške žuvusio partizano Antano Jokubausko – *Adomo* atminimui.

- **Šakvietis**

Paminklas JKA 3-osios kuopos vado Broniaus Gaižausko – *Slapuko*, žuvusio 1946 m. birželio 1 d. Pažvėrio kaime, KA Butigeidžio rinktinės, 3-osios kuopos būrio vado Stanislovo Sadausko – *Bijūno*, žuvusio 1949 m. liepos 9 d. Stirbaičių kaime, KA Jūros būrio partizano Petro Rokaičio – *Mindaugo*, žuvusio 1953 m. KA Butigeidžio rinktinės Lelijos būrio partizano Stasio Vaivados – *Karaliaus*, žuvusio 1950 m. balandžio 7 d. Sakalinės kaime, KA Butigeidžio rinktinės Šalnų kuopos, Žalgirio būrio partizano Antano Petriko – *Ryklis*, suimto 1949 m. liepos 9 d. ir Rekstukų kaimo tremtinių atminimui. Dar vienas paminklas – 1945 m. rugpjūčio 10 d. Mickiškės – Žiburių kautyne žuvusio kaimo ūkininko Dominiko Aleksos atminimui. Paminklas pastatytas 1992 m. Leono Laurinsko iniciatyva. Jam talkino „Geležinio vilko“ rinktinės kariai.

- **Užbūdapis**

Atminimo ženklas 1948 m. liepos 15 d. Ringių kaime partizanų ryšininko Teodoro Joniko – *Upės* sodyboje susišaudyme su Pagamančio vls. MGB poskyrio sričių grupe žuvusio Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės Algimanto kuopos Vytauto būrio partizano Juozo Selvenio – *Bijūno* atminimui..

- **Skaudivilė**

Memorialas Skaudivilės krašto rezistentams. 1944–1955 m. miestelio apylinkėse žuvo per 40 partizanų, kovojusių J. Straigio – *Saturno*, Vaclovo Ivanausko – *Vytėnio* ir kituose būriuose. Dauguma jų buvo pakasti, kaip ir Tauragės *Šubertinės* kiemelyje, prie NKVD

būstinės. 1991–1992 m. jų atminimui pastatytas **akmenų paminklas ir 43 simboliniai antkapiai** su žuvusiųjų pavardėmis. Iniciatorius – buvęs rezistentas Alfonsas Gedutis – *Jonukas*. Šventoriaus kapinaitėse partizanams atminti pastatytas masyvus **medinis kryžius**. 1990 m. čia perlaidoti kovotojų palaikai, rasti kasinėjant buvusios NKVD būstinės kiemą.

Skaudvilės Šv. Kryžiaus bažnyčios šventorius. Antkapinis kryžius 1990 m. iš Skaudvilės žydų sinagogos teritorijos perkeltų ir čia palaidotų žuvusių trijų nežinomų (tikėtina, kad Leono Plienaičio, Antano Suginto ir Kazimiero Norbuto) atminimui.

- **Kavadoniai**

Atminimo ženklas čia 1949 m. birželio 11 d. Tauragės aps. MGB skyriaus karinės–čekistinės grupės vykdytos karinės operacijos metu žuvusios Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų srities štabo viršininko, 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos signataro, kpt. Vytauto Gužo – *Galiandros*, *Mindaugo*, *Kardo* atminimui.

- **Ceikiškė**

S. Stirbio sodyba. Paminklas pastatytas šioje vietoje buvusioje Knatauskų sodyboje kautynėse su MGB vidaus kariuomenės 273-ojo šaulių pulko pajėgomis 1950 m. kovo 3 d. žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės vado Vlodo Gudavičiaus – *Miškinio*, *Vaišnoro*, rinktinės štabo viršininko Antano Kundroto – *Skaisgirio*, *Šarūno* ir partizanų ryšininkės Danutės Knatauskaitės atminimui.

- **Pajūris**

Kapinės. Antkapinis paminklas 2002 m. rugsėjo 21 d. čia perlaidoto 1948 m. gruodžio 25 d. nelaimingo atsitikimo metu žuvusio Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Visvydo – Eimučio rajono Stasio Stonio – *Aluntos* būrio partizano Vinco Jakučio – *Skaisgirio* ir nežinia kur užkasto

jo brolio Felikso Jakučio – *Sniegučio*, žuvusio 1951 m. vasario 1 d. Raseinių r. netoli Ariogalos esančiame Šilų kaime, atminimui.

- **Kvėdarna**

Pačiame centre pastatytas vienas pirmųjų paminklų partizanų atminimui – **stogastulpis Žuvusiems už Lietuvą tremtyje**. Pašventintas 1989 m. Autorius – buvęs politinis kalinys, tautodailininkas Andrius Martinaitis.

Kiek toliau į šiaurės vakarus, prie žydų kapinių iškilęs plieninis **kryžius Žuvusiems už Lietuvos laisvę 1944–1959**. Žuvusiųjų atminimui skirtą kryžių 1991 m. padarė tauragiškis Jonas Steigvilas.

- **Žygaičiai**

Kapinėse antkapinis paminklas slapta bendražygių iš Žygaičių žvyrdubių perkelta ir čia palaidoto 1948 m. spalio mėn. Tyrelės miške žuvusio Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnų kuopos Žalgirio būrio partizano Antano Lukošiuo – *Rūtos* atminimui. Ant partizano kapo ilgai stovėjo medinis kryžius. 1988 m. partizano dukters Elenos ir Tauragės LPKTS pirmininko P. Rindoko pastangomis, parėmus LGGRTC, čia pastatytas naujas akmeninis kryžius. Taip pat miestelio kapinėse palaidoti partizanai: Albinas Sudeikis – *Algirdas* ir Alfonsas Kučinskas – *Briedis*.

- **Būdviečiai**

Kryžius Būdviečių krašto žuvusių Kęstučio apygardos partizanų atminimui.

Paminklinis kryžius 1949 m. birželio 14 d. MGB vidaus kariuomenės 273-ojo šaulių pulko vykdytos karinės–čekistinės operacijos metu buvo apsupta E. Kvankos sodyba. Susišaudymo metu nukauto Bijūno būrio vado Prano Kaktos – *Šturmos*, partizanų Fabijono Abramo – *Pušies*, Jono Jončo – *Lakūno*, Antano Toleikio –

Urano, Ramūno atminimui. Paminkliniame kryžiuje nėra įrašyti: Pranciškus (Pranas) Adalbertas – *Drugelis*, partizanas slapyvardžiu *Nevėžis* ir partizanų rėmėja Petronėlė Ramoškienė. Čia įrašytos iš šių apylinkių kilę ar apylinkėse žuvę partizanai: Alfonsas Šacauskas, Antanas Bartušis, Vincas Eičas, Izidorius Šlimas, Juozas Savickas, Kazimieras Gužauskas, Zigmas Satkus, Alfonsas Satkus, Vladas Lukošius, Juozas Burininkas, Aleksas Mėliulis, Juozas Ozbergis, Augustas Galinaitis, Jurgis Jurgaitis, Leonas Pocius, Aleksas Vaičiulis, Petras Rokaitis, Antanas Petrikas.

Antkapinis paminklas slapta bendražygių iš Žygaičių žvyrduobių perkelta ir šioje vietoje palaidoto Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio partizano Albino Šakiečio – *Algirdo*, žuvusio 1951 m. Balčių k., ir šalia slapta palaidotų 1952 m. birželio 6 d. Aukštupių k. žuvusių jo brolių, Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio partizanų Zigmo Šakiečio – *Dariaus* bei Antano Sudeikių – *Girėno* atminimui.

Antkapinis paminklas 1989 m. liepos 16 d. iš Gurklių kaimo perlaidoto 1948 m. nelaimingo atsitikimo metu žuvusio Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio partizano Alfonso Kučinsko – *Briedžio* atminimui.

● **Putokšliai**

Kryžius Putokšlių apylinkėse žuvusiems partizanams. 1951 m. gruodžio 9 d. Draudenių ežero apylinkėse karinės-čekistinės operacijos metu žuvusių KA, Pušies rinktinės Pilėnų būrio Vinco Stonio – *Žalgirio*, jo žmonos partizanės Onos Jagminaitės-Stonienės, partizano Vinco Nausėdos – *Keršto*, 1954 m. kovo 29–30 d. O. Marozienės sodyboje kautynėse su Pagėgių, Šilutės ir Tauragės rajono MVD skyrių stribų grupe žuvusių KA Jūros būrio Vado Antano

Šimašiaus – *Radvilos*, partizanų: Stasio Jakšto – *Karžygio*, Šakiečio, Vinco Bučinsko ir KA Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio partizanų Elenos Mockutės, Stanislovos Mockutės, Alfonso Abraomo, Antano Stonio, Jono Stonio, Albino Sudeikių, Petro Mockaus atminimui.

- **Stirbaičiai**

Kryžius šioje vietoje 1950 m. gegužės 7 d. Tauragės aps. MGB skyriaus karinės–čekistinės grupės vykdytos operacijos metu žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio vado Zigmo Stanislovo Šatkaus – *Šiaurio*, *Šalčio* ir partizanų Juozo Broniaus Bušinsko – *Jurgino*, *Marso*, Kazimiero Gaižausko – *Slapuko*, Vlado Lukošiaus – *Putino*, brolio Alfonso Šatkaus – *Dobilo* ir suimtų šio būrio partizanų Onutės Lešinskaitės – *Akacijos*, Zenono Pauliko – *Plunksnos*, *Klajūno* bei Prano Trišonio – *Jaunučio* atminimui. Kryžius pastatytas žuvusių partizanų Zigmo ir Alfonso Šatkų seserų Antaninos Šatkutės ir Birutės Šatkutės-Valskienės iniciatyva.

- **Dabrupinė**

Tyrelio miškas. **Kryžius** žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos kuopos Žalgirio būrio partizanų Alfonso Kučinsko – *Briedžio* (1947 m. liepos mėn.), Antano Lukošiaus – *Rūtos* (1948 m. spalio mėn.), Česlovo Dikavičiaus (Dichavičiaus) – *Vytenio* (1948 m.), Danieliaus Lukošiaus – *Maironio* (1950 m. rugpjūčio 8 d.), Jono Altaravičiaus – *Nykštuko* (1951 m.), Antano Šakiečio – *Girėno* (1952 m. birželio 6 d.) ir Zigmo Šakiečio – *Dariaus* (1952 m. birželio 6 d.) atminimui. Atminimo kryžius pastatė iš šio krašto kilęs partizanų rėmėjas Jonas Ozgirdas.

- **Eičiai**

Eičių miškas. Paminklas partizanui B. Pikčiūnui – *Maksui*. Paminklą 1988 m. pastatė partizano vaikai.

Atminimo ženklas šiame miške 1952 m. balandžio 11 d. MGB vidaus apsaugos ir Tauragės r. MGB skyriaus karinės grupės (250 kareivių ir 70 stribų) vykdytos karinės–čekistinės operacijos metu žuvusių Kęstučio apygardos Rolando būrio vado Kazio Jončo – *Majaus*, jo pavaduotojo Fabijono Norkaus – *Algio, Jurgio*, partizano Stasio Jončo – *Vidmanto* ir partizanų ryšininkų Antano Globio, Danieliaus Songailos atminimui.

Atminimo ženklas 1950 m. birželio 16 d. šiame miške MGB kariuomenės 273-ojo šaulių pulko kareivių ir Tauragės aps. MGB skyriaus stribų karinės grupės (apie 420 asmenų) vykdytos karinės–čekistinės operacijos metu žuvusių Žemaičių apygardos štabo atstovo (pavardė nežinoma), Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Visvydo – Eimučio rajono vado Jono Stoškaus – *Eimučio*, Rolando būrio vado Izidoriaus Mockaus – *Riko, Judručio* (Lelijos) būrio skyriaus vado Rapolo Marcinkaus – *Jovaro* ir septynių partizanų atminimui.

- **Obelynė**

Šakviečio – Kasbarynų miškas. Paminklas čia 1948 m. balandžio 21 d. Tauragės aps. MGB skyriaus vykdytos karinės–čekistinės operacijos metu žuvusių Kęstučio apygardos Neptūno būrio partizanų Jono Galmino – *Putino*, Evaldo Stelmoko – *Šilo*, Jono Poškos – *Karklo, Kęstučio* ir Tauragėje mirusio kautynėse sunkiai sužeisto Leono Pociaus – *Meškos* atminimui.

- **Ringiai**

Sutkų miškas. Kryžius šiame miške 1951 m. gegužės 14 d. Rietavo, Skaudvilės, Šilalės, Šilutės ir Tauragės r. MGB skyrių stribų grupių vykdytos karinės operacijos metu

žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Aušrelės būrio vado Jono Gružinsko – *Kęstučio*, grupės vado Broniaus Karbausko – *Aro* ir partizanų Zigmo Caco (Cacaičio) – *Sakalo*, Petro Ivanausko – *Trimito*, Motiejaus Jončo – *Ažuolo*, Alfonso Kazlausko – *Aro*, *Girėno*, Marijonos Karbauskienės – *Dobilaitės*, Stasio Kiežos – *Žaibo*, Antano Lamsargio – *Šarvo* ir keturių nežinomų, bei 1951 m. liepos 31 d. MGB vidaus kariuomenės 32 Šaulių pulko kareivių ir Tauragės r. MGB skyriaus sričių (apie 200 žmonių) vykdytos karinės–čekistinės operacijos metu žuvusių Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Aušrelės būrio vado Kazimiero Beržinio – *Algirdo* ir partizanų Alfonso Atkočiaičio – *Žilvino*, *Lapo*, Kazimiero Levicko – *Dagio*, Albino Marino – *Broniaus* atminimui.

- **Puziškė**

Kaziškės miškas. Atminimo ženklas šioje vietoje buvusiam Kęstučio apygardos štabo bunkeryje Tauragės aps. MGB skyriaus sričių, padedant MGB agentams, vykdytos karinės operacijos metu 1949 m. birželio 7 d. žuvusių Kęstučio apygardos vado Aleksandro Miliulio (Mieliulio) – *Neptūno*, *Algimanto*, apygardos štabo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininko Stepono Venckaičio – *Biliūno*, *Girėno* ir štabo nario Alberto Norkaus – *Starkaus*, *Linksmučio* atminimui. 1999 m. prie buvusios štabo LGGRTC iniciatyva pastatytas **standartinis atminimo žymuo**.

- **Mažintai.**

Atminimo akmuo 1951 m. kovo 19 d. čia žuvusiems partizanams. Už keliasdešimties metrų nuo jo tebėra dvi didelės duobės. Vienoje jų 1950 m. rudenį buvo įrengtas bunkeris. Akmuo pastatytas 1997 m. Alfonso Gedučio iniciatyva.

Priedas Nr. 10.
Partizanų kautynių vietos:

1945-04-17 Rolando būrys užėmė Batakių miestelį. Iš vietinių valsčiaus įstaigų paimti pasų ir kitų dokumentų blankai, antspaudai, rašomosios mašinėlės. Iš sandėlių apsirūpinta maisto produktais, išvaduoti kaliniai ir likviduotos kalinių baudžiamosios bylos. Žuvo vienas partizanas.

1945-11-10 Trims valandoms partizanai, vadovaujami A. Joniko – *Rolando*, išvadavo Gaurės miestelį. Nutraukti ryšiai, sunaikinti valsčiaus dokumentai, apsirūpinta produktais. Nukauti 8 enkavedistai ir valsčiaus aktyvistai. Vienas partizanas iš kovos negrižo.

1946-06-13 Rolando ir Vytenio būrių partizanai organizavo vieną iš didžiausių Lietuvoje kalinių pabėgimą. Naktį Tauragėje iš Šubertinės MGB kalėjimo buvo išvaduoti 23 kaliniai. Pabėgimą organizavo partizanų ryšininkai – medicinos sesuo Margarita, Juozas Marokas ir Viktorija Labanauskaitė. Jie papirko MGB budintį darbuotoją A. Gorbačiovą, kuris tą naktį atidarė karcerį ir beveik visas kameras. Išbėgusius kalinius Vaižganto gatvės daržuose pasitiko partizanų ryšininkai ir nuvedė pas partizanus Varšuvos girioje ir Purviškių miške, prie Gaurės. Laisvėn išėję jie tuoj pat įsijungė į ginkluotą pasipriešinimą.

1947-04-06 Tragiškos dienos Kęstučio apygardos istorijoje. Po lietuvių tautos išdaviko J. Markulio – *Erelio* „centro“ atstovo apsilankymo Batakiuose saugumui pavyko iššifruoti pagrindinius štabo bunkerius. Štabe jau buvo sutarta išdaviką J. Markulį sušaudyti, bet kai kurie štabo nariai jį užstojo ir jam buvo leista grįžti į Vilnių. Dėl šios išdavystės Velykų išvakarėse žuvo apygardos vadas J. Kasperavičius, jo adjutantas A. Biliūnas ir vienuolika rinktinių vyrų iš štabo apsaugos: A. Čekaitis, S. Juškys, J. Mejeris, J. Nausėda, J. Parnarauskas, S. Tolišauskas, S. Urbonas, K. Valaitis, Jonas, Petras ir Steponas Žukauskai. Pasitraukė tik vadas kap. V. Gužas, propagandos agitacijos skyriaus viršininkas P. Paulaitis buvo suimtas.

1947-05-24 Purviškiuose, prie Globių, A. Joniko – *Rolando* būrys pateko į pasalą. Pats vadas kulkosvaidžio ugnimi

ėmė dengti draugų atsitraukimą. Partizanams pavyko pasitraukti į Gaurės miškus. Žuvo pats vadas ir du jo bendražygiai: B. Jankauskas ir B. Jurkauskas.

1947-11-18 S. Plienaičio vadovaujamas būrys antrą kartą užėmė Batakius ir išvadavo kalinius. Nukautas enkavedistas Jaršov.

1948-04-21 Kasbarynų mūšyje prie Lomių, Skaudvilės vals., žuvo L. Pocius, J. Poška, E. Stelmokas, J. Galminas.

1949-06-08 KGB žvalgybos daliniams pavyko užtikti Kaziskės miške, Sungailiškių apyl., 10 km. nuo Tauragės. štabo bunkerius. Tris dienas trukusioje kovoje žuvo pats Kęstučio apygardos vadas A. Mieliulis, štabo nariai A. Norkus ir S. Venskaitis. Štabo apsaugos kariai traukėsi ir žuvo šiek tiek vėliau.

1949-06-14–16 Kęsyčiuose, Tauragės vls., verždamiesi iš apsupimo, žuvo štabo apsaugos kariai: F. Abramas, F. Adalberkis, A. Galinaitis, P. Kakta, A. Toleikis, J. Jončas.

1950-05-07 Stirbaičiuose, Girininkų apyl., Tauragės r., provokatoriaus V. Gaubčio išduoti žuvo J. Bučinskas, Z. Šatkus, A. Šatkus, V. Lukošius, K. Gužauskas. Suimta ir sužeista O. Lešinskaitė – *Akacija*.

1950-06-16 Sakalinės miške, prie Buveinių ežero, Gaurės apyl., atkaklioje kautynėse žuvo beveik visas J. Stoškaus – *Eimučio* būrys: R. Macaitis, D. Mišeikis, I. Mockus, V. Narušinis, Z. Petraitis, J. Bauža, A. Nausėda, K. Stirbys. A. Bاندžinas sužeistas pateko čekistams ir buvo nukankintas. Pavyko pasitraukti tik vienam V. Nausėdai, bet jis žuvo vėliau – 1957 m. Bitėnuose, Šilutės raj.

1950-10-03 Butigeidžio rinktinės partizanai Tauragės–Žygaičių apylinkėse priėmė iš užsienio atvykusius desantininkus J. Lukšą (žuvo 1951-09-04) B. Trumpį (žuvo 1951-05-20, K. Širvį (suimtas 1952-07-24). Jie buvo palydėti į Kazlų Rūdos miškus Tauro apygardoje.

1950-04-11 Eičių girininkijos, Tauragės r., 40-ajame kvartale netikėtai užklupti žuvo K. Jonča, F. Norkus, A. Globys ir D. Songaila.

Muziejaus lankytojų įrašai Atsiliepimų knygoje

Muziejaus lankytojas

Susileidę į šį kančias pažemė ramiai prisėskite, susikarūkite dvasioje ir įsiklausykite. Ar girdite kankinamus vyrus, brolius ir sesis, aimanas? Ar girdite, kaip akmeriniams laiptais žemyn sniekdoma, histodomia teka, nekaltu kraujo ir skausmo ašarų banga? Graip dunksi pažemius dejus, švanga vakiai, aidi sągybinis žingsniai ir šlykštūs keikimai.

Štai kameroje rauda sesė lietuviškai kuriai vėjotas nuplėsi kasą su oda. Kitoje kameroje čekistų nukankintas brolis lietuviškas peresmirtinėje agonijoje dejuoja, o krauju sukėpusios lūpos tyliai šnabžda pasakutinius savo gyvenimo žodžius ir karštą malatį: „Viešpatie, priimk mano gyvybę auką už Tėvynę Lietuvą, už. Gąs. La. svę. Sudiev brangūs tėveliai, sudiev mylima mergaitė, sudiev mylimi gerieji tautiečiai, nes aš jau iškeičiau amžinybėn. Šieloje būrai ir lieku amžinai su Jumis, o kūną, prisai uskas gal kiemo darše ar pelkyne. Pagarbiau ka galėjau, tik atleiskite, kad tiek mažai. O Jus poršau teskite mūsų

pradėjo kovą iki Pergolės!"

Už okupantų kulkinius batus trem-
piama, niokojama, išniokinta gimti-
nis žemė, už motinus ir seses, skaus-
mo ašaras ir sūbūtingą mirtiną kovą
kilo irėjo, geriau si tautos sūnūs ir
dūkros. Už Tėvynės laisvę pasirodė
kautis iki pastatymo kraujo lašo.

Ėjo tylus, susikaupęs ir narsus, kaip mė-
lynėje parduotės arai, švatojo kul-
kovaudžiai, saulė kulkos, durdejo
sprogdomos granatos, - degė žemė po
okupantų kojomis. Štai mūsų šau-
nieji Tėvynės gynybai - partizanai
laisvės saulę rankom nesė. ote lve-
piancom pradalgem klovus ir apdir-
čias priėvas guldi, ne lygiom žagom
arima vertė, o karštu švitu priėvoms
mirtį. Beasė ir didouriskaj Laisvės
vėliavos ir bokstus kėlė. Ėjo kovon,
puolė ir klūpo, ir žūdami nepraverė
lūpas, tik likusieji dar dangiauj
spaudė ginklus prie jaunų krūtinis
ir tėsė garbingą kovą.

Šarabų kopa nepvase mylima
mergaitė, nelaužė sau rankų sena
motinėle prie smelio karburėlio,
nes darmausciai niekas nesino-
jo kur jį amairo poilsio vieta.
Tik tyliais vakarais buvo girdė-
ti jį pojeju karšta malda, tyli rau-
dė ir ž Dangaus gilybė ilgesingai žvel-
gė asarotos akys. Tik jorie nesino-
mo kopo mirtsedamos mėlynojo .

dangaus aukštībāse verķē & vaigādelēs,
o rīto šaltom sidabro gšarom verķē
sīguoklis bērāelis. Starāyguis kūnus
pūglaudē Gantos Dīdybe, o sielas vīsa-
galis Dīevās. Amāina ramybē ir
garbē Siems didvyrīskai godēju -
Siems galvas vā Pēvynē!

Šis amāians vīskā garbē ofaktis...
Štai dabar ēia & veldiant z lailo
ir atminties išblukintās nuotrau-
kas & el matome ir pīvisimename tuos
didvyrīskai zūvystis karāyguis trykš-
tanēkus pasiryāimē, pascaukojēmu,
energija ir jāmystes grozīu. Šai
garbēngiāsi tavitos sūnūs ir dīk-
kos ant Pēvynēs Laisvēs aukuro
sudējs brāngiāusius turtus - savo
gyvības.

Šis vāgo ir kanāis patyri ir
likē gyvi tādtiečiai. Šoti pusēs mi-
lijonō buvo istremta, sugūsta z ka-
lējimus ir lagerius. Šāis, Solimo-
sis šiaurēs platybēs: Kolyņoje ir
Magadone, Olzercasē ir Dāestkax-
gare, Krasnojarskē ir Irkutskē,
Kazagandōje ir Vorkutoje, Abasēj,
ir Intaj, pīvi Lapteru jūros ir
kitur trēntimāi ir pūltimāi ka-
limāi kentē kankimantē bādē, gli-
nantē sunku darbē, speigis ir šai-
šānciāis pīvies pūtybiā. Dāugēls
neatlaikē tu kanāis ir zūvo. Pīr
kauleliāts nūkarstija neaprepiā-
mos taigos, stepiņū platybēs, ledinēs

tundku amīno izālo dēms,
O, atiešpatie! Sudēk tūs krievija
ir ašaras - trāsķis Jemynai, Sudēk tūs
karsta, meilē Jemynai - istirās ledynai.
Sudēk viltis - vāsi degs Svaiģatynai,
Gie vārgo, karayo ir auro, bet nepa-
sidarē, nepaliks dvasia. Gie auro,
bet nenuģalēti. Amīna garbē dēms
ir pavyadys atēmarēoms kartoms.

Pa pentus dēimtmeiū tamziesios
naktis, nubudo trys atdalties motulis
seses - Lretuva, Latorija, Estija ir susi-
kibusios rānkom apglēbi savo ģinta-
rins krastā, ir nuo isvārginty tautu
kūtinis nūstēķē forarajon joda
okupācijas akmen, o is gīlaus ka-
po zolē istrakē Laisvēs Soulē.

Mielas Amogay, mylēt ir apgink,
nuo prietēs savo Jemynē, kaip bācāi
ja, gynē. Mylēt ir puoslēt Gie, nes
Gie ir tūs - vānalytē Esybe. Kūtu at-
vejū liksime nesūvāsti tautas, ne-
pācīmti Gies šventos dēmelis.

Atleisti - kriksčioniska tauriga,
bet vācīnisti visoto neģmanoma.

Pācīme budesis, kad nekādā
sitai nepasikārtotis.

Isuus Intos ir Abexis
lagoris politikolimis
Petrus Vankauskas
Petrus Vankauskas

Garvoge, 2006.02.16

Aplankėmė 10000 kabinėis muziejus, Pūšimona-
me 1945 m. rudeni, šai šio partato sėmos
buvo aptashtas politinis kalinis krauju
i asaroms, Dabes, žinoma, jis tetaip atro-
do, staudis pūšimūnmai spaudis šidli.
Dėboji Dėivui, band i šis kamais m-
my, paridari muziejus, derisame gpt i
paristomy vėrdy.

Aplankėmė muziejus 1994 m. 08-26
Broni Gedulaitė-Bekauinė, Kaunas prof

Ši Albina Norkutė-Karšienė žinoma žinoma
kalijau 1949 m. Ji žinoma tade tetaip atro-
di, buvo juodos daigno sėmos, pūšimūn-
sios žinomy tancėis, šia buvo tancinama,
musama, taciou su Dėivoo padėjimė i-
kentiėjau, daugis neisėlaviac. Dabes
cia pūšis muziejus, daug paristomy, nero-
krautis, Gvanacskos Vystėms (bėnis vėrdes),
i mano neotoautas.

Dėbojis muziejams įberijus Prancėi
Kindolėis, tuis i dabes su meilė jėms
vadovejė, i žinoms polit. kalinams - meistrams

1994. 08-26 MUD

Kaunas

1997 m. rugpjūčio mėn. Ld. aplankiau
Šiurkštineje Kaučės muzejus.

Muzejus labai graivai ir stilingai įrengta
primena kovos ir Kaučės motus, dievina
okupacijos kuni tasivi 50 metu.

Muodininkiai dėtėju muzejams suvna
nytojam ir rengjam.

Buveni rezistencijos kovų dalyvio
Jaukriems Sprunt-

4/1997 9 m.

013 tēp

Per savo gyvenimą man labai aplankyti visos
Sankt-Peterburgo ir aplinkos muzejus, Sovietų tėtėkis
Sakuro muzejus ir daug muzejus kiheox, respublikuore.

Prot Jėsu graivomis pastatymais padangtas šis
muzejus patėke šindėje nepokarologijai įšfardė. Šiela
pėitė, Sakuro graivis rėtėss šimomė, kovos gyvenimas
buvo šėip išvėriai ulėvėytas. Dang or šėaitas tėtėntėmė
ir kovotėju mēvėram, vėter, nuokėntėju, bet vėvė vėvė
pėje sėvėntos šėimė reliktėpėi gėvėdime šėidė.

Peranga Juo Sakuro.

Su pagėmė - *Atėntėmė*

Georg. Akurbiu, šėilėtis m. gėvėntėpė.

1997IX Ld.

Ē mūziņš aplankūs...

Man brūksta šodņus.
(*espromta...*)

Man brūksta šodņus...

Jausmai nesūtelpa krūtīnēj...

Šoj juroj skausmo begalīnīo

Kur net krantis jās nesīmāt!

Nuskendus, negi nari šodis,

Kuris jausmus gilus parodis.

O, ne!

Atredo viskas it sapnē!

Piesiog nesūtelpa širdy

Kā, ēa mātai, skaitai, girdē!

Tegu visa mūs Lietuva

Standienā (kol dar ji laisvā)

Sventores panāšas vis lanko,

Su grauduliu ēa galvā lenkia.

arta (Su galvā, su grauduliu lenkia).

Brone Plekšaitis

(Lēdijas (Nīdas)
Nīkīnīai.

Tauragē,
1997-jis lēpā 31ji

Priedas Nr. 12.

Pranui Rindokui suteikti apdovanojimai

Pranas Rindokas – LPKTS
Tauragės skyriaus garbės
pirmininkas, apdovanotas:

- *Lietuvos laisvės kovų Sąjūdžio antrojo laipsnio partizanų žvaigžde;*
- *Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu;*
- *I-ojo laipsnio LPKTS žymeniu už „Nuopelnus Lietuvai“;*
- *Padėkos raštu už aktyvią veiklą saugant ir puoselėjant Lietuvos Nepriklausomybę;*
- *Padėkos raštu už istorinės atminties išsaugojimą;*
- *Pasipriešinimo dalyvio kryžiumi už nuopelnus Lietuvai;*
- *Tauragės apskr. viršininko Garbės ženklui „Už nuopelnus Tauragės apskričiai“;*
- *Pripažintas ginkluoto pasipriešinimo dalyviu ir išduotas kario savanorio pažymėjimas.*

Priedas Nr. 13.

**O. Švedienės ir J. Ozgirdo sudarytas Kęstučio apygardos,
Butigeidžio rinktinės partizanų sąrašas**

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, slapyvardis	Gim. m.	Gimimo vieta	Pastabos, žuvimo vieta, žuvimo aplinkybės
46.	Ablašinskas Pranas – <i>Tautgaila, Arūnas, Lendré</i>	1915	Vabalų k., Laukuvos vlsč.	Žalgirio būrio partizanas. Suimtas Tyrelio miške. Teistas. Paleistas iš lagerio į Lietuvą negrižo. Mirė apie 1960 m. Rusijoje.
65.	Abraomas Alfonsas			
7.	Abraomas Fabijonas – <i>Pušelė</i>	1923	Pryšmantų k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1949.06.14 Kensčių k.
37.	Altaravičius Jonas – <i>Nykštukas</i>	1909	Aljošiškių k., Pagramančio ap.	Žuvo 1951.02.18 Kaupių k., Tauragės vlsč. Kvedaro sodyboje.
31.	Armonas Antanas – <i>Tigras</i>	1929	Jokūbaičių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1953.02.01 Jokūbaičių k., Šilalės r. Susisprogdino Dambrauskų sodyboje.
30.	Armonas Bronius – <i>Jogaila</i>	1926	Stokaičių k., Tauragės vlsč.	Žuvo 1949.07.14 Stokaičių k., Vainuto vlsč., buvęs Žalgirio būrio partizanas.
70.	Auškalnis Kazys – <i>Tauras</i>	1918	Bikavėnų k., Vainutos vlsč.	Žuvo 1949.08.10 Cipariškės k.
71.	Auškalnis Stasys	1924	Bikavėnų k., Vainutos vlsč.	Žuvo 1946.06.01

22.	Bartušas Antanas – <i>Vytenis</i>	1928	Dirvėnų k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1951.02.18 Būdviečių k., Žygaičių vlsč. Kartu su Alfonsu Šacausku.
56.	Briedis Pranas – <i>Šarūnas, Šimonis, Jūra</i>	1925	Drobūkščių k., Šilalės vlsč.	Būrio vadas. 1950.04.15 MGB agento Fridriko gaupščio išduotas, suimtas ir nuteistas mirti.
19.	Burininkas Juozas – <i>Jurginas</i>	1929	Keniečių k., Tauragės vlsč.	Žuvo 1950.05.07 prie Stirbaičių kapų.
72.	Butrimas Stasys – <i>Gediminas</i>	1931	Žvingių k., Vainuto vlsč.	Būrio vadas. Žuvo 1953.10.12 Gorainiuose, Vainuto vlsč. nuo agentų smogikų.
57.	Dargužas Mečislovas – <i>Aras</i>	1928	Mišučių k., Šilalės vlsč.	Dirbo štabe. LLA organizacijos „Astra“ įkūrėjas, poetas, partizanų dainų kūrėjas. Žuvo 1948.09.15 Purviškių – Gaurės miške.
26.	Dikavičius Česlovas – <i>Maironis, Vytenis</i>	1926	Tauragės mst.	Mokytojas. Žuvo 1949 m. Tyrelių miške, Plynojoje. Sužeistas į kojas nusišovė.
38.	Eičas Vincas – <i>Laimutis</i>	1923	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1950.11.28 Ceikiškės k., Tauragės vlsč.
41.	Erikis Jurgis	1925	Klaipėdos krašto lietuvis.	Žuvo 1949 Vilaičių k., palaidotas Žygaičių Žvyrduobėje.
50.	Frizas		Vokietija	Buvęs rusų belaisvis. Nuskendo Jūros upėje 1947 m. pavasarį apvirtus valčiais. Palaidotas Šaukėnų kapinėse.

68.	Galinaitis Augustas – <i>Nevėžis, Alvitas, Ruonis</i>	1924	Vilkaviškio apsk.	Žuvo 1949.06.14 Kamščių k., Tauragės vlsč. Žalgirio būrio partizanas.
58.	Gavėnia Simas – <i>Drąsutis</i>	1910	Sakalinės k., Tauragės vlsč.	Nuo 1947 m. spalio mėn. dirbo Aukuro rinktinės štabe. Žuvo 1948.09.15 Gaurės – Purviškių miške.
52.	Gertas	1920	Vokietija, Hamburgas	Buęs rusų belaisvis. 1947 m. birželio mėn. išėjo į Vokietiją.
20.	Gužauskas Kazys – <i>Slapukas</i>	1929	Lazdynės k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1950.05.07 prie Stirbaičių kapų. Ryšininkas.
51.	Hansas		Vokietija	Buęs rusų belaisvis. 1947 m. birželio mėn. išėjo į Vokietiją.
53.	Helmutas		Vokietija	Buęs rusų belaisvis. 1947 m. birželio mėn. išėjo į Vokietiją.
34.	Jagminaitė – Stonienė Ona	1926	Spraudančių k., Šilalės r.	Pasibaigus šoviniams susisprogdino kartu su vyru Vincu Stoniu 1951.12.09 Putokšlių k.
62.	Jagminas Jonas – <i>Klevas</i>	1929	Spraudančių k., Šilalės r.	Nuo 1951.07.01 Žalgirio būrio partizanas. Žuvo Tuščių kaime prie Ringių girininkijos išduotas MGB agento Fridriko Gaupčio.
73.	Jagminas Klemensas	1922	Spraudančių k., vainuto vlsč.	Žuvo 1948.03.18 Pažiuržmočio k., Šilalės r.

74.	Jakas Pranas – <i>Vaidotas</i>	1922	Stokaičių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1951.05.20 Ryško k., Šilalės r.
63.	Jakštas Stasys – <i>Kęstutis, Karžygyis</i>	1916	Stokaičių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1953 m. Spraudančių k., Vainuto vlsč. pas Bartkus. Stribai padegė daržinę, kurioje buvo partizanai.
11.	Jončas Jonas – <i>Lakūnas</i>	1924	Aukštupių k., Tauragės vlsč.	Žuvo 1949.06.14 Būdviečių mokyklos pastate, nusišovė apsuptas rusų.
66.	Juraška Alfonsas – <i>Galiūnas</i>	1925	Buikiškių k., Žemaičių Naumiesčio vlsč.	Suimtas 1953.02.28 Gaudaičių k., Žygaičių vlsč. Nuteistas 25 m. lagerio.
8.	Kakta Pranas – <i>Šturmas, Šarūnas</i>	1925	Ringinių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1949.06.14 Kensčių k.
24.	Kaminskas Petras – <i>Rambynas</i>	1921	Rekščių k., Tauragės vlsč.	Skyriaus vadas. Suimtas 1949.10.30. Grįžęs iš lagerio gyveno Klaipėdoje, ten ir mirė.
84.	Konstantinas Alfonsas – <i>Kęstutis</i>	1922	Kamščių k., Šilalės r.	Žuvo 1948.05.22 Kamščių k.
14.	Kučinskaitė – Žebelienė Elena	1921	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	Areštuota 1946 m. Grįžo iš lagerio, gyvena Pryšmantų k.
13.	Kučinskas Alfonsas – <i>Briedis</i>	1923	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1948 m. Gurklių k. Sunkiai sužeistą nušovė partizanai
75.	Kulberkis Kazys	1926	Žvingių k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1948.09 Laumenų k., Vainuto vlsč.

64.	Kundrotas Antanas – <i>Skaisgiris, Šarūnas</i>	1928	Žvingių k., Šilalės raj.	Buvęs Stokaičių pradžios mokyklos mokytojas. Žalgirio būrio partizanas. Butigeidžio rinktinės štabo žvalgybos viršininkas. Žuvo Ceikiškės k. prie Tauragės Knatauskų sodybos 1950.03.03.
42.	Lešinskytė – Švedinė Ona – <i>Akakija, Birutė</i>	1923	Kaupių k., Tauragės vlsč.	Suimta 1951.05.30, kalėjo Vorkutoje, grįžo 1956. Šiuo metu gyvena Tauragėje.
25.	Lukošius Antanas – <i>Rūtelė</i>	1895	Batakių k., Tauragės vlsč.	Seniausias partizanas, buvęs prieškarinės Lietuvos policininkas. Žuvo 1948.02.30 Tyrelių miške. Palaidotas Žygaičių kapinėse.
27.	Lukošius Danielius – <i>Maironis</i>	1933	Pryšmantų k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1950.08.08 Tyrelių miške apsupimo metu. Kulkosvaidininkas. Pasibaigus šoviniams nusišovė.
18.	Lukošius Vladas – <i>Mėnulis, Putinas</i>	1924	Pryšmantų k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1950.05.07 prie Stirbaičių kapų.
69.	Macaitis Simas – <i>Sakalas</i>	1922	Šilalės r.	Būrio vadas. Žuvo 1948.09.15 Purviškių miške, Gaurės kautynių metu.
23.	Marozas Jonas – <i>Nemunas</i>	1925	Ringinių k., Žygaičių vlsč.	Žalgirio būrio partizanas. Žuvo 1949.01.24 Vaidilų k., Žygaičių vlsč.

88.	Masidunskas Stasys – Lakūnas	1927	Laumenų k., Vainuto vlsč.	1951.05 įstojo į Jūros partizanų būrį, suimtas 1951.07.18 Stokaičiuose, Žygaičio vlsč. ir nuteistas 25 metams lagerio.
85.	Matevičius Zigmas	1929		
55.	Mieliulienė			Mieliulio žmona. Suimta, teista. Grįžus iš lagerio, gyveno Kaliningrado sr., Nesterove. Ten ir palaidota.
54.	Mieliulis Aleksandras – Algimantas, Neptūnas	1923	Batakiuose, Žygaičių vlsč.	Dirbo partizanų vadovybės štabe. Žuvo 1949.06.08 Kaziškės miške.
39.	Milinis Antanas	1927	Trūkiškės k., Tauragės vlsč.	Suimtas gyvas (išdavystė). Grįžęs iš lagerio mirė.
59.	Mockaitis (Šabaniauskas) – Pelėda	1923	Tauragės mst.	Žalgirio būrio partizanas. Žuvo 1946 m. vasarą.
1.	Mockus Petras	1920	Putokšlių k., Žygaičių vlsč.	Sunaikintas pačių partizanų apie 1947 m., kadangi registravosi Naikiškių NKVD. Įmestas į negyvenamos sodybos šulinį Šikšnių k.
2.	Mockutė Elena	1922	Putokšlių k.	Sunaikinta pačių partizanų apie 1947 m., kadangi registravosi Naikiškių NKVD. Įmestas į negyvenamos sodybos šulinį Šikšnių k.

3.	Mockutė Stanislova	1925	Putokšlių k.	Sunaikinta pačių partizanų apie 1947 m., kadangi registravosi Naikiškių NKVD. Įmestas į negyvenamos sodybos šulinį Šikšnių k.
49.	Nėjus Edvinas – Tigras	1924	Urvinių k., Žygaičių vlsč.	Žalgirio būrio kulkosvaidininkas. Žuvo 1949 m. Šilų miške. Žemaičių Naumiesčio apyl.
9.	Ozbergis Juozas – Drugelis	1924	Ringinių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1949.06.14 Kensčių k.
67.	Pancerna Jurgis – Žaltys		Raseinių r.	Suimtas kautynių metu Kariškės miške 1949.06.09. Teistas.
15.	Petrikas Antanas – Ryklis, Kerštas	1924	Leikiškių k., Tauragės vlsč.	Apsuptas bandė nusišauti, suimtas gyvas, teistas, gyveno Kaliningrado sr., Sovetske. Miręs, palaidotas Panevėžyje.
47.	Pocius Leonas – Šilas	1925	Lauksargių k.	Žalgirio būrio partizanas. Suimtas 1948.04.20 Kasbarynų miške ir nukankintas Šubertinėje.
76.	Raštutis Antanas – dainauskas	1920	Žvingių k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1948.05.30 Spraudaičių k., Šilalės r.
86.	Remeikis Vytautas – Ažuolas	1924	Lapkasių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1950.12.20 (nužudė Tauragės MGB).
40.	Rokaitis Petras – Mindaugas	1925	Rekščių k., Tauragės vlsč.	Žalgirio būrio partizanas, skyriaus vadas. Žuvo 1953.03.28 Gaudaičių k., Žygaičių vlsč. Nusišovė.

77.	Sakalauskas Stasys – <i>Labutis</i>	1928	Pajūryje, Šilalės r.	1953.08.12 apnuodytas MGB agentės ir suimtas, po to pats tapo agentu smogiku.
12.	Savickaitė Ona – <i>Žiurkė</i>	1923	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	Pabėgusi nuo trėmimo slapstėsi, buvo areštuota Pagėgių MGB, iš ten pabėgo ir vėl slapstėsi. Registravosi po Stalino mirties.
35.	Savickas Juozas – <i>Liūtas, Svajūnas, Jurginas</i>	1925	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	1949 m. išėjo į Žemaičių Naumiestį ir ten žuvo.
48.	Selvenis Juozas – <i>Bijūnas</i>	1926	Taubučių k., Raseinių r.	Žalgirio būrio partizanas. Žuvo 1948 m. netoli Pagramančio.
78.	Stankus Juozas – <i>Girėnas</i>	1924	Žvingių k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1948.05.30 Spraudaičių k., Vainuto vlsč.
44.	Stirbienė Julija	1925	Zoliškių k., Žygaičių vlsč.	Suimta kautynių lyrelio miške metu 1952.05.21. Kalėjo Rusijos lageriuose. Šiuo metu gyvena Žygaičiuose.
79.	Stonys Antanas	1922	Palolycio k., Žygaičių vlsč.	(Vincas – Žalgirio brolis) Žuvo 1947.05.25 prie Didkiemio Gervištės miške. Susisprogdino dengdamas atsitraukiančius.
29.	Stonys Antanas – <i>Delfinas</i>	1925	Balčių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1952.04.07 Prie Griaužų Šilalės raj., buvęs Žalgirio būrio partizanas.

28.	Stonys Jonas	1928	Butkų k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1951.01.07 Palolyčių k., Žygaičių vlsč.
33.	Stonys Vincas – Žalgiris	1913	Palolyčių k., Žygaičių vlsč.	Žalgirio būrio vadas. Žuvo 1951.12.09 Putokšlių k. su žmona Ona Jagminaite – Stoniene.
4.	Sudeikis Albinas – Algirdas	1925	Kraulediškių k., Vainuto vlsč.	Žuvo Balčių k. Kamarauskų sodyboje. Šoko per langą, stribas Kornukovas nušovė
6.	Sudeikis Antanas – Girėnas	1928	Kraulediškių k., Vainuto vlsč.	Žuvo su Zigmu Sudeikiu Tyrelių miške
5.	Sudeikis Zigmas – Darius	1929	Kraulediškių k., Vainuto vlsč.	Žuvo Tyrelių miške ties Aukštupiais 1925. 06. 06. Kariuomenė apsupo, antros dienos ryte veržėsi veržėsi iš apsupimo ir žuvo su Antan Sudeikiu.
21.	Šacauskas Alfonsas – Sakalas	1928	Palolyčio k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1951.02.18 Būdviečių k., Žygaičių vlsč.
17.	Šatkus Alfonsas – Dobilas	1929	Trakiniškės k., Tauragės vlsč.	1948 m. pabėgo trėmimo metu, žuvo su broliu Zigmu prie Stirbaičių kapelių.
16.	Šatkus Zigmas Stanislovas – Šiaurys, Šaltis	1926	Trakiniškės k., Tauragės vlsč.	Skyrininkas. Į būrį išėjo 1946 m. pabėgęs iš kariuomenės. Žuvo 1950.05.07 prie Stirbaičių kapų.

32.	Šimašius Antanas – <i>Radvila</i>	1926	Lapkasių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1954.03.29 Putokšlių k., Žygaičių vlsč. apsupus sodybą. Žalgirio būrio vadas.
36.	Šlimas Izidorius – <i>Kęstutis</i>	1927	Pabūdviečių k., Žygaičių vlsč.	Žuvo 1949.09.29 Švėkšnos miškuose eidama sargybą.
45.	Švogžlys Mykolas – <i>Saidris</i>		Iš Vilniaus krašto	Žalgirio būrio partizanas. Dėl ligos buvo apgyvendintas pas ūkininkus. Palaidotas Žygaičių kapinėse
61.	Timinskas Mykolas – <i>Balandis</i>	1923		Jūros būrio vadas nuo 1947.04.07 iki rudens. Legalizavosi 1949.08.28 ir tapo išdaviku. 1957 m. areštuotas, dingęs be žinios.
10.	Toleikis Antanas – <i>Ramūnas, Uranas</i>	1926	Vizbutų k., Tauragės vlsč.	Žuvo 1949.06.14 Kensčių k
87.	Vaičekauskas Vladas			Žuvo 1950 m.
43.	Vaičiulis Aleksas – <i>Kęstutis</i>	1928	Bikavėnų k., Vainuto vlsč.	Siuvėjas. Žalgirio būrio partizanas. Žuvo 1953.08.29 Rukų k., Petro Lukošiaus sodyboje.
80.	Vaičiulis Antanas – <i>Tigras</i>	1914	Bikavėnų k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1946.06.01 su broliu Vincu – <i>Paparčiu</i> Pažvėrio k, Šilalės r.
81.	Vaičiulis Jonas – <i>Jurginas</i>	1916	Bikavėnų k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1950.05.24 prie Jūros upės Užjūryje ties Gulbiškiais, Vainuto vlsč.

82.	Vaičiulis Juozas – Šarka	1918	Bikavėnų k., Vainuto vlsč.	Žuvo 1953.05.23 Kalniškiuose, Šilalės r.
83.	Vaičiulis Vincas – Papartis	1924	Bikavėnų k., Vainuto vlsč.	Mokytojas. Žuvo 1946.06.01 Pažvėrio k., Šilalės r.
60.	Vydūnas		Tauragės mst.	Buvęs advokatas. Dirbo rinktinės štabe, rašė rašinėlius. Žuvo apie 1947 – 1948 m.

Pataisymai

Antanas Stonys – *Delfinas*, gimęs Balčių k., Žygaičių vlsč.

Bronius Armonas – *Jogaila*, gimęs Stokaičių k., Tauragės vlsč.

Aleksas Vaičiulis – *Kęstutis*, gimęs Bikavėnų k., Vainuto vlsč.

Jonas Jagminas – *Klevas*, gimęs Spraudaičių k., Šilalės raj.

Stasys Jakštas – *Kęstutis*, gimęs Stokaičių k., Žygaičių vlsč.

Priedas Nr. 14.

Rajoniniame laikraštyje spausdintas straipsnis apie tauragiškių partizanų apdovanojimą 2002 m.

Prezidentas medaliais apdovanojo devynis tauragiškius

Alvydas PUTELIS

Vasario 1 dieną Krašto apsaugos savanorių pajėgų Kęstučio apygardos 9-osios rinktinės vadas majoras Algirdas Petraitis grupei garbaus amžiaus tauragiškių įteikė Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalius.

Praejusių metų lapkričio 16 dienos dekretu „Dėl apdovanojimo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu“ tauragiškius Praną Rindoką, Pranę Banzinienę, Albiną Kazicką, Vincą Slavicką, Antaną Petraitį, Oną Leščinskaitę-Švedienę, Vincą

Petkevičių, Dominiką Toliušį ir Steponą Rimkų apdovanojo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus.

Lapkričio 23-osios - Lietuvos karių dienos proga, vadovaudamasis Ordinų, medalių ir kitų pasižymėjimo ženklų įstatymo 91-uoju straipsniu ir atsižvelgdamas į Krašto apsaugos ministro teikimą bei Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro pristatymus, Prezidentas Valdas Adamkus medaliais apdovanojo ginkluoto pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvius,

kurie įstatymo nustatyta tvarka pripažinti kariais savanoriais. „Džiugu, kad mūsų valstybėje nepamiršta žmonių, kurie nusipelnė Lietuvai“, - sakė savanorių rinktinės vadas majoras A. Petraitis. Pasak jo, prieškarinio savanoriai, pokario rezistentai ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai yra „vieno medžio šakos“.

NUOTRAUKOJE: Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu apdovanotieji su savanorių rinktinės vadu majoru A. Petraičiu.

Benjamins POCIUS nuotrauka.

Ona Leščinskaitė-Švedienė trečia iš dešinės pirmoje eilėje,
Pranas Rindokas trečias iš dešinės antroje eilėje

Копија – ишрашас иш Онос Маџулиенес бадзямосиос былос

Дело № _____

Выписка из приговора

именем Союза Советских Социалистических республик

1951 года декабрь 28 дня, гор. Латвия

Военный трибунал войск МЗК Калининградской обл. в Латвии судебном заседании 28 декабря 1951 года в Латвии

председательствующего Майора Виктора Баранова

в членов: Майора Васко
Майора Баранова

при секретаре Ст. лейтенант Кошар

с участием сторон: Полк. Ю. Васильев Полк. Ю. Васильев Полк. Васильев Полк. Васильев

рассмотрев дело по обвинению Вайтыкуте Ону Розе Франаса, 1923 года рождения, уроженки дер. Юозайти Паураляло д. ма. по с.в. а.в. 58-1 а°, 58-10 а°, 458-11 чл. 107 аф.

Приговорил:

Вайтыкуте Ону Розе Франаса
на основании ст. 58-1 а° и 107 аф. иметь свободу в 25
срок на 25 (двадцать пять) лет, с лишением
прав, с конфискованием всего имущества.

Срок суда исполнен. Вайтыкуте
Юозайти Паураляло д. ма. по с.в. а.в.

Настоящий приговор может быть обжалован в Военный трибунал войс Литовского погранбюро в течение трех суток с момента вручения выписки из ра, через Военный трибунал войск МЗК Калининградской области.

Подлинный за подлежащими подписями.

Liudijimai apie partizanus: Joną Šepetį ir Joną Jaciką

1

LGRTC Paiprinimo dalydai (resistentų) žėisė
 Uėaisėji

Galiudijimai

As, JONAS MAČIULIS - MĪSKAS, aė 3230715040?
 ġimė Kaėisėis ka Tauragėi raj. ġm Tauragėi ka
 Jūno Vėisėgėto Mė. Hė.

Lietėvėi Respubliėiės Mėatėnėjojo archėvo paėjėma
 nė 1980-H ġ mėkėntėjėsiė asėmėi - paėliėmėi kėliėmėi
 rėisėjiėmėi nė 001888.

1949 m. kėisėi partėzėnė bėziė, kėisėi rėisėntėi
 partėzėnėi GRANAS GAUBTYS - VYTAVAS ġ rėisėntėi
 Jėisėi RĪSĪELIUS - MINDAUGAS, rėisėntėi ġ rėisėntėi
 rėisėntėi partėzėnėi Mėliėntėi. Bė mėntėi partėzėnėi
 kėisėntėi sėi žėisėi rėisėntėi: PETRU MATUČIU - LAKU
 NU, TRITONIU - JAUNUČIU, PAULIKU - KLATŪNU ġ kėisėi
 partėzėnėi, kėisėi rėisėi Tauragėi, Paėjėmėntėi, Uėisė-
 lėpėi apėliėntėi.

As kėisėi ġmėi rėisėntėi sėi partėzėnėi
 rėisėntėi JONU ŠEPETIU, kėisėi ġmėi mėntėi
 apė rėisėntėi ġ partėzėnėi JONĄ JACIKĄ, Bė to, mėntėi
 rėisėntėi partėzėnėi, apėrėntėi rėisėntėi plėmėi, dėisėi
 kėisėi rėisėi JONĄ JACIKĄ - DRASUŲ.

1952 m. kėisėi kėisėi rėisėntėi rėisėntėi sėi
 rėisėntėi rėisėntėi kėisėi JONU JACIKU - DRASUČIU. As kėisėi
 mėntėi kėisėi rėisėntėi rėisėntėi rėisėntėi rėisėntėi
 ġ žėisėi, kėisėi JONAS dalyvėvėi rėisėntėi rėisėntėi

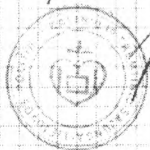
(Pėisėntėi kėisėi)

izvēle veidam. Šo ziņojāi nemāksim 1950 un sūķilimo,
kurā tīrētān n' Raugzo 3 Magudamo laģerī.

JONAS JACIKAS - DRAŠUTIS burs n' yca sūķilimo, dēas,
redzīgās iinēs JEVNES pilieši. Guņis n' laģeris sūķilē
dārnis n' grāis vēlētān, nēms

2004. 01. 25

JONAS MAČIŅIS - MIŠKAS - J. Mačiņis

Jonas Mačiņis parāis tīrētān:
L. Raugzo p. k. 1 (Ludis)

Panaudotos literatūros sąrašas:

1. Anušauskas A. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940–1958 metais. – Vilnius: Mintis, 1996. – p. 48–74;
2. Aukštaitijos partizanų prisiminimas / [sudarė Romas Kaunietis]. D.7 : Laisvės kovotojų prisiminimai. – Vilnius: Margi raštai, 2009.– p. 739–742;
3. Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai / sudarė R. Kaunietis. – V: Vilnius : Seimo leidykla „Valstybės žinios“, 2006.– p. 735–744;
4. Černiauskaitė S. Į muziejų žmonės ateina kasdien // Tauragiškių balsas.–1999, rugpj. 25, p. 3;
5. Erškėčių keliu.– Kaunas: „Aušra“, 1996. – 527 p.;
6. Gaškaitė N. Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai.– Vilnius: Aidai, 1997, p. 41.
7. Jancevičius V. Už ką? //Leniniečių balsas.– 1989, birž. 15.– (Gijos);
8. Jancevičiūtė-Mėlynauskienė M. Aš perėjau tą pragarą // Tauragiškių balsas. – 1993, birž.12, p. 1–3. (Gijos);
9. Jurevičiūtė Z. Nesenka atminties šaltinis //Tauragiškių balsas, 2006, sausio 31, p. 4–5;
10. Jurgilaitė R. Paminėjo D. Habdango septyniasdešimtmetį // Tauragiškių balsas.– lapkr. 23, p. 12;
11. Kedys J. P. Terorizuojama ir naikinama Lietuva 1938–1991 // Rytas, 1994;
12. Kondratas B. Kūrėjų pėdsakais. Kn. 6: Tauragė. – Vilnius, 2010. – 281–286 p., 345–352 p.;
13. Laisvės kovų archyvas 12 / Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga. Istorijos sekcija.– Kaunas: LPKTS, 1994.–321p.;
14. Laisvės kovų archyvas 13 / Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga. Istorijos sekcija.– Kaunas: LPKTS,1995. – 291p.;
15. Laisvės kovų archyvas 32 / Lietuvos politinių kalinių ir

- tremtinių sąjunga. Istorijos sekcija.– Kaunas: LPKTS, 2002–256 p.;
16. Laisvės kovų archyvas 35 / Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga. Istorijos sekcija.– Kaunas: LPKTS, 2003.– 256p.;
 17. Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje. – Kaunas: „Į laisvę“, 1996.– p. 211;
 18. Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje / Sud. Vytautas Steponaitis. – Kaunas: LPKTS, 1998.–254 p.;
 19. Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje / Sud. V. Steponaitis.– Kaunas, 1996.– 263 p.;
 20. Liutikas V. Atsiskyrimai // Tauragiškių balsas.–1993, birž. 12, p. 2;
 21. Lietuvos istorijos chrestomatija (1861–1990 03.11) / Sud. A. Gaigalaitė ir J. Skirius.– Kaunas: Šviesa, 1993.– 298–299 p.;
 22. Magadano albumas // Gijos, 1998. – p. 1, 3;
 23. Narečionis R. Pasmerkimas.– Vilnius: Vaga, 1967.–184 p.;
 24. Norilsko sukilėlės Irenos Martinkutės-Smetonienės prisiminimai (užrašė Jonas Šarūnas) // Lietuvos aidas, 2000 m. gegužės 9 d.;
 25. Vaitkutė-Mačiulienė O. Prisiminimai. Vaikystė. Jaunystė. Norilsko speclageris. – Sungailiškiai, 2005.– 56 p.;
 26. Putelis A. Prezidentas medaliais apdovanoto devynių tauragiškių // Tauragiškių balsas, 2002, vas. 5, p. 1;
 27. Šubertas Ottas / Tauragės enciklopedija.– Tauragė: TVS, sąs. 3 p. 23;
 28. Tauragės krašto istorija.– Tauragė, 2007.– p. 53–63;
 29. Tauragės skyrius / Laiko atodangos. – Kaunas: LPKTS, 1998.– p. 254–259;
 30. Tauragės Šubertinė: kraštotyrinė medžiaga / I. Steponaitytė.– TRSVB Vymerio filialas, 2002 m.;
 31. Tikslas – Lietuvos laisvė: kraštotyrinė medžiaga / I. Steponaitytė. – TSVB Vymerio filialas, 2006 m.;

32. Tininis V. Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai.–Vilnius: Enciklopedija, 1994.– p. 30–68;
33. Vaitkutė-Mačiulienė O. Prisiminimai.– Sungailiškiai, 2005.–56 p;
34. Vakarų Lietuva: lankytinų vietų aprašymai, detalūs žemėlapiai.– Vilnius: Alma littera, 2011.– 183 p.;
35. Voverienė O. Norilsko sukilimo gyvojo vainiko legenda.– XXI amžius, 2004-06-02.

Kiti šaltiniai:

Buvusių Šubertinės kalinių prisiminimai:

O. Lešinskaitės-Švedienės, O. Mačiulienės, A. Liutkutės-Matevičienės, J. Šepučio, J. Merkelio, P. Rindoko, J. Jaciko, J. Stegvilo, J. Laurinsko.

Medžiaga iš Tauragės Kovų ir kančių istorijos muziejaus atsiėpimų knygų;

Muziejaus kūrimosi istorija, aprašyta P. Rindoko;

LTPK Tauragės sk. kūrimosi archyviniai dokumentai;

Muziejaus eksponatai;

Muziejaus archyvas;

TVPC direktoriaus S. Jasaičio informacija;

Panaudotos nuotraukos iš:

O. Lešinskaitės-Švedienės asmeninio archyvo;

A. Liutkutės-Matevičienės asmeninio albumo;

P. Rindoko asmeninio archyvo;

J. Merkelio asmeninio archyvo;

J. Šepučio asmeninio archyvo;

J. Jaciko asmeninio archyvo;

J. Stegvilo asmeninio archyvo.

Kt. nuotraukos darytos V. Steponaičio.

Šu-02 **Šubertinė**: / [sudarė Ina Steponaitytė]. – Kaišiadorys: Printėja, 2011. – 146 p.; iliustr.

ISBN 978-609-445-063-1

Knyga *Šubertinė* sudaro kelios dalys. 1-oje dalyje apžvelgta 1944–1954 m. Tauragės krašto partizaninės kovos ir NKVD laikinojo tardymo kalėjimo Tauragėje – Šubertinės, istorija. 2-oji dalis aprėpia Kovų ir kančių muziejaus istoriją nuo įkūrimo iki šių dienų. 3-ioji skirta laisvės kovotojų prisiminimams. Prieduose pateikiami archyviniai dokumentai ir nuotraukos.

UDK 947.45.083

ŠUBERTINĖ

Sudarė Ina Steponaitytė
Redagavo Saliamona Černiauskaitė

Tiražas 123 egz.
Išleido, maketavo ir spausdino UAB „Printėja“
Vytauto Didžiojo g. 114b, 56111 Kaišiadorys
info@printeja.eu, www.printeja.eu

...Čia daug žmonių koridoriais praėjo,
Ką vilkdami įstūmė pro duris.
Kiek buvusių iš čia niekad negrįžo
Nei į Tėvynę, nei į gimtus namus.
Dar ir kieme čia guli kaulai užkastųjų
Žvakelės vėlinių naktim čia švies.
Ateis kas liko artimieji,
O tie, kurie toli, ateis savo mintim.

O. Merkelytė-Jaudzimienė

9 786094 450631